De Heilige Ridder

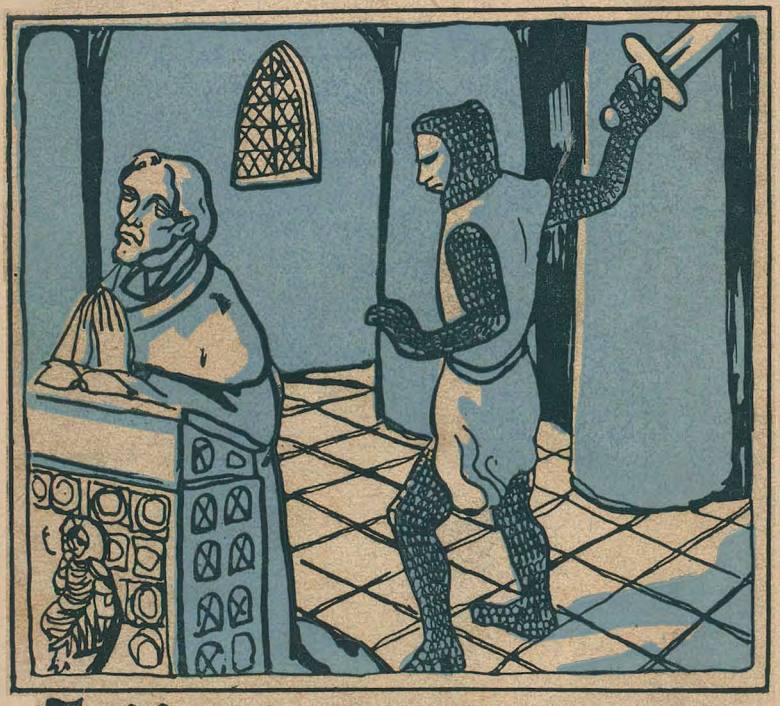

J. Poldersen

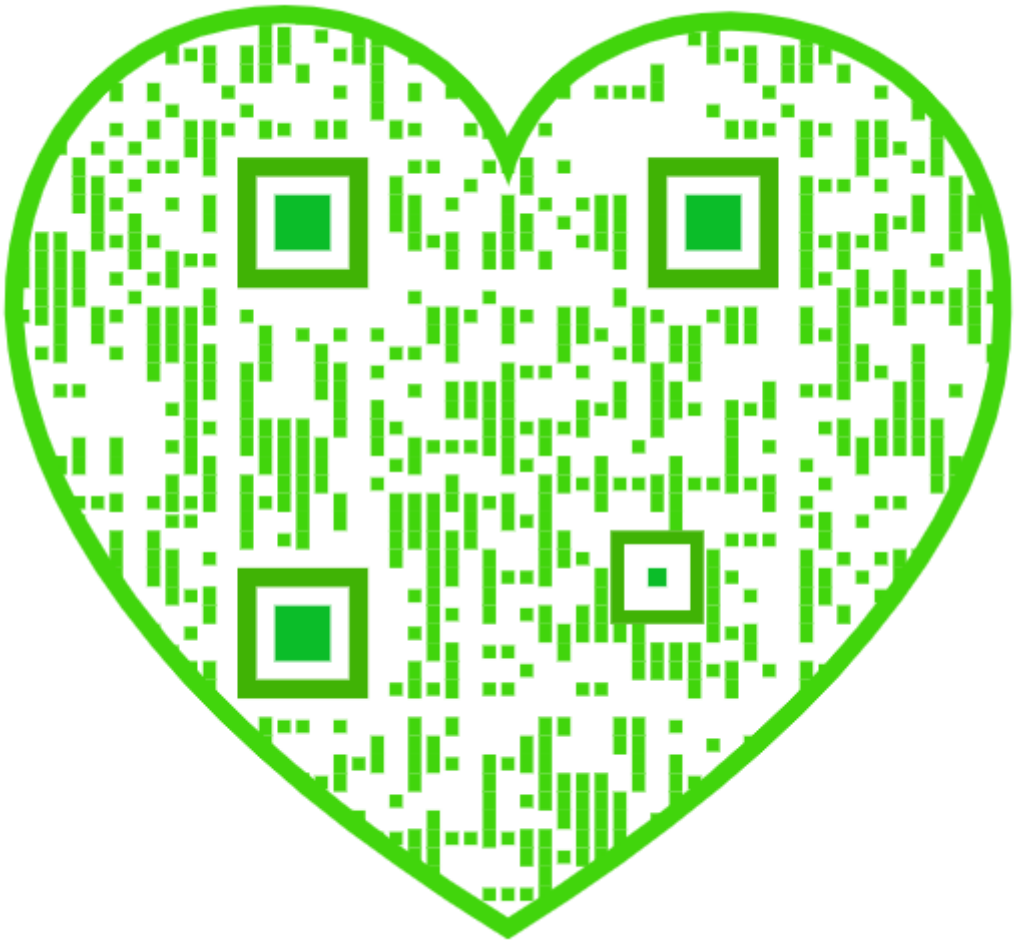

JEUGDREEKS VAN HET DAVIDSFONDS
Nr. 47 1945-2

DE HEILIGE RIDDER

Omslagteekening en illustratie van *Maria Segers*.
Druk van de *N. V. Scheerders - Van Kerchove*, St.-Niklaas.

J. D. POLDERSEN
(J. DIERCKX †)

DE HEILIGE RIDDER

DAVIDSFONDS — LEUVEN

INHOUD

Woord vooraf 9

I. Hoe de Vader van Prins Karel van Denemarken vermoord werd 11

Robrecht de Fries krijgt de jobstijding. Zijn woede. Zijn vriendschap met Aarnoud van Tiegem. Oneenigheid met Willem den Veroveraar. Bondgenootschap met Denemarken. Huwelijk van Kanuut van Denemarken met Adele van Vlaanderen. Hun wijs bestuur. Samenzwering tegen Kanuut en oproer. Vlucht van den koning. Hij wordt vermoord in de kerk te Odense. Gewetensonderzoek van Robrecht den Fries.

II. Karel van Denemarken aangenomen Zoon van Vlaanderen 21

Adele laat het lijk te Odense. Haar afreis naar Vlaanderen met den kleinen Karel. Legende van het koningszwaard. Karel groeit op te Wijnendale. Terugkeer van Robrecht den Fries uit het H. Land. Adele vertrekt naar Zuid-Italië. Dood van Robrecht. Karels opvoeding tot ridder onder het toezicht van zijn oom Robrecht II. Dezes deelneming aan den eersten kruistocht. Karels studiën. Heldenvereering. Stalen van lichaam en ziel. Terugkeer van Robrecht van Jeruzalem. Plechtigheid van den ridderslag. Tocht van Karel naar het H. Land.

III. Een wijze Raadgever voor den jongen Boudewijn 37

Macht van Robrecht van Jeruzalem. Zijn dood. Karel raadgever van graaf Boudewijn Hapken. De verschrikkelijke streekoorlogen. Godsvrede en gravenvrede. Strengheid van Boudewijn Hapken. Karel wordt heer van Ancre. Zijn huwelijk. Zijn hartstocht voor de steekspelen. Deelneming aan oorlogen. Karel door graaf Boudewijn als erfgenaam en opvolger aangewezen. Dood van Boudewijn Hapken.

IV. Karel van Denemarken dertiende graaf van Vlaanderen 49

Blijde intrede in zijn goede steden. Hulde. Opvolgingsoorlog. Portret en karakter van Karel den Goede. Toestand van het graafschap. Karels hofhouding. Brugge ten tijde van Karel. Het grafelijk paleis. Het streven van graaf Karel.

V. Karel de Goede Vredestichter en Helper in den hoogen Nood 63

Hooge opvatting van zijn taak. Ruwe zeden in de twaalfde eeuw. Bijgeloof. Maatschappelijke verwarring. Afkondiging van den vrede. De dag van den graaf. Zijn vroomheid. Rechtvaardig rechter. Onheilspellende voorteekenen. Hongersnood. Hulp en wijze maatregelen. De kroon van Jeruzalem en deze van het Heilig Roomsch Rijk worden hem aangeboden. Karel blijft in Vlaanderen.

VI. De machtige Erembouds komen in botsing met den Graaf 78

Nieuwe maatschappelijke wanorde dreigt. Onderzoek naar den al of niet vrijen oorsprong. De oorsprong van de Erembouds. Hun maagschap. Proost Bertolf en zijn macht. Zijn gebreken. Vijandschap ten opzichte van de Erembouds. Een uitdaging tot een tweegevecht werpt de vraag van hun oorsprong voorgoed op. Dreigingen van Bertolf. Veete tusschen Burchaard en Dankmaar van Straten. Erge wanordelijkheden tijdens een afwezigheid van den graaf. Dezes terugkeer.

VII. Gerechtigheid moet geschieden 90

Het grafelijk pleit te Ieper. De graaf wordt tot voorzichtigheid aangespoord. Hij reist naar Straten. Bestraffing van Burchaard. De Erembouds tot hoorigen verklaard. Indruk te Brugge. Huichelarij van den proost. Een afvaardiging gaat den graf genade vragen. Bertolf spoort aan tot geweld.

VIII. Het Zwaard van den Haat treft Karel den Goede 99

Samenzwering. Robrecht de Jongere wordt er bij betrokken. Laatste schikkingen vóór den moord. De graaf brengt een onrustigen nacht door. De morgen van 2 Maart 1127. De Sint-Donaaskerk. De moord. Algemeene verwarring en vlucht. Een ijselijk bloedbad. Terugslag in het land. Het optreden van Disdir Haket en Bertolf. Wonderteekenen. Het oordeel van tijdgenooten over Karels martelaarschap. Bijgeloovige schrik der moordenaars; dadsisa of doodenmaal.

IX. Ons behoort het Lichaam van den Graaf ... 116

Sterke vereering voor relieken in de twaalfde eeuw. De Bruggelingen verhinderen het wegvoeren van het lichaam. Genezing van een kreupele. Graf in de St.-Donaaskerk. Lijkdienst in de St.-Pieterskerk. Voorzorgen van de Erembouds. Verstandhouding met Willem van Lo. Banvloek over de moordenaars. Brugge in staat van verdediging. Gervaas van Praat de eerste wreker. Geheim verbond met de Bruggelingen. Brugge ingenomen. Eerste uitingen van de volkswraak.

X. Verwoede Strijd om Burcht en Kerk 127

Krijgsrumoer te Brugge. De belegeraars stroomen toe. De Gentenaars. Aankomst van de gravin van Holland. Laatste toebereidselen. De kostbaarheden uit de kerk gered. Laatste onderhandelingen vóór de bestorming. Toespraak van Disdir Haket en antwoord van Wouter. Vlucht van den proost. Aanhouding en dood van Izaak. Vruchtelooze bestorming door de Gentenaars. De Bruggelingen dringen den burg binnen. De moordenaars verschansen zich in den toren.

Oneenigheid. Oproep voor de aanstelling van den nieuwen graaf. Derde poging van de Gentenaars om het lichaam te bemachtigen. Willem van Normandië graaf. De koning neemt het beleg persoonlijk in handen. Bouwen van een stormram. Listen van de belegerden. Geschil tusschen Gervaas van Praat en de Bruggelingen. De stormram aan 't werk. De belegerden in het bovendeel van den toren. Bij het graf. Bevel om den toren te sappeeren. Overgave van de belegerden.

XI. De Schuldigen ondergaan hun straf *149*

Strijd tegen de onverzoenlijke pretendenten. Koning en graaf terug te Brugge. De gevangenen gevonnist. Ze worden neergestort van den toren. Het lot van Robrecht den Jongere, Disdir Haket, Lambrecht Nappin, Bertolf. Wreedheid van dien tijd. Een rechterlijk tweegevecht. Willem van Lo. Burchaard. Onrust in Vlaanderen. Moeilijkheden van Willem van Normandië met zijn onderdanen. Nieuwe strijd om de gravenkroon. De Vlamingen erkennen Dirk van den Elzas. Strijd tusschen Willem en Dirk. Dood van Willem van Normandië.

XII. Verheerlijking *172*

Plechtige lijkdienst voor den graaf. Bijzetting in het praalgraf in de St.-Donaaskerk. Vereering van Karel den Goede. Actie tot heiligverklaring. Twee vormen van canonisatie. De zaligverklaring van Karel den Goede. Feestelijkheden te Bruge in 1884 en stoet der verheerlijking. Herdenkingsplechtigheden in 1927 en 1932.

Besluit *189*

Sombere en toch geloovige tijd. De gelukzalige Karel de Goede een lichtbaak.

WOORD VOORAF

Dit verhaal over het leven en den dood van Karel den Goede is niet bedoeld als historische roman, maar als geschiedkundig leesboek. Bij het schrijven er van hebben we getracht twee eischen te verzoenen, de leesbaarheid en de geschiedkundige betrouwbaarheid. Het geleerd apparaat van verwijzingen hebben we dan ook volkomen achterwege gelaten, al steunt onze voorstelling van tijd en feiten en personen toch uitsluitend op de gegevens van tijdgenooten, vooral van Galbertus of Waalbrecht van Brugge, en van zijn voornaamste commentatoren C. Wegener, C. Carton, A. Duclos, E. Le Glay, H. Pirenne, H. Van Houtte, F. Ganshof, L. Van der Essen en anderen, en voor het ridderwezen op het standaardwerk van L. Gautier.

Met het romanceeren zijn we zeer voorzichtig omgegaan. Hoe licht vervalt men anders niet in zuivere phantasie, met vaak romantische en gansch verkeerde voorstelling van feiten en personen! Zulks is bij voorbeeld het geval geweest met Conscience's « Kerels van Vlaanderen », waarbij door het voortdurend aanhalen van Waalbrecht in voetnota licht de indruk wordt gewekt van historische getrouwheid; in

een drama van H. Plancquaert, « De Dood van Karel den Goede », vinden we ook voorstellingen, die de historische dwalingen betreffende het leven van Karel den Goede voedsel geven. Zulks vinden we jammer met het oog op het historisch inzicht. Dit leven heeft trouwens zoo een dramatisch verloop, dat de prikkel van het romaneske zeer goed kan gemist worden.

Tot romanceeren lieten we ons enkel verleiden voor het scheppen van een atmosfeer, het weergeven van zieletoestanden, het dialogeeren van de handeling op sommige plaatsen, allemaal dingen die binnen de grenzen van de waarschijnlijkheid blijven. Van het opvoeren van uitgedachte personen hebben we totaal afgezien. Bij de gemoderniseerde spelling van de persoonsnamen hebben we ons omwille van de eenvormigheid laten leiden door de raadgevingen van Dr. J. Lindemans.

't Was er ons om te doen de edele figuur van Karel den Goede, met haar sterk opvoedende kracht, bekend en bemind te maken en tevens een kijkje te geven op een belangwekkend tijdperk uit onze geschiedenis, den overgang van den leentijd naar den gemeentetijd, met al de schommelingen en de schokken van een vernieuwing.

J. D. P.

I. HOE DE VADER VAN PRINS KAREL VAN DENEMARKEN VERMOORD WERD

P EEN GEURIGEN ZOMERAVOND van het jaar 1086 liep de oude graaf Robrecht de Fries grimmig op en neer in de strenge wapenzaal van het slot, dat hij te Wijnendale had laten bouwen te midden van de eikenwouden. Hij was ten prooi aan een van die stormachtige driftvlagen, die jaren geleden zijn omgeving zoo vaak hadden doen sidderen. Hij had dan ook geen oog voor den gouden glans van de dalende zon, maar zijn oogen vonkten toornig en stevig omklemde zijn vuist het gevest van het slagzwaard, waarvan menige Saraceen in Spanje en in het Oosten ten koste van zijn leven de krachtige houwen ondervonden had. Juist reed de ruiter, die hem de jobstijding had gebracht, over de valbrug de torenpoort uit. Slecht nieuws uit Denemarken! Koning Kanuut, de gemaal van zijn geliefde dochter Adele, was verraderlijk vermoord.

Bij de gedachte aan Adele verteederde zijn gemoed. Arm kind! Pas vooraan in de twintig en al weduwe met drie onmondige kinderen: Ingerde,

Cecilia en dan Karel, nog maar een goed jaar oud. Weer stak de storm met alle geweld op in zijn ziel en dan was de graaf tot het ergste in staat, zooals destijds, toen hij als kaperkapitein aan het hoofd van Normandische ridders de Noordzee en de Middellandsche Zee beheerschte, of erger nog, als op den dag toen hij, in woeste drift, met een heiligschendenden bijlslag te Terwaan dien Christus aan het kruis verbrijzelde.

Nu gold zijn toorn de moordenaars van Adele's gemaal. Overal waar Robrecht tegenkanting ondervond, bespeurde hij te recht of ten onrechte de hand van zijn zwager, Willem van Normandië, die nu juist twintig jaar geleden, door zijn overwinning bij Hastings, het Angelsaksisch rijk veroverde. Was die tegenwerking allerwege misschien de belooning voor de hulp, die hij den Veroveraar geboden had bij de gewaagde landingsonderneming? 't Is waar, toen was Robrecht nog geen graaf. De moeilijkheden waren eigenlijk maar begonnen na den dood van Robrechts broer, Boudewijn, graaf van Vlaanderen en van Henegouwen. Dezes weduwe, Rijkhilde, had toen de beide graafschappen vereenigd willen houden, drong haar zoon Arnold als graaf op, maar hield zelf de teugels in handen. De boeren van de kuststreek verfoeiden echter de dwingelandij van deze vreemdelinge, die het aandurfde op de vrije polderbevolking een belasting te heffen van vier penningen per bed. Robrecht had de leiding genomen van den opstand en op den Kasselberg werd het pleit beslecht in Februari 1072 : de wapens van de polderboeren bezorgden den ongelukkigen Arnold den dood en Robrecht de grafelijke kroon.

Die Robrecht was een graaf naar het hart van de Kerels, groot en sterk als een reus, dapper, ontembaar en gehecht aan hun dierbaren grond. Hij verliet inderdaad de zuidelijke gouwen van zijn graafschap, nam zijn intrek te Brugge en bouwde toen zijn slot te Wijnendale. Wel durfden veel ridders en geestelijken hem een overweldiger te noemen, maar die ervoeren spoedig de hardheid van zijn vuist en bogen het hoofd voor den ijzeren Fries. In die dagen had Aarnoud van Tiegem zijn wegen gekruist, Aarnoud, zijn heilige vriend. Met hem kon Robrecht best over de baan, al had die hem harde waarheden gezegd, maar uit zijn woorden sprak zoo 'n wondere liefde. Vreemd dat in oogenblikken van hevige opwinding telkens de koene en verzoenende gestalte van dien vromen ridder-monnik voor de oogen van zijn verbeelding oprijst. « Aarnoud, » prevelt hij, « held en heilige, beeld van den volmaakten ridder, mijn bewaarengel, me zoo tastbaar nabij, vooral sedert ge verblijft te Oudenburg in de door u gestichte abdij, wat hebt gij al veel veranderd in mijn leven! Hebben mijn belagers me niet eens een kerkvervolger genoemd? » En hij denkt terug aan de dertig kerken en kapellen, die hij ter eere van Sint Pieter heeft laten bouwen : te Brugge, te Torhout, te Tielt, te Harelbeke, te Kassel op den berg, na zijn overwinning, en op tal van andere plaatsen; hij denkt ook aan den pelgrimstocht dien hij, dit jaar nog, zal ondernemen naar het H. Land met Boudewijn van Gent, Burchaard van Komen, Heremaar van Zomergem en andere machtige ridders. Hij, een kerkvervolger! Weer dreigt een golf van opwinding zijn gemoed dooreen te schudden, maar

de gedachte aan Aarnoud stilt den opstekenden hartstocht.

Robrecht neemt plaats op den steenen zit onder het kleine geopende raam, dat uitzicht geeft op het westen. De zinkende zonneschijf schiet gouden stralen op de tropeeën aan de wanden en op de bronzen kandelaars boven den open haard. Ginds raadt hij de zee en daarachter het rijk van Willem, den gemaal van zijn zuster Mathilde. En voor de zooveelste maal diept hij uit zijn herinnering de splijtzwammen van hun geschil op. Robrechts vader, Boudewijn V had Willem van Normandië voor de uitrusting van zijn expeditieleger met kwistige hand geld en wapens bezorgd in ruil voor een eeuwigdurende jaarrente van driehonderd mark, te betalen door den Normandiër. Toen Robrecht de Fries later, als graaf, de betaling daarvan eischte, had Willem hoonend geantwoord : « Hoe zou ik, koning van Engeland en hertog van Normandië, schatplichtig zijn tegenover den graaf van Vlaanderen? » Ten zeerste verontwaardigd had Robrecht daarop den Veroveraar niet als koning willen erkennen, maar Willem betaalde hem met gelijke munt, noemde hem ook een overweldiger, steunde de kuiperijen van de verbitterde Rijkhilde en maakte ten slotte zelf aanspraak op Vlaanderen, in den naam van zijn gemalin. Zoo was de spanning steeds verergerd en was een bondgenootschap ontstaan tusschen den graaf en den koning van Denemarken. Met dit land was Engeland vroeger inderdaad vereenigd geweest en het rijk had onder het wijs bestuur van den Deenschen koning, Kanuut den Groote, een merkwaardigen voorspoed gekend. Koning Harold, die te Hastings sneuvelde,

was trouwens nog een kleinzoon van moederszijde van Kanuut den Groote. Geen wonder dat de Denen den Normandiër ook voor indringer scholden, en dat koning Sven gretig het aanbod van den Fries aannam voor een gemeenschappelijke onderneming tegen Willem. Tot tweemaal toe werd van weerszijden een vloot uitgerust om Engeland binnen te vallen. In 1075 onthaalden de Vlamingen zeer gul de Deensche scheepslieden in hun havens en bij deze gelegenheid leerde de blonde Kanuut, Svens zoon, de bevallige Adele kennen. De beide vorsten zagen met welgevallen de jongelieden in wederkeerige genegenheid en liefde naar elkaar toegroeien. En kwam het niet tot de verovering van het eiland der Britten door de vereenigde vloten, toch landde na eenigen tijd een vorstelijke schuit in een veilige haven, namelijk de huwelijksboot van den slanken Vikinger en de blonde Adele. Dat gebeurde omstreeks 1082, toen Kanuut zijn vader al opgevolgd had als koning van Denemarken.

Kanuut, een edele en wilskrachtige natuur, wilde rechtvaardigheid zien heerschen in zijn rijk. Krachtdadig beschermde hij boeren en geestelijken tegen de drieste afpersingen en het geweld van roofgierige edelen. Met vereering vernoemde het volk dan ook de namen van den jongen vorst en van zijn vriendelijke gade, de behoeftigen roemden hun mildheid, de geestelijken hun vrijgevigheid en hun godsvrucht. Maar geweldenaars vol blinden haat sloegen tijdens duistere samenzweringen de dreigende handen ineen. Wees op uw hoede, koning Kanuut!

Tegenover Engeland volgde hij dezelfde politiek als zijn vader en was een waardevolle bondgenoot

voor Robrecht den Fries. Deze had de tot tweemaal toe mislukte onderneming tegen het eiland nog niet opgegeven. Driemaal is scheepsrecht, meende de graaf. Kanuut stond in voor duizend drakenschepen en Robrecht rustte zeshonderd galjoten uit. In 't voorjaar van 1085 trok Kanuut zijn leger en vloot samen op de kust van Jutland. Het mollenwerk van de boozen was echter ook ver gevorderd; zelfs Olaf, Kanuuts eigen broer, aan wien de koningskroon beloofd was, behoorde tot de samenzweerders. Toen nu de koning op het punt stond het bevel tot uitvaren te geven, spatte plots de vonk van het oproer op. Plunderend en brandend en moordend liepen talrijke opgeruide muiters het land af en verhinderden de andere soldaten in te schepen. Bliksemsnel verscheen Kanuut met zijn getrouwe leenmannen. Hij onderdrukte den opstand, deed de hoofdschuldigen in de boeien klinken en zond Olaf in verzekerde bewaring naar Robrecht den Fries, die hem als gevangene overleverde aan den kastelein van Brugge. In deze stad zuchtte hij nu nog in den kerker. Aan zijn meineedige krijgers legde de koning zware boeten op : veertig mark aan de bevelvoerders, drie mark aan de soldaten en matrozen. Van een aanval op Engeland kon echter met zoo een leger geen sprake meer zijn. Wat had Robrecht toen gebulderd tegen de snoode verraders!

Nu was het echter nog heel wat verschrikkelijker! Zooeven heeft een ijlbode Robrecht de ijselijke ontknooping van het drama gemeld. De overdreven afpersingen door de inzamelaars der boeten, tot eigen verrijking, deden in Jutland andermaal een oproer opvlammen. Kanuut gaf zich rekenschap van

de geweldige bedreiging, want de kring van zijn getrouwen was den laatsten tijd bedenkelijk geslonken. In het zuiden van Jutland had hij een laatste onderhoud met de angstige koningin. Een onheilspellend voorgevoel bekroop den koning, maar de plicht gebood : hij moest de orde in het land herstellen. Tijdens het roerend afscheid verzocht hij Adele, zoo het ergste moest gebeuren, met den kleinen prins een toevlucht te zoeken in Vlaanderen bij haar doorluchtigen vader. En de koning vertrok...

De vlammende haat verrichtte zijn vernielingswerk. Gansch Jutland stond weldra in rep en roer, de muiters waren meester van de straat en dreven de rechtgeaarde menschen verschrikt in hun woningen. 't Werd met den dag duidelijker, men stond den koning naar het leven. Met een onaanzienlijk gevolg, waaronder zijn twee broers Erik en Benedikt, stak hij over naar Odense op het eiland Funen. Maar in hun lichte drakars volgden de vijanden gezwind en vestigden op Funen eveneens een schrikbewind. De koning zocht een toevlucht in de Sint-Albaanskerk met zijn getrouwen totterdood, hij bad voor zijn misleid volk in de hoop dat de opgezweepte gemoederen zouden bedaren. IJdele hoop! Blak, de raddraaier, spuwde vuur en vlam en porde zijn trawanten aan de kerk te bestormen. Belhamels sleepten mutsaards aan, stapelden ze op tegen de gesloten kerkdeuren en staken ze in brand. In hun ongeduld sloegen ze met hun bijlen de brandende poorten stuk en aan het hoofd van zijn huilende bende, tuk op den koninklijken schat, stormde Blak het heiligdom binnen. Kanuut zat in gebed verzonken; hij biechtte en communiceerde, terwijl zijn lijf-

wacht op leven en dood weerstand bood; hij bad voor zijn Deensche volk.

Lijken bedekten den kerkvloer, bloedstrepen verfden de witmarmeren tegels; woeste kreten, gekletter en gebons van zwaarden, het kermen van gekwetsten, het reutelen van stervenden, een helsch lawaai ontheiligden de gewijde beuken. De koning bad voort en scheen niet meer tot deze wereld te behooren. Een muiter wierp zijn lans dwars door een venster en trof den koning in volle borst. Uit een breede wonde gutste het bloed. Hij omhelsde nog zijn broeder Benedikt en de armen kruisgewijs uitgestrekt, met een laatste gebed op de lippen, stierf de vader van den kleinen Karel. Ook Benedikt en zeventien trouwe dienaars vonden een vreeselijken dood in dat bloedbad van Vrijdag 10 Juli 1086. Ze werden allen in de kerk begraven.

Bij 't vernemen van den gruwelijken moord snelde koningin Adele naar Odense, want ze wilde het stoffelijk overschot van den geliefden doode meevoeren naar Gent en het daar laten begraven in de kerk van de Sint-Pietersabdij op den Blandinusberg. Er moest echter voorzichtig te werk worden gegaan, want de vijanden waren waakzaam. Adele wachtte dus een gunstige gelegenheid af. Zoo luidde de boodschap van den renbode en Adele besloot haar tijding met den hartekreet: « Doorluchtige vader, sta me ter zij met uw raad. »

Woorden van troost en raad had de bode wel meegekregen, maar Robrecht zat daar nu zelf radeloos in zijn wapenzaal, het hoofd diep gebogen, als een gebroken man. Is Willem de Veroveraar wel de ware schuldige? Of zijn het wel de moordenaars

van Odense? Zijn zwaar verleden spookt donker vóór zijn geest en een knagend zelfverwijt kromt zijn fiere gestalte. Nog nooit liet zijn zelfzekerheid hem zoo in den steek. Arme Adele! Moet zij boeten voor de baldadigheden van haar vader? En de herinnering aan een legende, die verspreid werd na zijn overwinning op den Kasselberg, komt zijn gemoed nog meer beklemmen. Toen de graaf zijn afgevaardigden stuurde naar den Duitschen keizer Hendrik IV, zijn leenheer voor Rijksvlaanderen, zou in de nabijheid van Keulen een vrouw op hen toegetreden zijn zeggend: « Ik weet wie ge zijt en waar ge naartoe reist. De keizer zal de wenschen van uw meester inwilligen. Daar Robrecht echter een meineedige is, zal zijn kleinzoon als straf zonder nakomelingschap sterven en een blonde knaap uit Denemarken zal diens opvolger zijn. »

Moet hij Kanuuts dood al beschouwen als het begin van de bestraffing? Morgen zal hij naar Oudenburg rijden, naar Aarnoud van Tiegem, om klaarheid en troost, den kleinen pelgrimstocht ondernemen vóór de afreis naar het verre Jeruzalem. Vurig hoopt hij Adele nog te Wijnendale te zien, alvorens de horenblazer van op de rondegang het naderen van zijn reisgenooten meldt.

Dien zomeravond bracht Robrecht grootendeels door in een hoekje van de burchtkapel en, zonderling genoeg, de pijnlijke ontgoocheling en de woede om zijn ineengestorte plannen, de wraak- en haatgevoelens tegen Willem den Veroveraar, dat alles verzwond stilaan uit zijn hart, waarin deemoed en louterende mildheid neerdaalden. Dat onbegrijpelijke hart, nog zelden had het zoo rustig geklopt. En de

geduchte graaf luisterde nu met welgevallen naar de weemoedige melodie van de lijfeigenen, die op dit late uur nog hooi vergaarden onder de geurende wallen, en naar het zacht fluiten van een merel, die weer een dag uitneuriede op den top van een eik...

II. KAREL VAN DENEMARKEN AANGENOMEN ZOON VAN VLAANDEREN

E ODENSE OP EEN DONKEREN zomernacht. Zwarte schimmen schuiven langsheen de muren van de Sint-Albaanskerk en onder hen bevindt zich de rouwende koningin. Waarschijnlijk is de gelegenheid gunstig om het lichaam van den geliefden doode te ontvoeren. Daar dringen ze de kerk binnen. Maar wat heeft dat te beteekenen? Het heiligdom is verlicht als bij helderen dag, door een geheimzinnige klaarte, die straalt uit het graf van den koning. Is het droomen, dat ze doen? Enkelen slaat de schrik om het hart, maar het licht schijnt zoo zacht en zoo hemelsch, dat de vrees weldra overgaat in vereerende bewondering. Wat te doen? Het geldt hier zonder twijfel een bovennatuurlijk teeken en blijkbaar wil de Voorzienigheid, dat de plaats van de misdaad een oord worde van verheerlijking en van wonderen. Adele begrijpt den wenk; ze geeft haar bevelen, dankt den Heer door haar tranen heen, bidt voor het welzijn van haar kinderen en neemt afscheid van het land, waar ze haar innigste geluk

en haar schrijnendste smart doorleefde. Haar dochtertjes Ingerde en Cecilia laat ze opvoeden in Denemarken en ze onderneemt, vergezeld van een bescheiden gevolg, met den kleinen Karel de zeereis naar Vlaanderen in een rijk gebeeldhouwde Vikingerboot. Een paar weken later zet ze voet aan wal in haar Vlaamsche land, maar Robrecht de Fries is dan al afgereisd naar het H. Land.

Ze wordt verwelkomd door haar broeder Robrecht en neemt haar intrek in het vertrouwde slot te Wijnendale, waar zooveel herinneringen aan haar jeugd voor het grijpen liggen. In deze rustige omgeving slijt stilaan haar knagend verdriet en besteedt ze de beste zorgen aan de opvoeding van haar zoontje, wiens rechten op de Deensche kroon ze te verdedigen heeft.

De gebeurtenissen nemen echter een gansch anderen loop; de oproerlingen behalen de bovenhand, koopen Olaf vrij tegen een losprijs van tien duizend mark en plaatsen hem de koningskroon op het onwaardig hoofd.

In verband met deze vrijmaking vertellen de naar wonderen smachtende middeleeuwers de volgende roerende legende. Terwijl de verraders de kerk bestormden en Kanuut voor het hoogaltaar in gebed verzonken lag, stond hij eensklaps op en verdeelde zijn laatste bezittingen onder zijn vrienden. Zijn kostbaren degen met rijkbewerkt gevest en scheede overhandigde hij aan zijn verkleefden aanvoerder Ivend Trundsen met de woorden : « Neem dit laatste blijk van mijn genegenheid aan, trouwe Ivend, en geef het enkel uit uw handen om een gewichtige reden. » Dadelijk omgordde Ivend het zwaard, dat

hem een kostbaar onderpand toescheen voor bovennatuurlijke bescherming in den nakenden strijd voor het recht. En waarlijk, ofschoon hij overal in de voorste rangen streed, ontsnapte hij niet alleen aan het bloedbad in de kerk, maar hield ook het leven gaaf in de daaropvolgende omwenteling. Toen nu Olaf tot koning was verkozen, werden Ivend en zijn broer Astraad naar Vlaanderen afgevaardigd om de vrijkooping van Olaf te bedingen. Deze kwam vrij, maar daar de losprijs niet uitbetaald was, bleven de beide broers als gijzelaars opgesloten tot op het oogenblik, dat de koning van uit Denemarken de overeengekomen som zou sturen. Hij brak echter eens te meer zijn woord en gansch den winter zuchtten de beide mannen in harde gevangenschap. Tijdens den Paaschnacht verscheen hun de H. Kanuut, brak hun ketenen en bracht hun het nieuws van hun nakende bevrijding. Op Adele's verzoek verloste men ze inderdaad uit den kerker en behandelde ze voortaan met voorkomendheid. Eens speelde de kleine Karel bij het bed van Ivend en ontdekte onder het hoofdkussen het prachtig zwaard. Hij tilde het met moeite op en sloeg den riem om zijn lenden. Ivend had alles gezien en vroeg lachend : « Wel, mijn geliefde prins, hoe vindt U dat zwaard? » — « God, hoe prachtig! » riep het kind bewonderend. En Ivend schonk hem het wapen, hoe noode hij er ook van scheidde. « Uw vader gaf het me, » lispelde hij ontroerd, « en zeker handel ik naar zijn inzicht door het U te overhandigen, want zoo doe ik er op een eervolle wijze afstand van. » Overgelukkig met het prachtwapen snelde Karel naar zijn grootvader en verzocht hem met aandrang de beide mannen

los te laten. Adele voegde haar bede bij deze van haar zoon en nu kon Robrecht niet meer weerstaan. Ivend en Astraad werden op vrije voeten gesteld

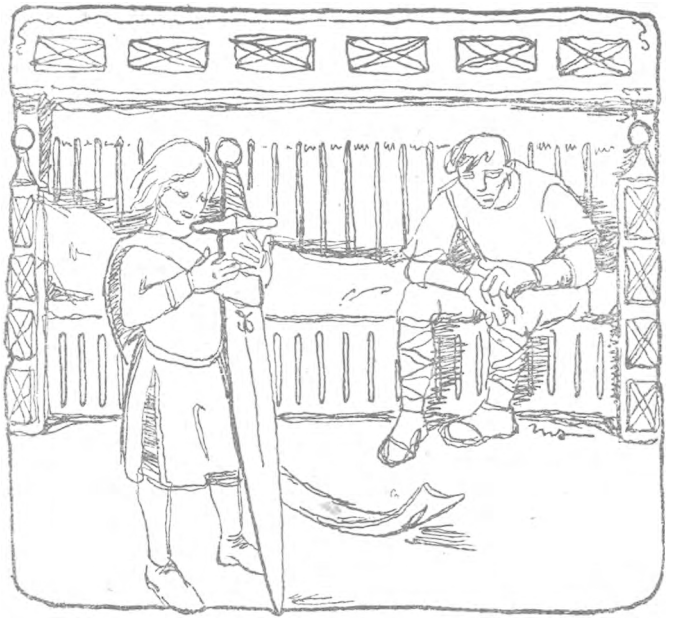

op voorwaarde, dat ze instonden voor het betalen van het losgeld. Ze vertrokken en brachten spoedig de bedongen som, die echter van hun eigen erfdeel voortkwam. Dat wilde Robrecht niet, zegt de legende, en samen met het geld schonk hij aan de edelmoedige broeders onvoorwaardelijk de vrijheid terug.

In werkelijkheid vertoefde Robrecht de Fries al in het Oosten, in den tijd van Olafs terugkeer naar Denemarken.

Te Wijnendale groeide Karel op tot een gezonden knaap onder het liefderijk toezicht van zijn moeder. Gelijk de kinderen van thans zal hij wel gespeeld hebben met marbels en stelten, met vlieger, hoepel, ringen en schommel, maar toch legden in die dagen zelfs piepjonge adellijke kinderen een gansch bijzondere voorliefde aan den dag voor het paard, dat lievelingsdier van de ridders. Op vijfjarigen leeftijd speelden die jongentjes al ruiter, niet op een hobbelpaard maar op een heuschen draver.

Na ruim vier jaar afwezigheid keerde Robrecht de Fries naar Vlaanderen terug. Roerend was het weerzien! De harde, vergrijsde krijger kon met moeite zijn tranen bedwingen, toen zijn snikkende Adele hem om den hals viel. Schuchter bekeek de jeugdige prins met het blond pagekopje van uit een hoekje den grijsaard met zijn grimmig uiterlijk. Ze leefden enkele maanden samen op het slot ofwel te Brugge, waar er meer beweging was van handelaars en scheepsvolk. Dikwijls onderhield Adele haar zoontje over de heiligheid van zijn vader en over zijn geboorteland, het groene, veerijke Denemarken, waar zijn twee zusters verbleven; tactvol moedigde ze de opvallende vroomheid van haar jongentje aan.

Toen Adele naar Sicilië vertrok om er een tweede huwelijk aan te gaan met Rogier, hertog van Apulië, was Karel zoowat zes jaar oud. Grootvader en kleinzoon waren intusschen dikke vrienden geworden. Wat plezier beleefde de ietwat knorrig geworden grootvader aan dat levendig en zoo aanhankelijk knaapje, dat zijn oude eenzaamheid opvroolijkte en hem vaak deed spelen, uitgelaten als een kind. Daarom stemde Adele er in toe haar zoontje in Vlaan-

deren achter te laten, hoe zwaar de scheiding haar ook viel.

De oude graaf stierf plotseling op zijn slot te Wijnendale in 1093, zes jaar na den Veroveraar. Volgens zijn laatste wilsbeschikking werd hij begraven in de Sint-Pieterskerk boven op den Kasselberg.

Karel groeide verder op onder de goede zorgen van zijn oom, graaf Robrecht II, en van gravin Clementia. Af en toe bracht hij wel eenige heerlijke maanden door bij zijn moeder, in de weelde van het zonnige hof van Salerno. Doch telkens bekroop hem onder den gloed van dien zuiderschen hemel een onweerstaanbaar heimwee naar het noorden, naar het koele Vlaanderen, zijn aangenomen vaderland. Adele poogde hem dan niet langer te weerhouden, want zij ook kende maar al te goed de felheid van dat verlangen.

Graaf Robrecht II was in de volle kracht van de mannenjaren en hij nam op zich den knaap op te leiden tot den volmaakten ridder zonder vaar noch vrees.

Heel wat personen waren bij de opvoeding van den jongen Karel betrokken, nadat hij aan het gezelschap van de voedsters en de edelvrouwen was ontnomen. De kapelanen van den graaf gaven hem onderricht in den godsdienst en prentten hem de deugden in van vroomheid, mildheid, deemoed, eerbied voor den geestelijken stand, vertrouwen in de goddelijke voorzienigheid, onvoorwaardelijke overgave aan Gods wil, de hoofdzaak in deze zeer geloovige tijden. Hun woorden vielen in vruchtbaren grond bij dit zoontje van den H. Kanuut, zoodat

gansch het hof gesticht werd door de godsvrucht van den edelknaap. Hoe blaakte hij telkens van geestdrift, als de geestelijken hem onderhielden over de bevrijding van de Heilige Plaatsen uit de macht van de Turken, die het den pelgrims zoo lastig maakten, ze beroofden, gevangen namen en niet zelden doodden. Dikwijls had zijn grootvader hem daarover verteld en hij wist, dat een gansche schaar Vlaamsche ridders toebereidselen troffen voor het vertrek en Pieter de Kluizenaar in Frankrijk tienduizenden kruisvaarders wierf. Toen hij bij zijn doorluchtigen oom aandrong om hem te mogen vergezellen, kreeg hij tot zijn ontgoocheling slechts een ontwijkend antwoord. En Robrecht had wellicht gelijk. Wat aan te vangen met een kind van twaalf jaar, hoe onverschrokken en geestdriftig ook, op een tocht waarvoor zelfs groote-menschenkrachten tekort schoten? « Later, Karel, als je ridder bent, vertrek je wellicht aan het hoofd van een leger; je flink voorbereiden is nu je eerste plicht! » Karel was ontgoocheld, want hij voelde zich sterk als een held, maar hij wist ook, wat gehoorzaamheid beduidt. Toen Robrecht dan vertrok met zijn schitterende schaar Vlaamsche kruisridders, had Karel de zekerheid, dat ook zijn dag eens zou komen. In afwachting zou hij zich eerst tooien met al de deugden van een koenen ridder, voorzichtigheid en moed, sterkte, rechtvaardigheid, liefde. O! die woorden deden hem huiveren van heilig ontzag! Goed zijn voor zijn evennaaste, gansch het menschdom gelukkig zien, allen opnemen in de groote liefde van een christelijke gemeenschap. Karel voelde in zijn vijftienjarig hart genoeg jeugdige kracht om dit ideaal te verwezen-

lijken. Maar hoe krijgt hij, een uit zijn geboorteland verbannen wees, ooit de kans om een christelijk gemeenebest te stichten? En werd zijn ongelukkige vader niet vermoord, al bezielde ook hem niets anders dan het welzijn van zijn onderdanen? En wat onvolmaaktheden huizen er niet in zijn eigen ziel? Trouwens, zijn de menschen wel goed, de menschen die zijn heiligen vader, die zooveel martelaren, die Christus zelf hebben vermoord? Toch wilde hij er enkel broeders in zien, verdwaalde broeders, die hij zou voorlichten, en voor wier welzijn hij zich in grenzelooze liefde zou offeren. Het ging op en neer in zijn ziel, een schommelen van zonnige feeststemmingen naar sombere vlagen van ontmoediging, even onbestendig en grillig als het weer in het voorjaar. Zijn opvoeders rieden wat er omging in dat edelmoedig hart, al repte Karel weinig over die innerlijke botsingen. Dat is de jeugd! En liefdevol hielpen ze hem de gevaarlijke klippen omzeilen. De werkelijkheid riep hem trouwens voortdurend uit de wereld der droomen terug, want de eerste kruistocht was aan den gang.

In gansch West-Europa sprak men jarenlang over niets anders; met spanning volgden groot en klein, oud en jong, laat en edelman en geestelijke den tocht van de christelijke legers, waarin haast iedereen bloedverwanten telde. De schaarsche nieuwsberichten, die slechts met lange tusschenpoozen toekwamen, werden van burcht tot burcht door dolende zangers omgedragen, gretig door duizenden beluisterd en tot in de nederigste latenhut voortverteld. Pieter de Kluizenaar, Godevaard van Bouillon, Robrecht van Vlaanderen, Reimond van Toulouse,

Hugo van Vermandois, Robrecht van Normandië, Bohemond van Tarente, die namen weergalmden als bazuinstooten door gansch het Westen. Men jubelde om de overwinningen van Nicea en Doryleum; doch klemmende onrust drukte op de Christenheid, wanneer gemeld werd over ziekte en dood van duizenden paarden en krijgers, over den vreeselijken dorst in de verzengde steppen van Klein-Azië, over hongersnood en pest in Antiochië. Gedurende de drie lange jaren van den tocht dobberde de gespannen verwachting op een zee van vrees en hoop.

Hoe innig leefde de opgroeiende knaap die gebeurtenissen mee, hoe vurig bad hij om Gods zegen over de kruislegers! De tijd staat echter niet stil en hij werd een hoofsche jongeling, flink van houding, voornaam van manieren, getrouw aan de leuze « levet scone », zooals het een aankomenden ridder past, een toonbeeld voor Boudewijn, zijn zeven jaar jongeren neef en speelkameraad.

De studiën vorderden naar wensch, boekengeleerdheid werd den ridder trouwens niet veel meegegeven. Karel blonk echter uit door studielust. Hij leerde schrijven, eerst met een metalen stift op met was ingestreken tafeltjes naar aloud Grieksch en Romeinsch voorbeeld, later met penseel en ganzeveer op het dure perkament; hij leerde meerdere talen en vooral Latijn, de taal van de Kerk, die hij vloeiend las en verstond. Met behulp van de sterren wist hij 's nachts zijn weg te vinden, hij kende de schijngestalten der maan, en de drie wereldwonderen Parijs, Konstantinopel en Rome, maar het middelpunt van de wereld was toch Jeruzalem met het graf van Ons Heer. Uit de oude geschiedenis waren

enkele namen van helden hem vertrouwd : Achilleus en Hektoor uit de Ilias van Homeros en de geschiedenis van het houten paard van Troje; Alexander de Groote, de fabelachtige Makedoniër, die als in een sprookje Azië tot aan den Indus en het aloude rijk der Pharao's veroverde; dan Julius Caesar, de veroveraar van Gallië en van deze lage landen aan de zee. Beter was hij echter vertrouwd met de gewijde geschiedenis en met haar helden Josuë, David en Judas den Machabeeër; met aartsengel Sint Michiel, den overwinnaar van Lucifer en den patroon van de ridders met Sint Joris, den drakendooder en natuurlijk ook met het Nieuw Testament, waaruit veel tafereelen stonden afgebeeld op kunstige miniaturen in dikke folianten, op glasramen en wandtapijten.

In die roemrijke galerij ontbraken ook de vaderlandsche helden en hun avonturen niet : Karel de Groote en zijn paladijnen, de Vier Heemskinderen, Reinoud van Montalbaan en zijn drie gebroeders op Ros Beiaard; Roeland en diens dood bij Roncesvalles. Verder werd de toekomstige ridder geboeid door de verhalen over koning Arthur en zijn ridders van de Tafelronde, over Parsival en de Graalridders. Steeds maar heiligen, helden en ridders!

Dan waren daar nog de levende helden, de kruisvaarders! Wat een vervoering beving het Westen, toen de heuglijke tijding toekwam, dat Jeruzalem op Vrijdag 15 Juli 1099 rond den middag door het christelijk leger ingenomen was; twee Doorniksche ridders, de gebroeders Ludolf en Engelbrecht, klauterden het eerst over de muren de stad binnen, op den voet gevolgd door hun heer, Godevaard van

Bouillon en zijn broer Eustaas. Ook Robrecht van Vlaanderen, de verkleefde vriend van Godevaard en die weldra Robrecht van Jeruzalem zal heeten, werd om zijn dapperheid en zijn vroomheid met den hoogsten lof vernoemd.

Dat waren dagen voor den zestienjarigen Karel en voor al de jongelieden in het Westen! Met welke geestdrift legde hij zich toe op het stalen van lichaam en karakter om eens die helden waardig te zijn.

Voor zijn vertrek had Robrecht hem onder de leiding gesteld van een ervaren edelman, die hem verder alles leerde wat een toekomstig ridder behoorde te kennen in zake paardrijden, jacht en strijd. « Een ridder moest gezond en sterk zijn van lijf en leden; hij moest kunnen loopen, over de breedste slooten springen, klimmen, boogschieten, de werpspies slingeren, schild en zwaard hanteeren. Men leerde hem leugen en eedbreuk te verafschuwen, de zwakken te steunen, trouw te zijn aan het gegeven woord; men onderrichtte hem in het harpspel, in de verschillende wijzen van zingen, in het edele schaakspel en vooral in de kunst van den jager. » De jacht was de hartstocht van den middeleeuwer; daardoor vond de slotheer gelegenheid om zijn somberen burcht te verlaten en heerlijke dagen door te brengen in open lucht. Vooral de jacht met honden op hert en everzwijn en ander grof wild, onder het schallen van de horens door het woud, met al de spanning van een kleinen oorlog. Karel en Boudewijn oefenden zich ook in de valkenjacht op reigers, kwartels, hazen en konijnen met sierlijke hazenwinden en afgerichte sperwers; het jachtbedrijf was een echte wetenschap geworden met een lang-

durigen leertijd, onder de leiding van beproefde jachtmeesters en bekwame valkeniers.

't Was dus niet te verwonderen, dat Karel gedijde tot een flinken jonker. Blonde krullen golfden neer op zijn breede schouders; hij was smal van lijf, slank maar krachtig van voorkomen, een mooie verschijning naar middeleeuwschen smaak; in zijn omgang was hij vriendelijk voor klein en groot, kalm, ernstig, zelfs ietwat teruggetrokken, met op zijn aangezicht een glans van goedheid en in zijn ziel een heiligen ijver voor de goede zaak, die de menschen staalt tot ridders en tot heiligen.

Zoo trof oom Robrecht zijn neef aan bij zijn terugkeer in 't jaar 1100. Van zijn terugreis had hij gebruik gemaakt om een bezoek te brengen aan Adele in Apulië. Hij bracht onvergankelijken roem mee, kostbare relieken, onder andere een arm van Sint Joris, waardevolle geschenken, zooals kleurige Oostersche tapijten, Italiaansche zijde en glaswerk, bovendien onvergetelijke verhalen voor de edelknapen en, wat Karel wel het meest naar het hart ging, zegeningen en een eigenhandig schrijven van zijn moedertje.

Nu zou de droom van onzen jeugdigen held, ridder worden, weldra in vervulling gaan. Het gebeurde omstreeks zijn achttiende jaar.

Karel had al meer dan eens de ceremonie van een ridderslag bijgewoond, een der grootste feestelijkheden voor den middeleeuwschen adel. Nu was hijzelf de held van den dag. Den ganschen nacht heeft hij in gebed doorgebracht, dezen morgen heeft hij gecommuniceerd en nu begint de openbare plech-

tigheid in aanwezigheid van een groot aantal genoodigden. Gansch in 't wit verschijnt hij op het perron van den burcht, een beeld van schoonheid en jeugdige kracht in het schitterende morgenlicht. Langzaam daalt hij de trappen af naar het ruime plein vóór het perron, waar de wapenknechten een rijk tapijt hebben uitgespreid. Nu geen geroezemoes meer van stemmen, maar alles is plechtig stil. De jonker staat midden op het tapijt. Een eerste peter nadert, een grijsaard met witten baard, die onlangs de vermoeienissen van den kruistocht heeft getrotseerd. Met bevende hand sluit hij de beenen van den jongeling in ijzeren kousen en maakt aan elken voet een gulden spoor vast. Dan is het de beurt aan twee andere ridders, wier namen voor korten tijd ook met bewondering werden vernoemd in den strijd tegen de Saracenen; de eene draagt een schitterenden maliënkolder, de andere den helm. Het pantserhemd, van dubbele maliën, wordt hem over het hoofd getrokken; het hangt tot halverwege de beenen en is van voren en van achteren gespleten. Een stevige kap bedekt de kin, de ooren en een deel van het voorhoofd, zoodat enkel mond, neus en oogen zichtbaar zijn. Daarop komt nu de helm, die aan de maliën wordt gegespt. Mooi kunnen we dat hoofddeksel niet noemen; 't is een soort ijzeren puntige muts, die om het voorhoofd sluit met een ring, versierd met roode en blauwe steentjes, en die op een plaatje uitloopt om den neus te beschermen. Daar staat Karel, gansch in ijzer gevat, een beeld van kracht en onkwetsbaarheid. Maar de wapens ontbreken hem nog, de stalen wapens, de lans en het gevaarlijk slagzwaard om de Turken te bekampen.

De meest ontroerende ceremonie van den ridderslag vangt nu aan. Eerst het omgorden van het blinkende zwaard met den kostbaren riem, den trots van den ridder. Aandoenlijk oogenblik! Met moeite bedwingt Karel zijn ontroering. Hij denkt aan de toekomst, hij denkt aan zijn geliefden, want onder al dat ijzer klopt een warm menschenhart. Het beeld van zijn heiligen vader is hem nooit zoo nabij geweest! Ach! waren zijn moeder en zijn beide zusters nu ook maar hier, zooals de bloedverwanten van zijn vrienden bij hun ridderslag! Te midden van al die heerlijkheid voelt hij zich een oogenblik week worden en nog nooit heeft hij de leemten in het leven van een wees zoo scherp aangevoeld. Maar geen van de aanwezigen heeft het wolkje bemerkt, dat zijn stralend aangezicht eventjes heeft beschaduwd en zijn blik verdoft. 't Is al voorbij! Hij voelt het slagzwaard aan zijn linkerzijde wegen en kust eerbiedig den knop, waarin relieken gesloten zijn. Ten slotte wordt hem de eigenlijke ridderslag toegediend door zijn oom, graaf Robrecht. In volle wapenrusting staat deze vóór hem en fluistert hem toe : « Buig het hoofd, Karel van Denemarken, ik geef u den ridderslag. » Een ruw oogenblik : met de palm van de rechterhand dient hij zijn neef een slag toe in den nek, den laatsten slag dien iemand hem ongestraft zal toebrengen. Innig omarmt hem nu zijn oom en vat nog eens kort de wet van de riddereer samen : « Wees moedig en goed, altijd en overal uw geslacht waardig. Eer de ridders, geef aan de armen, bemin God. En de Heer, die gekruisigd werd, behoede u tegen al uw vijanden. Ga! » En Karel antwoordt met vaste stem : « Ik dank u, heer en oom. Moge God u aan-

hooren, ik Hem dienen, Hij mij beminnen. »

Na de gelukwenschen van de genoodigden past het den nieuwen ridder zijn kunst als ruiter te bewijzen. Met een machtigen sprong wipt hij op zijn gereedstaanden draver zonder den stijgbeugel te raken en vliegt in gestrekten galop rondom het ruime plein. De aanwezigen, waaronder talrijke edelvrouwen, juichen den koenen ruiter toe, waarvan de kracht en de behendigheid spoedig blijken. De wapenknechten hebben op het plein in een cirkel dikke steekpalen geplant en daarop ledepoppen met wapentropeeën bevestigd, die vijanden verbeelden. In vollen draf slaat Karel ze met zijn lange esschen lans de eene na de andere op den grond, onder gejoel en gejuich van de toeschouwers. Ze krijgen ontzag voor den behendigen ridder, van wien ze tot hiertoe alleen de vrome kanten kenden.

Daarna neemt het gebruikelijk feestmaal een aanvang; meer dan honderd genoodigden zitten om den disch. De machtige graaf van Vlaanderen doet zijn zaken royaal. Trouwens de wellevendheid schrijft den waard een uiterste mildheid voor en den gasten een onbeperkt gebruikmaken er van. De koks halen eer van hun werk. Talrijke uitgelezen gerechten, als goudglimmend gebraad, geurige pasteien, botergele vladen en taarten, mitsgaders schuimend bier en fonkelende wijnen brengen de genoodigden in de beste stemming; minnezangers en menestrelen zorgen met muziek en zang voor de verheven, narren en potsenmakers met hun moppen en kunsten voor de grappige noot. De armen worden niet vergeten; aan de poort van den burcht wordt kwistig uitgedeeld. Deze feestelijkheden duren dagen lang. Ge-

schenken worden gewisseld : valken, paarden, kunstig bestikte kleeren, bontkleurige tapijten en sierlijk bewerkte degens. En dan zijn er ook nog de steekspelen! 't Is niet te verwonderen dat de edelen nog weken lang de macht en pracht van graaf Robrecht roemen.

Karels lang gekoesterde wensch is eindelijk in vervulling gegaan : hij is ridder! Hij mag nu het zwaard aan de zijde dragen, met volle wapenrusting de kerk binnentreden, samen met de andere ridders aan tafel zitten, en wanneer hij binnenkomt zal iedereen ook voor hem opstaan. Wat een eer, maar ook wat al plichten!

De jonge ridder kende geen rust, vóór hij voldaan had aan den voornaamsten ridderplicht, den strijd tegen de Saracenen in het Heilig Land. Hij vertrok, wellicht over Italië, waar hij zeker onvergetelijke dagen doorbracht bij zijn moeder, en verder per schip naar het Oosten.

Over dien tocht vertelt Waalbrecht of Galbertus van Brugge, de levensbeschrijver van Karel den Goede, het volgende : « Nadat hij, alvorens graaf te zijn, een groot aantal roemrijke en merkwaardige dagen had volbracht, sloeg hij den weg in voor den heiligen pelgrimstocht naar Jeruzalem; hij bevoer de afgronden der zee en bereikte eindelijk vol vreugde de stad van zijn vurige wenschen, nadat hij meermaals gevaren getrotseerd en kwetsuren opgeloopen had uit liefde tot Christus. Moedig bestreed hij de vijanden van het christelijk geloof en nadat hij met eerbied gebeden had op het H. Graf van Ons Heer, keerde hij naar Vlaanderen terug. »

III. EEN WIJZE RAADGEVER VOOR DEN JONGEN BOUDEWIJN

ROBRECHT VAN JERUZALEM, DE roemrijke ridder van Sint Joris, was een van de machtigste vorsten en van de moedigste krijgers van zijn tijd. Tot in Rome toe stond hij in hoog aanzien. Na den kruistocht zond paus Paschalis II hem een vleienden brief met gelukwenschen om zijn heldendaden in het H. Land en zette hem tevens aan, den strijd aan te binden tegen den Duitschen keizer Hendrik IV. Daar deze vijand van de pauselijke macht de geestelijkheid gansch in zijn eigen dienst wilde stellen, was hij door den paus in den kerkban geslagen, maar hij stelde een tegenpaus aan. Rogier van Apulië, Karels stiefvader, nam het ook op voor den wettigen paus.

Graaf Robrecht was den keizer echter vooral om een andere reden vijandig gezind. Reeds vóór den kruistocht had deze het zoogenoemde Rijksvlaanderen opgeëischt, d.i. het land van Aalst, de Vier Ambachten Hulst, Aksel, Assenede en Boechoute, en de Zeeuwsche eilanden, eigenlijk een leen van het

keizerrijk. In 1102 viel hij zelfs Vlaanderen binnen, gesteund door den steeds wrokkigen graaf van Henegouwen, en stak Sluis in brand. Robrecht verdreef hem evenwel, veroverde het Kamerijksche, dat hij aan Vlaanderen hechtte, en bewees meteen den paus een gewaardeerden dienst door den keizersgezinden bisschop uit Kamerijk te verdrijven.

Vlaanderen bewaarde hij in hechte trouw aan den paus van Rome en steunde, vooral op aandringen van gravin Clementia, de werking van den vromen Joannes van Waasten, bisschop van Terenburg, ten einde de tucht, de geleerdheid, de waardigheid en de toewijding van de geestelijkheid hoogerop te voeren, tot stichting en heil van de geloovigen.

De koning van Engeland weigerde nog steeds de verschuldigde rente te betalen en kwam daardoor in botsing met Robrecht. Deze steunde zijn leenheer, den Franschen koning, Lodewijk den Dikke, toen deze het opgenomen had voor den vijfjarigen Willem van Normandië, een ongelukkigen kleinzoon van den Veroveraar, door den koning van Engeland beroofd van zijn hertogdom. Tijdens dezen Normandischen oorlog verongelukte Robrecht van Jeruzalem bij het instorten van een brug, waarover hij zijn vijanden achternazette. Dat viel voor bij Mantes in 1111. Karels boezemvriend, de achttienjarige zoon van den overleden graaf, was troonopvolger onder den naam van Boudewijn VII.

Boudewijn kende, beter dan om het even wie, de hooge geestelijke gaven, de betrouwbaarheid, de rijpheid, het edel karakter en de staatsmanskunst van den goeden Karel. Hij maakte er zijn vertrouwensman van, niet zonder den wrevel en de afgunst

op te wekken van zijn eigen moeder, Clementia van Boergondië. Onder de leiding van zoo een raadsman verwierf Boudewijn aldra, spijts zijn jeugd, de vermaardheid van een wijzen vorst, zoodat zelfs de koning van Frankrijk zijn raad kwam inwinnen, al had deze dan ook Suger, den bedachtzamen abt van Saint Denis, als raadgever.

Onder den invloed van Karel verkreeg Boudewijn een zeer verheven opvatting van zijn taak. Wat kon een vorst beter betrachten dan zijn beste krachten in te spannen voor de verwezenlijking van den heiligen kerstwensch : Vrede op aarde aan de menschen van goeden wil! Vrede! hoogste wensch van den hemel aan het menschdom! Hoe dikwijls is hij niet zoek! Hoe dikwijls was hij het vooral niet in die ruwe tijden, toen elke vrije man, en zeker elke heer, het recht opeischte van persoonlijke rechtsmacht en wraak, met den nasleep van veeten, waaraan geen einde kwam. En die streekoorlogen golden gansch de bevolking van het gewest : mannen en vrouwen, kinderen, grijsaards, boeren, geestelijken, allen werden over de kling gejaagd. Werd een stad ingenomen, dan plunderden de veroveraars ze grondig, vermoordden haar bewoners en legden ze gansch in asch. Op het platteland staken de soldaten hoeven en hutten in brand, vernielden den oogst, velden de boomen, vergiftigden bronnen en putten, roofden het vee of maakten het af en lieten niets achter dan een troostelooze woestenij.

Tegen deze krankzinnige vernielingswoede kwam de Kerk op door het uitvaardigen van den Godsvrede en het Godsbestand, de eerste een beperking van den geesel met betrekking tot de personen, het

tweede met betrekking tot den tijd : oorlogvoeren werd verboden elke week van den Woensdagavond tot den Maandagmorgen evenals omtrent Kerstmis, Paschen en Pinksteren, zoodat voor krijgsbedrijf ten slotte maar honderd-en-elf dagen overbleven; het veertigdaagsch bestand of zoentijd verbood den beleedigde wraak te nemen alvorens veertig dagen verloopen waren; de woning werd onschendbaar; het asyl- of toevluchtsrecht in onschendbare plaatsen werd uitgebreid van de kerken en andere gewijde plaatsen tot allerlei openbare toevluchtsoorden, herbergen, maalstede of plaats waar recht gesproken werd, markten en jaarmarkten; ook werd de onschendbaarheid gewaarborgd van geestelijken, kooplieden, landbouwers, vrouwen en kinderen, van kerken en kloosters, molens en bezaaide landerijen, en van alle huisdieren met uitzondering van de paarden, de krijgsdieren bij uitnemendheid.

Een ware zegen was dat vredeswerk van de Kerk, maar toch bleek het niet afdoende, omdat ettelijke heeren en roofridders zich weinig gelegen lieten liggen aan den ban, waarmee de Kerk strafte. Boudewijn maakte dan ook de kerkelijke voorschriften tot de zijne, verscherpte ze zelfs door de afkondiging van den zoogenoemden gravenvrede en dreigde vooral met hardhandige kastijdingen.

Pas was hij graaf, of hij riep te Atrecht de heeren en de afgevaardigden van de steden bijeen en gaf hun kennis van zijn verordeningen : Niemand mag andermans woning schenden; niemand mag brand stichten of met brand bedreigen; elke schending van deze verordening wordt met den dood gestraft; niemand mag gewapend gaan, zoo hij geen baljuw,

kastelein of een ander ambtenaar des graven is; kwetsuren en moord worden met kwetsuren en dood gestraft, tenzij het gebeurde in geval van wettige zelfverdediging, maar de betichte moet dit door rechterlijk tweegevecht of door water en gloeiend ijzer bewijzen. De edelman rechtvaardigt zich door den eed van twaalf gelijken, de niet-edele of de boer door den eed van twaalf mannen van zijn stand en van zijn heer. In alle gevallen, die met boete gestraft worden, zullen de baljuws en andere ambtenaren van den graaf dubbel betalen.

Dat was taal naar het hart van alle rechtschapen menschen en ze loofden graaf Boudewijn en Karel, zijn goeden geest.

Alle aanwezigen moesten te Atrecht den vrede zweren. Toen rees Boudewijn zelf van zijn zitplaats op en zwoer op zijn beurt, met het zwaard in de vuist, dat hij met eigen hand zou verdelgen, al wie den vrede verbrak. Sommigen onder de toehoorders voelden het gewicht van deze bedreiging tot in den wortel van hun haar. En dat het den graaf ernst was, bleek aldra. Pieter, heer van Oostkamp, roofde de twee koeien van een schamele weduwe. Boudewijn deed hem op een openbare plaats te Brugge gansch gekleed in de kokende olie gooien. Op een anderen dag hadden roofridders eenige kooplieden, die naar de jaarmarkt van Torhout trokken, uitgeschud. Ze werden onverwijld te Torhout zelf aangehouden en na een kort rechtsgeding opgeknoopt aan de balken van den burcht te Wijnendale. Boudewijn Hapken of met de Bijl, zooals hij werd genoemd, boezemde de schurken een heilzame vrees in en werd door zijn vredelievende onderdanen op

de armen gedragen. Karels raad droeg heilzame vruchten.

De graaf rekende het zich tot plicht zijn raadsman, die als verbannen wees eigenlijk geen goederen bezat, een zelfstandige positie te bezorgen door hem te begiftigen met grond. Daartoe deed zich de volgende gelegenheid voor. In het oude Morinenland woonde graaf Hugo van Saint-Pol, een woelige heer, die den landvrede verbrak en de grensstreken van Vlaanderen verwoestte. Tot zijn nadeel ondervond hij de strengheid van den Vlaamschen graaf, want hij verbeurde de heerlijkheid van Ancre, tusschen Péronne en Amiens, en Boudewijn schonk ze aan Karel met den titel van heer van Ancre. Dit verwekte afgunst en tegenwerking bij enkele edelen tegen den « vreemdeling » en Karel wist het. Om zijn toestand te verstevigen, zocht hij dan ook steun bij machtige Fransche huizen, in de eerste plaats door zijn huwelijk met Margriet, dochter van graaf Roel van Clermont in Beauvoisis en van Adele van Vermandois, waardoor hij de schoonbroer werd van Simon, die kort daarop den bisschopszetel van Noyon verkreeg. Over Karels gemalin zijn de gegevens zoo schaarsch, dat we niet eens kunnen zeggen of ze in Vlaanderen heeft gewoond, ofwel bij haar ouders is gebleven, zooals dat wel meer gebeurde in dien tijd bij huwelijken, waarbij de betrokkenen zich veeleer uit louter politieke berekeningen met elkaar lieten verbinden.

In het land heerschten rust, veiligheid en welstand en Karel kreeg gelegenheid om, als een onvervalscht kind van den riddertijd, zijn drang naar forsche daden uit te leven in de edele steek-

spelen en tornooien.

Naar het land van hun oorsprong droegen deze spelen eerst den naam van Fransche gevechten en waren bedoeld als krijgsoefening, zooals de jacht, of als edel vermaak. Er moet een onderscheid gemaakt worden tusschen het gewoon steekspel of jostement, een strijd van man tegen man, en het eigenlijk tornooi, waarbij niet zelden echte legers tegenover elkaar stonden en de gevechten afwisselden met zang, dans en feestmaal.

Daar rijdt Karel den weg op naar Picardië, waar hij met zijn gezellen aan tornooifeesten gaat deelnemen. Ginds verrijst een versterkt kasteel en in de nabijheid, op een open vlakte, ligt het rechthoekig strijdperk of tornooiveld, omringd door een stevige palissade; aan de twee smalle zijden verleenen houten deuren, breed genoeg om twee naast elkaar rijdende ruiters door te laten, toegang tot het strijdperk. Op een weide in de nabijheid vlekken tegenover elkaar de witte tenten van de uitdagers en deze van de ridders, die met hen een lans willen breken. Tribunes met tapijten bekleed en van zitbanken voorzien voor de edelen en de edelvrouwen, staan langsheen de palissaden opgetimmerd; de gewone toeschouwers kunnen plaats nemen op hooge zodenbanken of kruipen op boomen en andere verhevenheden.

Daar verschijnen de herauten om aan de aanwezige kampers de wetten van het tornooispel nogmaals kond te doen. De uitdagers nemen het op tegen al de ridders, die zich daartoe aanmelden; het volstaat met de lans één van de vóór de tenten opgehangen schilden aan te raken. Gebeurt dat met het achter-

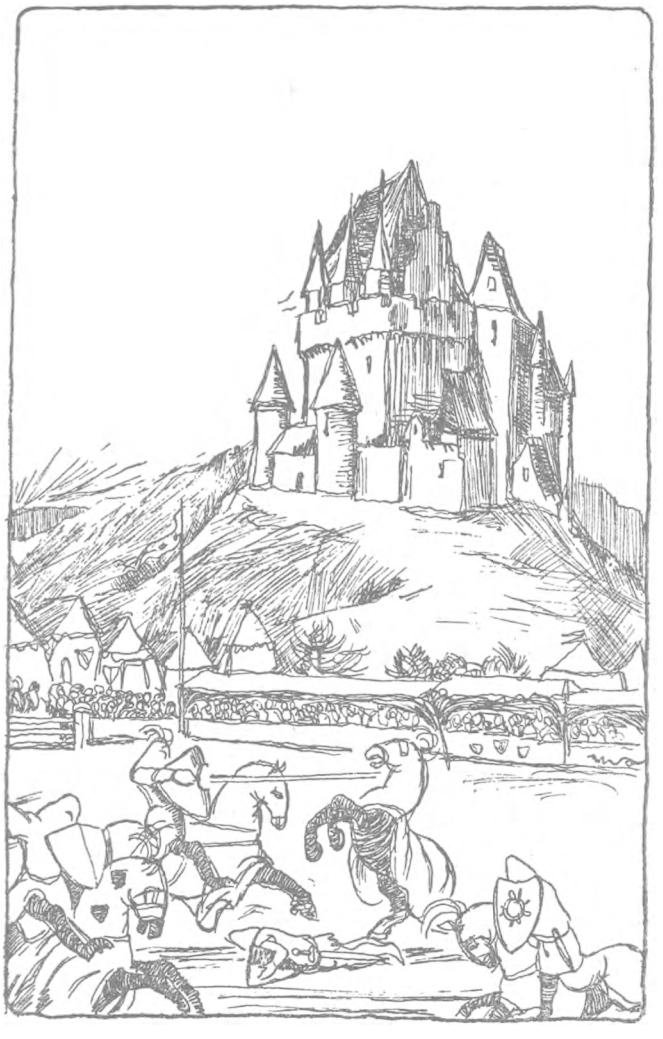

eind van het wapen, dan gaat het gevecht door met speren, waarvan de punten bot gemaakt zijn door een rond stuk hout; raakt de strijdlustige het schild echter met de punt van zijn lans, dan wordt er gevochten met scherpe wapenen. Wie door den scheidsrechter tot overwinnaar wordt uitgeroepen, ontvangt niet alleen een blinkend strijdros, maar heeft bovendien het recht uit de aanwezige edelvrouwen de koningin van het feest voor 's anderen daags te kiezen.

Tijdens de voorlezing zijn aan de beide poorten van het strijdperk de ruiters in volle wapenrusting verschenen; hun maliënkolders, hun helmen, hun schilden en hun lansen met de kleurige wimpels glinsteren in den zonneschijn. De wapenboden onderzoeken den rang van de wachtende ridders. Trompetten schallen! Het steekspel begint! De slagboomen vliegen open. In dolle vaart rennen twee ruiters met gevelde speer tegen elkaar in. Elk spant zich in om zijn tegenstander met een krachtigen, juist gerichten stoot op helm, borst of schild te treffen, hem zoo mogelijk uit den zadel te lichten en in het zand te doen bijten, onder het vroolijk gejuich van de toeschouwers en vooral van de mooie edelvrouwen. Gemakkelijk gaat dat niet, want de andere weet behendig de stooten af te weren en slaat zelf duchtig toe. Soms duurt het langen tijd, voordat één van beiden de kroon spant en andere ridders in het krijt kunnen treden.

Den tweeden dag heeft het algemeen tornooi plaats. Nu stormen onder ruw krijgsgeschreeuw twee gelijke aanzienlijke groepen tegen elkaar in. Een geweldige schok! Van enkelen vliegen de speerhech-

ten in splinters, sommigen bijten in het zand, blijven niet zelden met gapende wonden en gebroken ledematen liggen en worden door de paarden vertrappeld, zoo ze door hun schildknapen niet tijdig uit het gewoel worden gered; de overblijvenden zetten het gevecht man tegen man voort, tot de overwinning of totdat de scheidsrechter het teeken geeft tot het staken van den strijd. De dapperste ridder wordt onder het schetteren der trompetten en onder gewuif en gejuich van de toeschouwers, door de maarschalken vóór de koningin van den dag geleid en door haar met een lauwerkrans gekroond.

Niet zelden vielen bij deze ruwe feesten dooden te betreuren, om welke reden de Kerk ze weldra heftig bestreed. Eens schreef de H. Bernardus naar abt Suger : « Neem het zwaard van den geest op tegen deze scheppingen van den duivel, tegen deze verwenschte vergaderingen, die voor het aanstaande Paaschfeest worden aangekondigd. » Tijdens het leven van Karel werden die spelen wel afgekeurd, maar waren toch nog niet uitdrukkelijk verboden; zulks geschiedde maar in 1130 door paus Innocentius II op een kerkvergadering te Clermont.

Waalbrecht van Brugge vergoelijkt den hartstocht van zijn meester voor de steekspelen, wanneer hij schrijft : « Toen Karel de Goede al op den troon van Vlaanderen zat en nergens vijanden te bestrijden vond, maar zijn wapenlieden toch oefening noodig hadden, daar hij de faam van zijn land hoog moest houden, trok Karel soms met tweehonderd ridders naar een of anderen graaf van Normandië of van Frankrijk om er aan tornooispelen deel te nemen... Wat hij door de lichtheid van die fouten misdaan

heeft, zal hij, door zijn veelvuldige aalmoezen, bij den Heer zeker hebben goedgemaakt. »

Maar ook op het slagveld moest Karel het zwaard trekken aan de zijde van den onstuimigen graaf Boudewijn. De Normandische oorlog sleepte aan en Boudewijn rekende het zich tot plicht zijn leenheer in den strijd tegen den Engelschen koning met man en macht bij te staan. Meestal gelastte de graaf nochtans zijn raadsman met het bestuur van het graafschap tijdens zijn afwezigheid. Daar Boudewijn geen afstammelingen had en, wegens te nauwe bloedverwantschap, van zijn vrouw, Agnes van Bretanje, was moeten scheiden, maakte zijn volk zich ongerust over de gevaren, waaraan hij zijn leven voortdurend blootstelde. De abt van Sint-Bertwijn, bij Sint-Omaars, kwam hem daarvoor eens opzettelijk opzoeken en zegde: « Heer Graaf, nog lange jaren moge de Heer u over ons laten regeeren, maar wie heeft zijn toekomst in eigen handen? Hoe licht treft een ongelukkig pijlschot den jeugdigsten en meest ervaren krijger! Uw onderdanen sidderen telkens, als ze u ten oorlog zien trekken. Laat me dan toe, Heer Graaf, de tolk te zijn van uw onderdanen en u te verzoeken aan de regeling van uw opvolging te willen denken, om te beletten dat bij een mogelijk ongeluk ons een vreemdeling wordt opgedrongen, of erger nog, dat uw voorspoedig land dan ten prooi valt aan verdeeldheid en oorlog. »

Wel verzekerde de graaf luchthartig, dat het hout voor den pijl, die hem moest dooden, nog niet gegroeid was, maar stelde toch prins Karel van Denemarken tot zijn erfgenaam en opvolger aan, tot groote voldoening van de geestelijken, die hierbij

de hand in het spel hadden, tot vreugde ook van het volk, maar tot spijt van Clementia, die zich in 't begin uit alle kracht verzette tegen deze beslissing van haar zoon.

Weldra bleek de hooge wijsheid van de bemoeiingen der geestelijkheid. In een slag bij Eu liep de jonge graaf op zekeren dag een lichte hoofdwonde op, door een schampstoot op zijn schild. Werd de kwetsuur onvoldoende verzorgd, of werd ze door den medicijnmeester van den Engelschen koning opzettelijk vergiftigd om een geduchten vijand kwijt te spelen? We weten het niet. Hoe het ook zij, de wonde was van zoo een kwaden aard, dat de graaf aan 't kwijnen ging en maanden lang ziek lag te Roeselare. Toen hij in de lente van het jaar 1119 zijn einde voelde naderen, riep hij Vlaanderens aanzienlijken bijeen, stelde hun Karel als zijn opvolger voor en verzocht ze hem als graaf hulde te bewijzen.

Boudewijn Hapken stierf den 17 Juni 1119, achten-twintig jaar oud. Na een plechtigen dienst in de Sint-Donaaskerk te Brugge werd hij volgens zijn uitdrukkelijken wil in de kerk van de Sint-Bertwijnsabdij te Sint-Omaars begraven.

IV. KAREL VAN DENEMARKEN DERTIENDE GRAAF VAN VLAANDEREN

NA DE LIJKPLECHTIGHEDEN WERD in al de Vlaamsche steden van op de schepenhuizen de benoeming afgekondigd van den nieuwen graaf, onder geroep van herauten, feestelijk klokkengelui en algemeen handgeklap van het volk, dat naast zijn droefheid om een afsterven toch ook de vreugde kende den geëerden Karel als heer en meester te mogen huldigen.

Op wettige wijze had hij de grafelijke kroon verworven : door erfrecht als naaste bloedverwant van Boudewijn, door de wilsbeschikking van dezen laatste op aanraden van de geestelijkheid en met de goedkeuring van de grooten en de bevolking van 't land.

Omstreeks half Juli deed hij zijn blijde intrede in zijn goede steden. Het volk was toegestroomd op zijn gewone vergaderplaats; daar naderde met gerinkel van belletjes een processie van geestelijken en dragers van relieken en het duurde niet lang, of herauten kwamen afgereden uit de richting van de

stadspoort en meldden aan de wachtende menigte de komst van den grafelijken ruiterstoet. Uitbundig juichte het volk toe, vooral de eenvoudigen, die gekleed gingen in grauw ongebleekt linnen en die een eigenaardig kaproentje in dezelfde stof op den rug droegen. De groote heeren van de streek, in rijk laken uitgedost en dragers van kostbare wapenrustingen, hielden zich veel stijver omheen het verhoog, waarop graaf Karel op een soort van troon plaats had genomen. Een geestelijke en een leek gaven beurtelings voorlezing van al de voorrechten door de voorgangers van den graaf aan de geestelijkheid en aan de burgers van de stad toegekend. Slechts nadat de graaf op de aanwezige relieken gezworen had al deze privileges te bevestigen en te zullen eerbiedigen, werd hij als graaf erkend.

Nu kwamen de gewestelijke leenmannen aan de beurt. Hun namen werden door dienaars van den graaf met opsomming van al hun titels afgeroepen, volgens de rangorde van waardigheid en macht. De plechtigheid van de hulde nam een aanvang. Daartoe legden de heeren helm en wapenrusting af, want blootshoofds en ongewapend moesten ze hun heer hulde bieden en hem zweren zijn man, dit is zijn soldaat, te zullen zijn. « Wilt ge volkomen mijn man worden? » vroeg de graaf en na het antwoord : « Ik wil! » legde de leenman zijn handen, de zinnebeelden van zijn kracht, in deze van den graaf, die ze drukte, den leenman omarmde en den band met een kus bezegelde. Daarna zwoer de leenman nog eens uitdrukkelijk : « Ik beloof op mijn trouw, dat ik voortaan getrouw zal zijn aan graaf Karel en hem volkomen manschap zal bewaren tegen allen, in goede trouw

en zonder bedrog. » Datzelfde zwoer hij nogmaals, maar nu op de daar aanwezige relieken. Dan bevestigde de graaf hem in 't bezit van zijn leengoederen of bedieningen door hem met den staf, dien hij als symbool van zijn gezag in de hand droeg, even aan te raken.

Als leenman van den koning van Frankrijk en van den Duitschen keizer moest Karel zelf ook aan deze vorsten hulde bewijzen. Wanneer dat juist gebeurd is, weten we niet met zekerheid. Wellicht nadat hij volledig den toestand meester was in eigen land, dus na den opvolgingsoorlog, die drie jaar in beslag nam.

Twee pretendenten maakten inderdaad aanspraak op de kroon, en werden gesteund door woelzieke heeren als Hugo van Saint-Pol, Staas van Boonen, Wouter van Hesdin, Thomas van Coucy, die Karel vreesden als den strengen handhaver van den gravenvrede. De ergste opstookster was evenwel de gravin-weduwe Clementia van Boergondië, Boudewijns moeder, die het niet kon verkroppen dat ze door den vroegtijdigen dood van drie zoons elk medezeggenschap in het graafschap verloren had, al had ze toch als weduwgift de heerlijkheden Diksmuide, Sint-Winoksbergen en nog andere gekregen. Om haar tegenkanting kracht bij te zetten, hertrouwde ze zelfs met den hertog van Neder-Lotharingen Godevaard met den Baard, van Leuven. Ze speelde tegen Karel den kastelein van Ieper uit, den arglistigen Willem van Lo, die gehuwd was mèt één van haar nichten. Willem was echter geboren uit een ongelijk huwelijk van Filips, den broer van Robrecht II, met een arme spinster van Lo, bij Diks-

muide, en had aldus zijn rechten op de kroon verbeurd. De tweede pretendent was graaf Boudewijn III van Henegouwen, een neef van den in 1071 te Kassel gesneuvelden Arnold den Ongelukkige.

Een machtigen steun vond Karel bij de geestelijkheid en bij zijn onderdanen, die niet alleen overtuigd waren van zijn goed recht, maar hem ook beschouwden als den voorvechter van rechtvaardigheid, veiligheid en vrede. Hij riep de leenmannen bijeen in de kerk van Sint-Omaars om hun steun te vragen. Weldra kwam een flink leger op de been en aan het hoofd van het puik der Vlaamsche jeugd trok hij zijn vijanden tegemoet. Ze waren het land binnengevallen aan de oostelijke grens, waar Clementia met haar legers Oudenaarde had verwoest. In het zuiden zette Hugo van Saint-Pol het land te vuur en te zwaard, terwijl Staas van Boonen Terenburg bedreigde. Het volgend jaar stierf de graaf van Henegouwen in den bloei der jaren aan de gevolgen van een verhitting opgedaan tijdens een jacht, maar de anderen zetten den strijd voort. Karel gaf blijk van zooveel krijgsmanskunst, dat hij zijn vijanden achtereenvolgens buiten gevecht wist te stellen en de van allen steun beroofde Willem van Lo zich gedwongen zag het zwaard terug in de scheede te steken. Naar tijdgenooten verhalen, werd de woelige Hugo van Saint-Pol zoo rustig, dat hij voortaan vermaak schepte in de vreedzame bezigheden van den landbouw. Toch bleef de wrokkige Clementia volharden in haar weigering om Karel als graaf te erkennen.

Nog geen vier jaar zat Karel op den troon, getuigt Waalbrecht van Brugge, of overal stond het graafschap in bloei en was alles in vreugde en in

't volle genot van rust en vrede.

Bij zijn troonsbeklimming als dertiende graaf van Vlaanderen bij de genade Gods, was Karel zoowat half in de dertig. Hij had de rijzige gestalte van een blonden Vikinger, breede schouders, het scherp, mager gelaat van een asceet, een ietwat vooruitspringende kin, hard geteekende wezenstrekken, die vaak moed en krachtdadigheid verraden. Een ernstige uitdrukking kenmerkte zijn aangezicht en in zijn oogen stonden onverzettelijke wilskracht, grenzelooze goedheid en een sterk inwendig leven te lezen. Karel was het type van den volmaakten ridder, die de hoedanigheden van den held en den heilige in zich vereenigde! Geen wereldvreemde droomer, maar een vorst met een practischen geest en een geducht krijgsman. Zijn onderdanen gaven hem den hoogsten eeretitel door hem te noemen Karel den Goede! Die naam klinkt heel wat lovender dan sommige bijnamen door vleiers aan andere vorsten verleend, als de Overwinnaar, de Prachtlievende, de Moedige en zelfs de Groote! Kan men iemand meer lof toezwaaien dan door hem te roemen als een goed mensch? Waalbrecht, die Karel door dagelijkschen omgang grondig moest kennen, teekent als volgt zijn persoonlijkheid : « Graaf Karel, markies van Vlaanderen, onze heer en natuurlijke vorst, vermaard door de wapenen en van koninklijk geslacht, vader en beschermer van de kerken, mild jegens de armen, minzaam en rechtvaardig met zijn heeren, onmeedoogend en behendig ten overstaan van zijn vijanden... Een goed mensch, godsdienstig, machtig, katholiek, beschermer van den godsdienst, van de armen, van de kerken, verdediger van zijn land,

zoodat de andere machtigen van deze wereld aan hem een voorbeeld konden nemen, wat de manier betreft om wijs te regeeren en God waardig te dienen. » Weldra zullen we den graaf trouwens aan het werk zien. Laat ons echter vooraf nader kennismaken met de omgeving waarin hij leefde, met zijn graafschap, zijn hofhouding en zijn voornaamste verblijfplaats, Brugge.

Omstreeks het jaar 1100 was het graafschap Vlaanderen heel wat meer uitgestrekt dan de huidige provinciën West- en Oostvlaanderen samen, vooral naar het zuiden toe, waar het reikte tot dicht bij de Somme. Het omvatte in hoofdzaak drie deelen : koninklijk Vlaanderen of Vlaanderen onder de kroon was het deel bewesten de Schelde, waarvoor de graaf hulde verschuldigd was aan den koning van Frankrijk en bij deze plechtigheid naar een oude overlevering een wapenrusting ten geschenke gaf; voor keizerlijk of Rijksvlaanderen, dat beoosten de Schelde het land van Aalst en ten westen het land van Waas, de Vier Ambachten en vijf Zeeuwsche eilanden omvatte, was de graaf manschap verschuldigd aan den Duitschen keizer; dan was er nog het aangekocht land van Geeraardsbergen of allodiaal Vlaanderen, gansch' vrij van leenroerige verplichtingen en eigen bezit van de graven.

Het was niet uitsluitend een landbouwland meer, met latendorpen van leemen hutten rondom burchten en abdijen en verder uitgestrekte wouden, heiden en moerassen. Op gunstig gelegen plaatsen, vooral voor het verkeer te water, en vaak aanleunend bij een reeds bestaande abdij of burcht, waren nederzettingen ontstaan van kooplieden, schippers en handwer-

kers, de kernen van de latere bloeiende handels- en nijverheidssteden met hun vrije poorters. Door zijn gunstige ligging stond Vlaanderen aan de spits van die ontwikkeling : bij de monding van Schelde, Maas en Rijn; aan de Noordzee die het in verbinding stelt met Engeland en met de Baltische zee; aan het kruispunt van den landweg Venetië-Noordzee en van den vermelden zeeweg. Dat was in de eerste plaats het geval voor Brugge, dat groeide aan den zeeboezem het Zwin, in de nabijheid van de zoutweiden met hun aanzienlijke kudden schapen, die wol leverden voor het malsche laken. Ook Gent aan den samenloop van Schelde en Leie en in de nabijheid van twee aloude abdijen en een dwangburcht, Ieper aan de Ieperlee en bij de versterkte Sint-Maartensabdij, Douai aan de Scarpe, bijrivier van de Schelde, en Rijsel aan den landweg en bij den ouden grafelijken burcht, gingen eveneens vlug de hoogte in dank zij den handel, om maar te zwijgen van minder belangrijke plaatsen als Sint-Omaars aan de Aa, Atrecht, Damme en de gekende jaarmarktensteden Torhout en Meesen bij den Kemmelberg. De bezorgdheid van de Vlaamsche graven voor de veiligheid en den vrede in hun land, de bescherming van kooplieden en jaarmarkten bevorderden in ruime mate dien stoffelijken opgang.

Op het grondgebied van het graafschap woonden in hun versterkte kasteelen ook talrijke heeren te midden van soms uitgestrekte heerlijkheden, waar ze regeerden over een bevolking van lijfeigenen en boeren; meestal waren het leenmannen van den graaf. Daarnaast heerschten de twaalf « pares » van Vlaanderen, bezitters van hooge of vrije heerlijk-

heden, die bijna met den graaf op gelijken voet stonden en over de hooge jurisdictie of het halsrecht, dus over leven en dood van hun hoorigen beschikten. Zulke machtige baroenen of baanderheeren waren onder andere Daniël van Dendermonde, Wouter van Vladslo, Boudewijn en Iwein van Aalst.

De kasteleinen of burggraven daarentegen waren ambtenaren van den graaf en handhavers van zijn gezag. Ze woonden op de grafelijke burchten, doorheen gansch het land verspreid, meestal nochtans langsheen de waterwegen, de eenige goede verkeerswegen in dien tijd. Daar voerden ze een garnizoen ridders aan ter verdediging van het kasteel, traden op als voorzitter van de gewestelijke rechtbank, inden de belastingen en moesten er voor zorgen, dat de spijkers door de bijdragen in natura steeds goed voorzien waren van graan, hammen, spek en ander gezouten vleesch, van kaas, ganzen, kippen, eieren, bier en allerhande spijzen en dranken, die de graaf met zijn gevolg ter plaatse kwam verbruiken of die volgens de behoeften naar de residentie werden gestuurd. Dergelijke burchten kwamen voor te Gent, Oudenaarde, Maldegem, Harelbeke, Kortrijk, Ieper, Diksmuide, Veurne, Kassel, Belle, Burburg, Sint-Omaars, Terenburg, Rijsel, Atrecht en nog op andere plaatsen.

Het geliefkoosd verblijf van Karel was niet Wijnendale maar wel de Loove, zijn steen binnen den burg te Brugge. Daar leefde hij met een hofhouding, die afgekeken was op die van den Franschen koning en waarvan de voornaamste hoogwaardigheidsbekleeders waren : de kanselier van Vlaanderen, belast met het opstellen van de openbare akten

en oorkonden en meteen zegelbewaarder; Robrecht de Fries had deze waardigheid erfelijk toegekend aan den proost van de Sint-Donaaskerk, in Karels tijd Bertolf Eremboud, wiens broer kastelein was van Brugge; de kamerheer of hofmeester oefende het toezicht uit over de grafelijke vertrekken en was tevens schatbewaarder; de stalmeester of konstabel waakte over de stallen en de paarden, voerde het bevel over een leger ridders en had twee maarschalken onder zijn gezag; de schenker of bottelier was de toezichter over de voorraadkelders. Op den duur waren deze waardigheden louter eeretitels geworden, waaraan nochtans aanzienlijke bezoldigingen of vergoedingen in natura vastzaten; het eigenlijke werk wentelden die hooge heeren af op ondergeschikten en enkel bij belangrijke plechtigheden en ontvangsten namen ze hun bediening persoonlijk waar. Aan 's graven persoon waren ook kapelanen gehecht, die alle dagen de mis opdroegen voor zijn welzijn, hem bijstonden in zijn godsdienstoefeningen, lezingen en overwegingen, en ook zijn aalmoezen hielpen uitdeelen, vanwaar hun naam aalmoezeniers.

Hoe moeten we ons Brugge ten tijde van Karel den Goede voorstellen? In 't begin van de twaalfde eeuw was het nog niet het Venetië van het Noorden, met den luister, die Joanna van Navarra, de Fransche vorstin, twee eeuwen later in elke Brugsche patriciërsvrouw een koningin deed zien. De stad staat nu slechts bij het begin van haar fabelachtigen opgang. Twee deelen moeten er in onderscheiden worden : den burg of grafelijke versterking en den voor- of buitenburg, een nederzetting van koop- en ambachtslieden bij de vesting, die zich uitstrekte tot

aan het Zand, een lichte verhevenheid tusschen de Sint-Salvatorskerk en de huidige Vrijdagmarkt, waar de burgers hun vergaderingen hielden. Verscheidene kerken staken boven de agglomeratie uit : de Sint-Salvatorskerk, de Onze Lieve Vrouwenkerk, de Sint-Pieterskerk ten noorden van den burg en de Sint-Kristoffelkerk op de markt; in de kronkelende straatjes verrees dan hier en daar nog een kapel of een klooster. Boven de lage houten of leemen huisjes met strooien dak stak op sommige plaatsen het steen van een ridder uit, met het daarbijhoorend neerhof en omringd door een walgracht. Gansche deelen waren nog onbebouwd en werden benuttigd als landbouwgronden en weiden. Op de markt stond de galg en in de nabijheid lag een modderige poel, waarin de verraders werden versmacht. In opzicht van openbare gezondheid liet de stad heel wat te wenschen over en geleek veeleer op een onzindelijk dorp met kronkelende, niet geplaveide straatjes, in wier stof de kippen bij droog weer ijverig kuiltjes krabden, maar die bij regen in echte modderpoelen herschapen werden, waarin eenden en ganzen slobberden en varkens lustig ploeterden en wentelden. In de nabijheid van de meeste woningen haalden honden, katten en musschen hun hartje op aan de hoopen keukenafval. Wie zich bij duisternis buiten waagde, deed goed zich te voorzien van een fakkel of lantaren, want straatverlichting bestond niet. Aan de Reie, die uitmondde in de Sincfala of het Zwin, legden de schepen aan : hupsche galjoenen uit de Middellandsche zee met verfstoffen en Oostersche specerijen, logge Engelsche vaartuigen met ladingen wol en ook Noormannenbooten met sierlijk

gesneden drakenkoppen, tegelijk roei- en zeilbooten, die uit de Skandinavische streken metalen, timmerhout, pelzen en gerookte visch aanbrachten.

De bevolking mag wellicht op een kleine tien duizend zielen geschat worden; de meesten waren burgers of vrije lieden en hingen af van de stedelijke schepenbank, anderen waren eenvoudig ingezetenen, hetzij vreemdelingen hetzij dienstbare lieden. Bij de burgers moeten we een onderscheid maken tusschen de poorters, die in de gemeente het bewind voerden, en de arme ambachtslieden, die zich moesten vergenoegen met de persoonlijke vrijheid en de bescherming van de welgestelde kooplieden.

De stad was omsloten met grachten en verdedigd door een tiental nog zeer primitieve poorten. Eens daarbuiten belandde men in vruchtbare landerijen met versterkte kasteelen en hoeven, omringd met grachten en omgeven van boomgaarden en weiden, waarin aanzienlijke kudden vee en schapen graasden, één van de rijkdommen van Vlaanderen.

De grafelijke burg op de plaats, die te Brugge thans nog dien naam draagt, is ten tijde van Karel den Goede een nagenoeg vierkante ruimte, gansch door het water van de Reie, den Steenhouwersdijk en twee grachten omringd en door een zestien meter hoogen muur, met schietgaten en kanteelen, ingesloten. Vier ophaalbruggen en evenveel versterkte poortgebouwen verleenden toegang tot het buitenhof, waar omheen tal van indrukwekkende gebouwen in harden steen oprezen. Van de huidige kapel van het H. Bloed, aan de westzijde, was nog geen sprake; slechts een twintigtal jaar later zou Dirk van den Elzas met den bouw daarvan doen aanvangen, ter

bewaring van de door hem uit het H. Land meegebrachte reliek van het H. Bloed. Wel stond aan dien kant, langsheen de Reie, een oud steen, op last van Boudewijn den IJzeren in de negende eeuw opgetrokken en waarschijnlijk dienend tot woning voor den kastelein. Op de plaats waar we thans het heerlijk Gotisch stadhuis uit de veertiende eeuw bewonderen, verrees een somber gebouw, met een weerbarstig uitzicht als een gevangenis; 't was ook een gevangenis of gijzelhuis. Aan de tegenovergestelde zijde, op de plaats die nu met boomen is beplant, prijkte te dien tijde de Sint-Donaaskerk met een versterkten toren, die in ons verhaal een belangrijke rol zal spelen. In de nabijheid daarvan en naar de markt toe troffen we, binnen een eigen omheiningsmuur, een gansche reeks bij elkaar hoorende gebouwen aan : de woning van den proost van de Sint-Donaaskerk, waarvan de hovingen zich uitstrekten tot tegen den verschansingsmuur aan de markt; de kapittelschool, waar de geestelijke schrijvers onderricht ontvingen in de Latijnsche taal, het geschrift, het recht en de instellingen, het bestuur, de taal en de gebruiken van de kanselarij, de geestelijke en de wereldlijke tijdrekening; verder het klooster van de kanunniken, met refter, dormter, cellen, keuken, voorraadkelders, molen, een kloostergang omheen het kerkhof en de woning van den deken, eveneens met een tuin.

Aan den oostkant van het burgplein, thans ingenomen door het gerechtshof, verhief zich de Loove, het paleis van den graaf, dat ten tijde van Karel den Goede na een brand mooier werd herbouwd dan het ooit geweest was. Van het burgplein was

het gescheiden door een muur met kanteelen. Door een ruime inrijpoort bereikte men het voorplein. Het paleis vertoonde twee open gaanderijen op rondbogen, waarvan de onderste echter geen toegang verleende tot de woning. Een trap leidde van het voorplein naar de bovengaanderij of lobium (vanwaar de naam Loove) en naar de eigenlijke ingangsdeur. Van hieruit zag men de markt, over den hoogen burchtmuur heen. Zooals elke burcht vertoonde Karels Loove een wapenzaal, slaapvertrekken, woonkamers, keukens en voorraadkamers, één of meer kerkers en een sterken wachttoren. Daaraan moeten we echter, wegens het belang van deze residentie, nog wat toevoegen: een indrukwekkende ontvangzaal, een schatkamer en een archievenkamer. Achter het paleis strekten zich, tot aan het Groene, hovingen en boomgaarden uit, waar Karel zich kon afzonderen, en allerlei bijgebouwen als stallen, smidse, bakkerij, brouwerij, molen, bergplaatsen.

Wie weleens het stoere Gravensteen te Gent bezocht, kan zich een tamelijk trouw beeld vormen van de Loove in den tijd van Karel den Goede. Die stevige Romaansche burchten met hun dikke muren, hun kanteelen, schietgaten, pikneuzen of werpgaten zagen er ook van binnen somber en ongezellig uit. Het waren veel meer vestingen dan eigenlijke woningen. Slechts spaarzaam drong het daglicht binnen door de nauwe vensteropeningen, dichtgemaakt met ronde, dikke, geelgroene glasschijfjes in lood gevat. De vloer van de woonvertrekken bestond uit kleine glanzende ceramiektegeltjes, liefst gele; de wanden waren gewoon bezet, met een laag gele verf overstreken en verder door roode biesjes in steenen ge-

trokken. Somber en koud. Het open haardvuur spande zich knetterend in om deze killige vertrekken in den winter eenigszins te verwarmen.

Gaandeweg werd het uitzicht van deze ongezellige dwangburchten door de aanraking met het Oosten opgevroolijkt, vooral door kleurige vloer- en wandtapijten, stoelen, kunstig bewerkte koffers en meubels, vazen en kleine snuisterijen.

In die omgeving en in dat huis leidde Karel de Goede zijn streng leven, met een zeer hoogen dunk van zijn zending als graaf. Met het oog op het algemeen welzijn spande hij zich in om door het verhinderen van de veeten onder de rumoerige heeren den vrede te doen heerschen en hij deed zulks met ijzeren vuist. Enkele malen verliet hij het land om zijn leenman, den koning van Frankrijk, te dienen; zoo nam hij deel aan den veldtocht tegen keizer Hendrik V, die in 1124 dit land binnenviel, en ook aan den oorlog tegen den graaf van Auvergne, dien koning Lodewijk VI twee jaar later bevocht om den bisschop van Clermont te beschermen. Kamerijk en het Kamerijksche kreeg Karel in leen van den Duitschen keizer en zette aldus de kroon op het streven van zijn voorgangers.

V. KAREL DE GOEDE VREDESTICHTER EN HELPER IN DEN HOOGEN NOOD

AREELS HOOGE OPVATTING VAN zijn taak als graaf steunde vooral op zijn godsdienstig idealisme en verder op de toenmalige leer, dat het gezag van den vorst als rechtstreeksche afstraling van Gods oppergezag, in den dienst van kerk en van volkswelzijn, door de onderdanen moet aanvaard worden. Zijn staatkundig ideaal kunnen we in enkele woorden samenvatten : orde, rechtvaardigheid, veiligheid, vrede, beschaving en godsdienstzin. Dat daarvoor een sterke hand noodig was, begrijpen we best, als we letten op twee kenmerken van dien tijd : de verwilderde zeden en de maatschappelijke verwarring.

In 't begin van de twaalfde eeuw waren de bewoners van onze gewesten nog in veel opzichten barbaarsch. Hebben we er al niet op gewezen, dat veel landedelen gemeene baanstroopers waren, die de reizende kooplieden uitschudden en de plattelandsbevolking uitpersten en dat alles niettegenstaande de dreigingen van Gods- en gravenvrede?

De bewoners van het platteland en van de kust mochten evenwel ook geen lammetjes genoemd worden. Hariulfus, abt van de abdij van Oudenburg, tijdgenoot van Karel den Goede en levensbeschrijver van den H. Aarnoud van Tiegem, geeft ons daaromtrent de volgende staaltjes. Toen de H. Aarnoud, bisschop van Soissons, te Oudenburg, waar hij een abdij stichtte, kwam prediken, gebeurden daar haast dagelijks moorden. Nauwelijks spaarde de vader zijn zoon en de zoon zijn vader. Menschenbloed riep om menschenbloed, want dolle wraaklust vierde hoogtij. Te Brugge,. Veurne, Torhout, Gistel was de toestand niets beter. Willem de Groote, een ridder van Robrecht den Fries, ontmoette op zekeren dag op de jaarmarkt te Torhout Zeger, die zijn broer had vermoord. Zonder omhaal van woorden en zonder zich in 't minst te bekommeren om den marktvrede, diende hij Zeger zoo een geweldigen zwaardslag toe op het hoofd, dat deze gansch bebloed neerstortte te midden van de aangekochte stoffen.

In dien tijd beschouwden de vrije mannen bloedwraak en veete niet alleen als een recht maar, naar alouden Germaanschen trant, als een heiligen plicht. Was iemand in zijn eigen persoon of in zijn naastbestaanden benadeeld, gekwetst, of had hij eenige andere schade ondervonden, dan werd de veete afgekondigd, die al de bloedverwanten verbond tot het plegen van wraak, naar de onverbiddelijke wet : oog om oog, tand om tand! In de kuststreek werden dan de bakens opgesteld, hooge staken met er bovenop een in hars en pik gedrenkten bundel stroo, waarvan de brandwalm met zwarte slierten de bloedbroeders opriep voor de onverbiddelijke veete. Kerk

en vorst deden al het mogelijke om deze ketting-moorden uit te schakelen. Aarnoud was er wel in geslaagd de ruwste kanten af te schaven, maar toen was de Antwerpsche ketter Dankhelm of Tanchelm met zijn ontuchtige benden het volk in het Brugsche en aan de kust komen opruien en het werk van den H. Aarnoud als het ware komen vernietigen, zoodat ten tijde van Karel den Goede de veete daar nog welig tierde.

Dat ruw volk was ook ten prooi aan onzinnig bijgeloof en aan practijken die, ondanks het christendom, hun oud heidensch bestaan nog taai voortleefden. Vrees voor dwaallichtjes en spoken, voor weerwolven, die plots uit het koren sprongen en de kinderen verslonden, voor toovenaars en heksen vooral, die hun ziel aan den duivel hadden verkocht en in ruil daarvoor de helsche macht verworven hadden om de kwade hand te werpen op menschen, dieren en dingen : een slepende ziekte, de dood van kind of paard, bederf van het zwijnevleesch in de kuip, dat alles was de kwade hand, waartegen alleen het belezen met bezweringsformules eenige kracht had. Dan waren daar nog de verhalen over de dolle vlucht op bezemstelen van de heksen naar hun heksensabbat, een feest onder de leiding van den duivel; over spookkasteelen, luidende verzonken klokken en andere griezelige dingen, die nu tijdens het verteluurtje bij winteravond onze kinderen nog kippenvel doen krijgen en 's nachts onder benauwd geroep met beklemd hart en angstzweet doen wakker schieten. Maar toen geloofden velen daaraan even vast als aan noodlottige voorteekenen : het roepen van uilen of het krassen van raven, het ontmoeten van een

zwarte kat of het zien van een spin, het omvergooien van het zoutvat als teeken van twist, het onderstboven leggen van een brood of het kruisen van messen; even vast als aan de doelmatigheid van belachelijke volksremedies tegen ziekten, de beschermende kracht van vastgespijkerde vleermuizen of hoefijzers boven de ingangsdeur van den stal. Achthonderd jaar na Karel den Goede rekt veel van dat bijgeloof nog zijn bestaan bij sommige verachterde buitenlieden; dat geeft ons een denkbeeld van den omvang er van in die verre tijden.

Die kwalen werden nog verergerd door de opkomende maatschappelijke ontwrichting ten gevolge van het zich vrijwerken van den burgerstand. In de leenroerige samenleving, die een stevig ingerichte standenmaatschappij was, gesteund op de onderlinge afhankelijkheid en bescherming van de personen, had elk mensch zijn aangeduide plaats, met goed afgebakende rechten en verplichtingen. Veel lijfeigenen hadden zich echter uit dat stevig verband losgewerkt en waren rijk of ten minste begoed geworden door den handel in de opkomende steden; velen ook verkregen de vrijheid door de kruistochten. Zoo was een toestand van verregaande verwarring ontstaan en kende men in vele gevallen geen onderscheid meer tusschen heer en lijfeigene, want sommige onvrijen waren rijker en gevaarlijker dan hun gewezen heeren.

Het vredeswerk van Karel beantwoordde dus aan een dringende maatschappelijke behoefte. Nauwelijks is hij graaf, of hij roept in de kerk te Sint-Omaars de vergadering der grooten bijeen om hun de vredewet op te leggen, naar het voorbeeld van

zijn voorgangers. Hij, Karel, zal de rechtvaardige rechter zijn en hem moeten de geschillen en twistvragen voorgelegd worden; hij staat in voor vrede en veiligheid en daarom verbiedt hij heel het land door de wapendracht en ook het oprichten van bakens aan de kust om de bloedbroeders op te roepen. Zijn inspanning werd met succes bekroond, verzekert Waalbrecht van Brugge, want in het vierde jaar van zijn regeering bloeide het land in rust en vrede.

Hoe moeten we ons het dagelijksch leven van Karel den Goede voorstellen? De graaf is vroom en neemt zijn taak ter harte. Hij staat zeer vroeg op en begint zijn dag met het uitdeelen van aalmoezen aan de armen, die op de binnenplaats van zijn paleis wachten en wier hand hij nederig kust. Daarna gaat hij met enkele van zijn hovelingen door de gesloten gaanderij, die op een booggewelf rust en zijn paleis met de Sint-Donaaskerk verbindt, naar de hem voorbehouden kapel in de bovenkerk om mis te hooren. Geknield vóór het altaar bidt hij luidop in een Latijnsch psalmenboek, onder het uitdeelen van geld aan de armen, die zijn stoel voorbijschuiven. Na een sober ontbijt beginnen de drukke, afgewisselde dagbezigheden. Hij ontvangt leenmannen, burgers of geestelijken, die klachten komen indienen, recht of raad komen vragen; hij aanhoort de verslagen van zijn hovelingen en schrijvers, bespreekt binnengekomen of te verzenden brieven met zijn kanselier, ontvangt de grooten van het land aan tafel, maar doet dan telkens ook de tafel dekken voor een aantal armen. Voor paardrijden en jagen schiet niet veel tijd over, want na het avondmaal moet de graaf

dikwijls nog dringende zaken afhandelen. Wanneer het slapensuur nadert, treden de hofkapelanen de vertrekken binnen, bespreken met den graaf een uittreksel uit de H. Schrift, bidden het avondgebed en trekken zich maar terug, nadat hij is ingesluimerd.

De opvallende vroomheid doet den geschiedschrijver Damhouder van den graaf zeggen « dat hy zich zelf an d'Overste van de Kercke onderwierp, hunluyder straffen sachtmoediglyck verdragende, zoo wanneer in zyne regeringhe iets berispelyck was. » In dit opzicht stemt Karel treffend overeen met den H. Kanuut, zijn vader, waarvan verteld wordt, dat hij het niet beneden zijn waardigheid achtte zijn kapelaan te verzoeken hem te geeselen voor de uitboeting van zijn zonden. Zoo waren de geloovige middeleeuwen : ruw in veel opzichten, maar diep godsdienstig.

Karel stond dan ook hoog aangeschreven in de gunst van de geestelijken, die hem roemden als vriend, beschermer en vader van de kerken. Niet alleen ontsloeg hij kerken en kloosters van het betalen van tienden, maar hij voorzag in hun behoeften, deed hun aanzienlijke schenkingen van goederen, verbood oneerbiedigheden en godslasteringen, die hij deed straffen met vasten en andere lichamelijke kastijdingen, en trad op tegen waarzeggerij en bijgeloovige gebruiken.

Dikwijls moest hij op reis om te Gent, Veurne, Ieper, Atrecht en elders nog het hoog gerechtshof voor te zitten. Naar Herman van Doornik ons vertelt, hield hij op Driekoningen van het jaar 1126 hof te Sint-Winoksbergen. Daar zag hij tot zijn niet geringe verbazing Joannes, den abt van Sint-

Bertwijn, aankomen.

« Heer Abt, » vroeg Karel, « wie zingt vandaag de hoogmis in uw abdij? »

De abt antwoordde eenigszins uit zijn lood geslagen : « Heer Graaf, er zijn meer dan honderd monniken-priesters in de abdij. »

« Op zoo een feestdag, » vervolgde de graaf, « zoudt ge zelf te midden van uw monniken in het koor moeten vertoeven en ze daarna op een stevig feestmaal vergasten. »

« Maar, Heer Graaf, een ridder heeft de abdij een stuk land, dat ze sedert meer dan zestig jaar bezat, ontnomen! »

« Waarom hebt ge mij dat niet laten weten door één van uw dienaren? Want weet het wel, Heer Abt, uw werk is het voor mij te bidden, gelijk het mijn taak is de kerken te verdedigen en te beschermen. »

Na den bedremmelden abt nog eens streng bekeken te hebben, deed Karel den ridder vóór zich verschijnen. Deze verweerde zich en wendde voor, dat de abdij den betwisten grond onrechtmatig bezat. Maar de uitspraak luidde :

« Zoo uw vader daarover gezwegen heeft, behoort gij dat ook te doen. Ik zweer u bij de ziel van graaf Boudewijn, zoo ik nog klachten over u hoor, zal ik u op dezelfde wijze behandelen als mijn voorganger te Brugge deed met Pieter van Oostkamp. »

Neen, Karel was geen wereldvreemd droomer, maar een vorst met een kloek werkelijkheidsbesef, met een groote liefde voor de minder bedeelden maar een onverbiddelijke strengheid voor de boos-

wichten. Hij genoot dan ook de warme genegenheid van de nederigen in zijn land. Die genegenheid wordt een echte vereering, ter gelegenheid van een ramp die onze gewesten trof in het zesde jaar van Karels bestuur, onder den vorm van een verschrikkelijken hongersnood.

Maar voordien, schrijft Waalbrecht, beliefde het den Heer de menschen, die geneigd waren tot het kwaad, door verschrikkelijke voorteekenen op te wekken tot boetedoening. Waarin bestonden die voorteekenen, waarvoor de middeleeuwen steeds een zwak hadden? In den zomer van 1124, naar de berekeningen van de sterrenkundigen op 11 Augustus 's middags, was in onze gewesten een totale zonsverduistering zichtbaar, iets wat in dien tijd dadelijk in verband gebracht werd, zoo al niet met het einde van de wereld, dan toch met nakende rampen. En dan gaat men ook veel belang hechten aan allerlei andere voorvallen, waarop men anders weinig zou gelet hebben, zooals de geboorte van monsterdieren : een kalf met twee koppen, een kuikentje met vier pootjes en dergelijke meer; overstroomingen aan de kust, bliksemschade in de abdij van Watten bij Duinkerke, brandrampen te Gent en in de abdij van Sint-Winoksbergen. In elk geval, de daaropvolgende winter was ongemeen streng; duizenden vogels en huisdieren kwamen om van de kou, de visschen versmachtten in de vijvers onder de geweldige ijslaag en ook onder de menschen, vooral onder de ouden van jaren, de kinderen en de vrouwen was de sterfte zeer hoog. Sneeuw, vorst en hagel lieten niet af gedurende gansch het voorjaar en in Mei stonden de boomen nog niet groen. Geen kwestie

van 't land te bewerken noch van te zaaien of te planten. Tot overmaat van ramp deed een late vorst den Woensdag na Pinksteren de laatste hoop op een karigen oogst verzwinden en vernielden koude slagregens in 't midden van Juni, wat van het graan nog overeind stond. Dat was niet alleen het geval in Vlaanderen, ook in de kronieken van Nederland, Denemarken, Duitschland en een goed deel van Frankrijk staan die zwarte tijden vermeld. De ontzettende gevolgen bleven niet uit : van November 1125 tot aan den nieuwen oogst van 1126 sloop de hongersnood met brandend oog, holle wangen en worgende knekelklauwen over West-Europa rond.

Het hoofdvoedsel bestond in dien tijd uit brood en boonen, aardappelen waren immers nog niet gekend, en daarbij voor de welgestelden kaas, eieren, wild en gevogelte, varkens-, schapen- of rundvleesch, en als dranken mede of koningdrank, gerstebier en wijn. De volksmenschen en de boeren moesten zich zelfs in goede tijden met heel wat minder tevredenstellen. In het Kerelslied heet het, dat ze aten « wrongele ende wey, broot ende caes, een groten ruggenen cant » en enkel wanneer de Kerel « ter kermesse » trok, zag men hem « drincken vanden wine ». Nu was schraalhans overal keukenmeester; nog nooit kende het land zoo een schaarschheid aan graan. Vooral in de streek van Leie en Schelde en in de omgeving van Gent vielen de menschen in groot aantal van uitputting dood langsheen de wegen naar stad of burcht, waar ze hoopten een korst brood te bemachtigen. Iedereen at wat hij onder den tand kreeg. Wie er gelegenheid toe vond, gebruikte vleesch in volle vasten, en dat zegt heel wat in

deze strenge tijden, toen men gansch den duur van de vasten volkomen vleesch moest derven. Wat al ellende spreekt uit de vaststelling van Waalbrecht : « Niemand had in onze gewesten zijn natuurlijke gezonde kleur behouden; op alle aangezichten lag een bleekheid gedrukt, die deze van den dood benaderde. » Dat deze ondervoede menschen na den onmenschelijken winter een gemakkelijke prooi waren voor pokken, pest en andere vreeselijke ziekten, is licht te begrijpen.

Hoe kromp het meewarig hart van graaf Karel ineen gedurende deze maanden. Uit de naburige landen kon niets ingevoerd worden, want daar ook « was gros hunger unde ein hart winter » zegt de Duitsche kroniek. En toch moest er geholpen en verordend worden en Karel deed zijn plicht.

Het woord van den psalmist indachtig : « Zalig hij, die acht geeft op den behoeftige en den arme; ten dage des onheils zal de Heer hem redden, » zette hij de poorten van zijn spijkers en schuren wijd open. In elk van zijn burchten liet hij honderd armen onderhouden; te Brugge kregen alle dagen honderd stakkers een brood en te Ieper liet hij op één dag eens zeven duizend achthonderd brooden uitdeelen. Door oproepen, maar vooral door eigen voorbeeld, spoorde hij zijn begoede onderdanen aan de noodlijdenden te helpen in de uiterste mate van het mogelijke. Aan de hoftafel werd met eten en drinken zeer spaarzaam omgegaan en honderd dertien armen genoten dagelijks van Karels vrijgevigheid. Hoe laakte hij dan ook de rijke graanhandelaars van Gent, die in hun stapelhuizen langsheen de Graslei, woekerden met de voorraden graan, die tijdens de

vette jaren over de Leie uit Artesië waren aangevoerd. Straffen tegen deze woekeraars bleven niet uit. In sommige boeken staat nog te lezen, dat de toekomstige moordenaars van den graaf, de Erembouds, tot zoo een woekeraarsfamilie behoorden.

Waalbrecht, die nochtans de Erembouds verfoeit, rept geen woord daarover en zou het zeker niet nagelaten hebben, moest er ook maar de minste schijn van geweest zijn. Dat verdichtsel moet aan een verwarring of aan de volksverbeelding toegeschreven worden.

Door wijze wetten en verordeningen leverde hij nog een andere aanzienlijke bijdrage tot het lenigen van den nood. Aan zijn boeren schold hij om te

beginnen de pacht bijna gansch kwijt. Om vroeger aan veldvruchten te geraken beval hij, dat in gansch het graafschap de helft van den grond bestemd voor den graanoogst met erwten en boonen, die vroeger rijpen dan graan, zou beplant worden. Het houden van honden werd in gansch Vlaanderen verboden, om nuttelooze eters uit te schakelen. Voorts vaardigde hij een verbod uit bier te brouwen; de gerst moest in het brood verwerkt worden, want het is beter, zegde hij, dat de rijken water drinken dan de behoeftigen van honger te zien vergaan. De bakkers moesten naast hun groote ook kleine brooden voor de armen te koop stellen. Om de wijnhandelaars aan te sporen liever graan te verhandelen, dwong Karel ze het druivensap te verkoopen tegen een zeer lagen prijs, die ook door de geringen besteed kon worden.

Al deze maatregelen, hoe wijs en drastisch ook, konden evenwel niet beletten, dat talrijke menschen toch den hongerdood stierven. Maar de liefdadigheid en de onbegrensde toewijding van den vorst hadden het volksgemoed zoo diep getroffen, dat hij in den mond van zijn onderdanen geen anderen naam meer droeg dan den eerenaam Karel den Goede, Carolus bonus.

Tot ver buiten onze grenzen drong zijn roem van wijsheid en goedheid door, bij zooverre dat hem een koningskroon — en wat voor een! — dat hem zelfs een keizerskroon werd aangeboden.

Na den eersten kruistocht was het koninkrijk Jeruzalem tot stand gekomen, met Godevaard van Bouillon als eersten vorst, die enkel den titel wilde aanvaarden van Verdediger van het H. Graf, uit eerbied voor Christus, den waren Koning van Jeru-

zalem. Godevaard stierf al in 1100 en werd opgevolgd door zijn broer, Boudewijn I. Onder de regeering van dezen vorst deed Karel zijn tocht naar het H. Land, waar zijn faam als onversaagd en wijs ridder door niet vermelde heldendaden stevig moest gevestigd en bewaard gebleven zijn, want toen na den dood van Boudewijn I, zijn opvolger en kozijn Boudewijn II van Edessa door de Turken gevangengenomen was met weinig kans op verlossing, beslisten de geestelijkheid en de geloovigen van het H. Land, na rijp beraad, graaf Karel door dringende brieven te verzoeken het bestuur van Judea en de kroon van Jeruzalem te willen aanvaarden. Waarschijnlijk gebeurde dat in den zomer van 1123. « Maar Karel wilde zijn geliefd land niet in den steek laten, » schrijft Waalbrecht met roerenden eenvoud, en in de overtuiging dat zijn aanwezigheid in Vlaanderen noodig was, dankte hij voor de eer en bleef.

Twee jaar later deden de Duitschers beroep op hem. In 1125 overleed keizer Hendrik V, die met paus Callixtus II in 1122 door het Concordaat van Worms voorloopig een einde gesteld had aan den pijnlijken Investituurstrijd tusschen keizer en paus. Met hem stierf het stamhuis der Frankische keizers uit en aangaande de opvolging heerschte groote oneenigheid. Wel was men het eens betreffende de eischen; men wenschte een keizer van edel ras, wijs, mild en godvreezend. Daarom sloeg men het oog op graaf Karel, die door het bezit van Rijksvlaanderen ook een heer van het Heilig Roomsch Rijk was. Twee gezanten, aartsbisschop Frederik van Keulen en Godevaard van Namen, deden onzen graaf in

den zomer van 1125 de eer aan hem de keizerlijke kroon aan te bieden. Hun boodschap luidde nagenoeg als volgt: « Onze zending vervullen we in opdracht van de algemeenheid der geestelijkheid en van het volk uit het Duitsche keizerrijk. U is de machtige en godvreezende prins, dien we noodig hebben. Gelieve dan uit christelijke liefde de waardigheid te aanvaarden, die we U komen aanbieden. Uw toestemming zal de rechtmatigste verlangens van allen voldoen; en mocht het Gode behagen, dat U naar ons toe komt, dan zullen we in U een keizer bezitten, die 't Rijk zal besturen in de voetsporen van de vorsten, die den katholieken godsdienst het meest genegen waren. »

Voor de tweede maal riep Karel zijn raad bijeen. Daarin zetelden mannen als Wijd van Steenvoorde, Izaak de kamerheer, Wouter de bottelier, die Karel graag hadden zien vertrekken om zelf de handen vrij te hebben. Ze gaven hem den raad te aanvaarden: « Wat een eer en wat een glorie voor U, Heer Graaf, koning en keizer te worden van het Heilig Roomsch Rijk! » Maar de eerlijke raadslieden als kamerheer Gervaas van Praat, Dankmaar van Straten en Vromoud of Fromold wezen er op, wat een verlies zijn vertrek voor het eigen land zou beteekenen, vooral in dezen tijd van dreigende gevaren. Feitelijk had Karel nooit geaarzeld, maar hij was een menschenkenner en wilde zich veeleer rekenschap geven van de gegrondheid zijner vermoedens aangaande sommige van zijn hovelingen. Plicht ging bij hem steeds vóór eer en Karel de Goede bleef in Vlaanderen, waar hij, zooveel het in zijn macht lag, door iedereen den vrede deed onderhouden. En hier-

om werd zijn naam gezegend, vooral in de nederige hutten, door de moeders, die hun kinderen den naam Karel den Goede leerden stamelen met liefde en vereering.

VI. DE MACHTIGE EREMBOUDS KOMEN IN BOTSING MET DEN GRAAF

IJDENS DEN HONGERSNOOD wijdde Karel al zijn krachten aan het heelen van de wonden, door die vreeselijke ramp in het volkslichaam geslagen. Voor sommige rumoerige heeren was dat een welgekomen gelegenheid om veeterecht, afpersingen en allerhande geweld weer schering en inslag te doen worden. De maatschappelijke orde had het erg te verduren gehad. En niet alleen de edelen gaven blijk van tuchteloosheid, ook lieden van onvrijen oorsprong maakten het vaak bont, erger soms dan de edelen. Edel was men door zijn vrije afkomst, door de geboorte uit een familie van grondbezitters. Een aantal onvrijen of hoorigen waren er echter in geslaagd als het ware steelsgewijze in den adelstand binnen te sluipen. Door ambten, meestal erfelijk van vader op zoon, die ze aan het hof of in de domeinen van den graaf bekleedden, waren ze verrijkt, vaak door schenking of door aankoop in het bezit geraakt van ruime uitgestrektheden grond en vooral van grooten invloed, niet zelden ook van

den titel van ridder. Het spreekt vanzelf, dat ze zich gedroegen als onafhankelijke heeren en aanspraak maakten op eigenmachtige bestraffing van hun benadeelers en vijanden, wat de bestaande moeilijkheden nog vergrootte. Over hun rechten hadden al die grooten den mond voortdurend vol, maar ze vergaten, dat de feodale wet hun ook de verplichting oplegde hun hoorigen doelmatig te beschermen.

Na het onheil besteedde de graaf zijn aandacht en zijn wilskracht aan het herstellen van orde en tucht naar het voorschrift : elk krijgt zijn recht, maar moet ook zijn plicht volbrengen! Om de misbruiken gemakkelijker te keer te gaan, stelde hij rechtbanken aan die hij belastte met het onderzoek naar den al of niet vrijen oorsprong van sommige familiën. Wie zijn vrije afkomst niet kon bewijzen door duidelijke titels of getuigenissen, moest beschouwd worden als een hoorige van den graaf en had zich te onderwerpen aan zijn gezag en aan zijn rechtsmacht. Eerlijke lieden hadden daarvan geen kwaad te duchten, maar voor den hoogmoed van sommige bedreigde familiën moet die verordening van den graaf wel hard en vernederend geklonken hebben. De plattelandsbewoners en de stedelingen, die meest te lijden hadden van de aanmatiging der grooten, juichten den maatregel volmondig toe.

Te Brugge zelf en in het Brugsche leefden de Erembouds, machtig en gevreesd, geweldig in hun daden. Ze werden door den maatregel van den graaf erg in 't gedrang gebracht. Waalbrecht getuigt over die familie : « Een zekere Bertolf, proost van het kapittel van Brugge, die behoorde tot het domein van den graaf en van onvrije afkomst was, alsook

zijn broer, Disdir Haket, kastelein van Brugge, en zijn neven Burchaard, Albrecht, Robrecht en andere voornamen van hun stam, spanden zich met behendigheid en arglistigheid in, ten einde een middel te vinden om aan de dienstbaarheid en de lijfeigenschap van den graaf te ontsnappen. » En Suger, abt van Saint Denis, schrijft op zijn beurt : « Eenige machtige lieden, van geringen oorsprong maar opgeblazen door hun rijkdommen, wilden hun geslacht aan 't gezag van den graaf onttrekken, — zij waren immers van een lagen, dienstbaren staat. Karel zocht ze, naar 't behoorde, door een vonnis van zijn hof terug voor zich op te eischen. Maar zij, de proost van de kerk te Brugge en de zijnen, allen trotsche lieden, die als verraders goed bekend staan, zochten hem wreedelijk te hinderen. »

Het geslacht ontleende zijn naam aan Erembald of Eremboud van Veurne, een schildknecht van den kastelein van Brugge onder het bestuur van graaf Boudewijn van Rijsel, den vader van Robrecht den Fries. Nadat Eremboud door zijn bekwaamheid het vertrouwen en de gunst van zijn meester Bouderam verworven had, zocht hij in verstandhouding met diens vrouw, Dedde, een gunstige gelegenheid om den kastelein uit den weg te ruimen. Juist was een oneenigheid uitgebroken tusschen den graaf van Vlaanderen en den keizer en bij een krijgstocht in de Scheldestreek moest Bouderams schip op een mistigen nacht vóór anker gaan liggen midden in den stroom. Op een gegeven oogenblik stond Bouderam op; Eremboud sloop hem achterna en stootte hem in den donkeren vloed. Bouderam liet geen erfgenamen na, maar Eremboud huwde de misdadige Dedde,

bemachtigde het kasteleinschap van Brugge en werkte zich aldus van dienstman op tot een machtigen heer en den stichter van een invloedrijk geslacht. Het kasteleinschap werd erfelijk in de familie en de afstammelingen bekleedden weldra aanzienlijke ambten.

De tijdgenooten maken gewag van zes zonen van Eremboud en van een zeker aantal jongere afstammelingen. De oudste, Robrecht, volgde zijn vader als kastelein op. De tweede, Lambrecht Nappin, was de vader van Burchaard, den moordenaar van Karel den Goede. Verder vernoemen ze Disdir Haket, kastelein van Brugge onder Karel (Haket beteekent snoek, bij de Germanen het zinnebeeld van de sluwheid), Wulfrik Knop en vooral Bertolf, den machtigen proost en kanselier, door de Erembouds wegens zijn hoogen stand beschouwd als het hoofd van het geslacht.

Als proost was Bertolf voorzitter van het kapittel van Sint-Donaas, aartskapelaan van den graaf en beheerder van de uitgestrekte goederen, die de kerk in de omgeving van Brugge bezat, met eigen rechten en eigen gebruiken; daar was de proost dan ook tiendeheffer, heer van de hoorigen en de eenig bevoegde rechter in al de geschillen met of onder hen. Maar hij was bovendien erfelijk kanselier van Vlaanderen en zegelbewaarder, dus de hoogste ambtenaar van den graaf, zijn secretaris en notaris, belast met het opstellen en zegelen van de oorkonden en brieven, iets waarvoor hem een aantal ondergeschikte schrijvers ter beschikking stonden, en ten slotte ontvanger van den graaf. We begrijpen dat Waalbrecht van Brugge, wellicht één van zijn on-

dergeschikten, hem kan noemen « na den graaf den machtigsten heer van Vlaanderen ».

In 1127 moet hij zoowat half in de zestig geweest zijn. Het zal velen wel vreemd lijken te hooren, dat hij met al zijn geestelijke waardigheden geen priester was, maar alleen clericus, d.i. geestelijke. In dien tijd moest men niet noodzakelijk één van de hoogere orden ontvangen hebben, om een kanunnikale prebende met jaargeld te verkrijgen. Bertolf was trouwens gehuwd. 't Was een verwarde tijd, met ergerlijke misbruiken!

Waalbrecht en andere tijdgenooten schilderen van Bertolf een weinig vleiend portret en hekelen vooral zijn hoogmoed, zijn opvliegendheid en zijn hebzucht. In 't begin hielden oude, ondervindingrijke kanunniken den proost nog eenigszins in toom, maar na hun dood liet hij zijn trots den vrijen teugel en « reikte zijn hoogmoedig voorhoofd bijna tot aan de sterren ». Zijn ondergeschikten behandelde hij uit de hoogte. Een geestelijke, dien hij nochtans goed kent, wenscht hem te spreken. « Wie is dat? » informeert hij vernederend, en enkel als het hem bijzonder goed aanstaat, gewaardigt hij zich hem te ontvangen. 't Is niet te verwonderen, dat een dienstbare oorsprong zoo een man zwaar op het hart lag. Om dien oorsprong te doen vergeten liet hij zijn nichten in de proosdij een zeer verzorgde opvoeding geven en huwde ze dan met een rijken bruidschat uit aan machtige ridders als Wouter Krommeling van Lissewege, Adelaard van Waasten, Christiaan van Gistel, Wijd van Steenvoorde, Beerwoud van Jabbeke, Aarnoud van Nielles, Robrecht van Kerseca (Kaaskerke?). Gelijk de meeste hoovaardigen vloog hij

bij de minste tegenwerking op en vond, dat Christus met zijn vijanden al te veel geduld aan den dag gelegd had. « Moesten de knechten mij aldus hoonen, » zou hij eens gezegd hebben, « ik zou er terstond wraak op nemen en ze ten minste dadelijk in het aangezicht spuwen. » Wien zal het verwonderen zoo een man tot het uiterste te zien gaan, wanneer er spraak van is hem tot dienstbaarheid terug te brengen? Zijn hebzucht was niet minder weerzinwekkend. Niettegenstaande het kerkelijk verbod, vermeerderde de proost zijn reeds zoo aanzienlijke inkomsten door de onder het gezag van het kapittel staande geestelijke ambten en prebenden op zijn eigen houtje en tot eigen voordeel aan den man te brengen. Hij kon echter ook wel vriendelijk zijn, vooral in den omgang met menschen die zijn macht voor lief namen of die hij nog noodig zou hebben. Dat was onder anderen het geval met de burgers van Brugge en vooral met den graaf, zoolang deze hem rustig liet begaan. Naar alle waarschijnlijkheid voelden sommige edelen uit het grafelijk gevolg zich door dat hooghartig optreden gekrenkt, en wellicht droeg ook de afgunst in niet geringe mate bij tot de vijandschap ten opzichte van de Erembouds.

De dienstbare oorsprong van dit geslacht was bij het volk in het vergeetboek geraakt, maar kwam op een toevallige wijze weer aan het licht. Op zekeren dag kreeg Robrecht van Kerseca, een aangehuwde neef van den proost, het aan den stok met een ridder uit Karels gevolg en daagde hem uit tot een tweegevecht. De uitgedaagde weigerde den handschoen op te nemen onder het voorwendsel, dat

een ridder geen tweegevecht aangaat met een hoorige. Robrecht kon nauwelijks zijn ooren gelooven, want alleen de ouden van dagen wisten nog iets over de gewezen dienstbaarheid van de maagschap der Erembouds, maar zijn tegenstander slingerde hem in het gelaat : « Uw vrouw stamt immers uit een onvrij geslacht en schrijft ons gewoonterecht niet voor, dat een vrije man, die met een hoorige huwt, na één jaar samenleven met haar zelf tot hoorigheid vervalt? » Robrecht verbleekte; niet enkel zijn eer, maar zijn vrijheid stond op het spel.

De verschrikkelijke vraag omtrent den oorsprong van de Erembouds was nu in 't openbaar gesteld en de graaf zou over het geval uitspraak moeten doen.

Bij 't hooren van dat nieuws ging Bertolf te keer als een bezetene, wat een proost allerminst past. Wat zijn vijanden tot hiertoe enkel onder elkaar hadden durven fluisteren, zou dus nu over de daken van gansch Vlaanderen verkondigd worden! « Dat zal niet gebeuren! Wacht maar, venijnige belagers, gij, Dankmaar van Straten en gij, Gervaas van Praat, en gij allen, hun aanhangers, het laatste woord is nog niet gesproken; de Erembouds laten zich niet afslachten als lammeren, maar kunnen van zich afbijten. Wij, hoorigen! En de graaf neemt de beschuldiging in aanmerking! » Bonzend viel zijn woedende vuist op de zware eiken tafel in de proosdij. « Had ik gewild, hij ware nooit graaf geworden. En nu hij door mijn tusschenkomst den titel verworven heeft, nu is hij mijn weldaden vergeten, ja, nu spant hij zich in om mij en gansch mijn

geslacht tot slavernij te doemen. Ge moogt zoeken zooveel het u belieft en vinden al wat ge wilt, wij zijn vrij en zullen het blijven en geen mensch op aarde kan ons het slavenjuk opleggen. Dat zweert Bertolf in den naam van al de Erembouds en ze zijn met velen! »

Deze bedreiging beteekende een nauwelijks verholen oorlogsverklaring aan den graaf. Met zijn gewone bedachtzaamheid liet deze het geding op zijn beloop. De echtgenoote van Robrecht van Kerseca mocht te gelegener plaats en uur door haar eed en dezen van twaalf edelen het bewijs komen leveren van haar vrijen oorsprong en het hof zou beslissen na grondig onderzoek.

Dit proces was nog niet ten einde, toen een nog scherper geschil den toestand tot barstens toe kwam spannen. Aanleiding daartoe gaf Bertolfs neef, de beruchte Burchaard, een soort reus met schrikwekkend uiterlijk : rood haar, schele oogen, sterk behaarde handen, een elementaire natuurkracht, geweldig en woest. Hij stond in den dienst van den graaf als baljuw op de heerlijkheid Straten onder Sint-Andries, drie kilometer ten westen van Brugge. Hij vertegenwoordigde daar dus den graaf, moest zorgen voor het handhaven van den vrede en sprak recht in zijn naam. Maar zie wat gebeurt! Te Straten woonde op een slot ridder Dankmaar, een vriend van den graaf, door de Erembouds beschouwd als één der voornaamste ingevers van de rechtsvordering tegen hun geslacht. In een boomgaard was de scheiding tusschen de eigendommen van Dankmaar en Burchaard onvoldoende aangeduid. In den kersentijd beweerde nu de pachter van Dankmaar, dat

Burchaards plukkers als gemeene dieven een deel van zijn fruit hadden geroofd, maar hij werd duchtig afgerost. Dankmaar deed gewapende lieden op zijn eigendom waken en toen weinige dagen later Burchaards mannen weer verschenen om het werk voort te zetten, namen de lieden van Dankmaar van Straten een bloedige wraak. Ze hieuwen enkele plukkers den rechtervoet af, staken die lichaamsdeelen in de korven onder de kersen en stuurden ze met een spottend en beleedigend briefje naar Burchaard. Zoo ontstond een bloedige veete, want Burchaard deed zonder uitstel gansch Dankmaars boomgaard verwoesten en beval een aanval op het slot. Het werd ingenomen en hierbij vonden een twee-en-zeventigjarige oom van Dankmaar en diens dochter den dood. En dat gebeurde op last van baljuw Burchaard, wiens ambt het was den gravenvrede te doen eerbiedigen! De graaf kon zulks natuurlijk niet dulden; hij daagde den baljuw en zijn medeplichtigen vóór zijn rechtbank, maar ze verschenen niet. Bertolf spande zich intusschen in om aanhangers en tijd te winnen. Met een zoetsappig gezicht had hij een paar dagen later een onderhoud met den graaf; hij stond er borg voor, dat Burchaard zou verschijnen, zich onderwerpen en schadevergoeding zou betalen aan ridder Dankmaar. « Gelieve de jeugd van Burchaard in acht te nemen, Heer Graaf, en zijn onbezonnenheid te verontschuldigen. »

Noch Bertolf noch Burchaard hielden echter woord. De graaf wilde de zaak voorloopig geen geweld aandoen. Zijn plicht van leenman riep hem trouwens in den dienst van den Franschen koning naar Auvergne in den zomer van 1126.

Zijn afwezigheid misbruikten de Erembouds om in het Brugsche nog erger te harrewarren. Op zekeren dag riep Bertolf zijn neven en vrienden samen en sprak ze toe : « Waarom moet die Deen ons verontrusten en verdrukken? Met welk recht is hij graaf van dit land? En gij, jongelieden van mijn maagschap, hoe verdraagt gij, dat hij u bedreigt in uw eer en uw macht? Lafaards zijt ge, zoo ge dien gelukzoeker niet dwingt u gerust te laten! En moest de vervloekte Deen er het leven bij inschieten, wie zou opstaan om hem te wreken? Onze aanhangers vormen de meerderheid onder de aanzienlijken. Komt dan, jonge Erembouds, telgen van een vrij en fier geslacht, en gij ook, hun vrienden, uw oogen stralen van levenskracht en de moed staat op uw aangezichten te lezen; ten strijde tegen den dwingeland en zijn aanhangers, vooral tegen dien ellendeling Dankmaar van Straten! Dan worden de Erembouds machtiger dan ooit. En waarom zou zelfs de moedigste onder u de plaats niet innemen van den vreemden overweldiger? Ge staat voor een beslissende keuze : uw schande of zijn ondergang! Schrikt niet voor dat laatste woord; ik herhaal het, met welk recht is die verdrukker hier graaf? Met welk recht beschikt hij over den schat van Vlaanderen? Op, ten strijde! En mocht er hier of daar een zeldzame verdediger opdagen, dan zullen we hem door het toewerpen van een goudstuk ontwapenen! Erembouds, de toekomst lacht u toe; toont u waardig van ons geslacht! »

Zoo geweldig hadden ze hun oom, een toonbeeld van geslepenheid, nog nooit te keer hooren gaan. De opgezweepte Burchaard voelde zijn vuisten kriebelen en weldra stond hij midden in een kringetje

van instemmende jonge ridders de zwaarste bedreigingen te uiten tegen Dankmaar.

Op raad van Bertolf richtte Burchaard een versterking op in de nabijheid van Straten en trok daar, in zijn hoedanigheid van baljuw, een aantal krijgsknechten samen. Ze zetten de streek te vuur en te zwaard, vernielden velden en boomgaarden, plunderden Dankmaars lijfeigenen, haalden hun hutten neer of brandden ze af, hingen verscheidene laten op of regen ze aan den degen. Het kwam tot een bloedigen strijd, want ook de aanhangers van Dankmaar bleven niet met de handen in den schoot zitten. Aan beide zijden vielen talrijke dooden en gekwetsten; Robrecht, een broer van Burchaard, werd wellicht in dezen strijd door Hendrik van Loker gedood. Intusschen trommelde Bertolf te Brugge alles bijeen om zijn neven te helpen. Hij liet bijlen en oude wapenen verzamelen, stuurde de timmerlieden en andere arbeiders van de proosdij met gansche ossenwagens gerief naar hen toe, opdat hun niets zou ontbreken om de huizen en versterkingen van den vijand neer te halen. De stakkers van laten waren ten prooi aan de zwartste ellende, want de verwoestingen duurden tot een goed eind in den winter. Burchaard en zijn mannen bleven meester van de verwoeste streek en Bertolf wilde, dat op dat eerste succes zou gefeest worden. Op een nacht verwelkomde hij zijn neven met vijfhonderd wapenlieden in de kloostergebouwen en deed hun in den refter der kanunniken een uitgelezen maaltijd opdienen.

De held van den dag was Burchaard. De wijn werd niet gespaard en dat deed de geestdrift nog

hooger oplaaien. Onder het zingen van woeste krijgsliederen werden de bekers aanhoudend opgeheven. Burchaard was verschrikkelijk om aan te zien. Op een gegeven oogenblik trok hij zelfs zijn degen tegen één van zijn vrienden, die een grapje wilde maken. Opgepast voor Burchaard, vooral als de wijn is in den man!

Met het feest eindigde echter de veete niet. Bertolf kocht al meer en meer aanhangers uit en het plunderen ging zijn gang tot een heel eind in den Advent van het jaar 1127.

De graaf keerde in Februari uit Auvergne terug. Met begrijpelijke verontwaardiging maar ook met diepe droefheid vernam hij de moorddadige buitensporigheden van zijn baljuw en diens medeplichtigen. Zoo een smaad was hem in zijn leven nog niet aangedaan. Twehonderd boeren van de heerlijkheid van Straten kwamen hem te Ieper 's nachts hun nood klagen, want in vollen dag waagden ze 't niet, en smeekten hem er voor te zorgen, dat ze hun geroofde kleeren, hun vee en het ander geroofd goed zouden terugkrijgen.

Hier moest onverwijld recht geschieden! Voorzichtigheid was echter geboden, want de Erembouds schrikten voor niets terug.

VII. GERECHTIGHEID MOET GESCHIEDEN

E GRAAF BESLOOT METEEN DE vraag van den oorsprong der Erembouds in 't reine te trekken. Daartoe had hij tegen 't einde van Februari de echtgenoote van Robrecht van Kerseca met haar getuigen gedagvaard te Kassel, waar hij toen hof hield. Wie daar echter verscheen om het bewijs van de vrije afkomst der Erembouds te leveren, niet met twaalf getuigen maar met drie duizend wapenlieden, was Bertolf in eigen persoon. Met recht vreesde Karel voor handtastelijkheden en hij besloot wijselijk de uitspraak te verdagen.

Daar bleef echter de dringende beëindiging van de veete tusschen Burchaard en Dankmaar van Straten, die met den graaf uit Auvergne was teruggekeerd. Burchaards misdaad was zoo erg, zoo dicht bij Brugge en onder zulke bezwarende omstandigheden gepleegd, dat hier krachtdadig en onverwijld moest ingegrepen worden.

De graaf was naar Ieper gekomen. Pas waren de klachten van de uitgeschudde boeren verstomd,

of hij zond renboden naar de edelen van de omgeving om ze op te roepen voor een zitting van het opperste gerechtshof. Zoodoende bewees hij aan Burchaard nog meer eer dan hem toekwam, vermits hij hem liet vonnissen door de rechtbank der grooten, waarvoor slechts edelen verschenen.

Op Zondag 27 Februari zetelde de vergadering te Ieper. Verscheidene Erembouds waren aanwezig en wellicht ook Willem van Lo, de kastelein van Ieper, een tegenstander van den graaf en partijganger van de Erembouds. Karel bracht verslag uit over de gebeurtenissen, zooals ze hem ter oore waren gekomen en vroeg zijn rechters om raad en advies. De meest verontwaardigden wilden den graaf zonder uitstel zijn recht van huisbraak zien uitoefenen tegen Burchaard, maar de meer bezadigden, en ze vormden de meerderheid, rieden hem zich eerst ter plaatse rekenschap te geven van de aangerichte vernieling.

't Was Karel intusschen ook ter oore gekomen, dat Burchaard met plannen in het hoofd liep om hem te vermoorden. Had hij zich de woorden niet laten ontvallen : « Zoo iemand den graaf moest dooden, wie zou opstaan om hem te wreken? » Kalm en vastbesloten merkte Karel hierbij op : « Ik voel me volkomen gerust onder Gods hoede, en zoo ik moet sterven, lijkt dat me minder pijnlijk dan het me glorievol toeschijnt den dood in te gaan ter wille van de gerechtigheid. » Die woorden vergrootten nog de onrust van zijn vrienden, bij zoover dat de proost van het kapittel van Ieper, vergezeld van kanunnik Wouter van Terenburg, die ook Karels leven beschreef, 's avonds nog een onderhoud aanvroeg om den graaf dringend te waarschuwen tegen de geva-

ren van een reis naar Straten. Nogmaals antwoordde deze met een onverstoorbare gelijkmoedigheid: « Weest niet ongerust. Niemand zal me durven dooden. En zoo ik mijn leven toch moest offeren voor de verdediging van de waarheid, welke dood kan dan voor mij verhevener zijn dan dit martelaarschap? »

Laat ging hij dien avond ter ruste, want nog langen tijd bracht hij door in overweging en gebed; niet het minst bad hij voor de woelige Erembouds en hun verbetering.

Door een ijzig Februariweer reed de graaf 's anderen daags met zijn gevolg naar het Brugsche. Daar wachtte hem een ijselijk schouwspel van verwoesting en ellende: vernielde boomgaarden, afgezaagde boomen, neergebrande woningen en te midden van dat alles havelooze stumpers in lompen, zwart van armoe en kou, met in een doek enkele schamele, van onder de puinen uitgehaalde restjes. De hongersnood scheen die streek weer in zijn geduchte klauwen te hebben. Alleen was dit nog erger, want geen blinde natuurkrachten, waartegenover de menschen machteloos staan, droegen hier de schuld, maar de meineed, het verraad en de haat van zijn eigen baljuw, van den woesten Burchaard en diens ophitsers. Wat te doen? Gansch zijn werk van ordeschepper en vredestichter, werk dat hem zoo nauw aan het hart lag, stond hier op het spel. Hij had het nu beproefd met overreding en geduld, maar de Erembouds verstonden geen rede en beschouwden zijn lankmoedigheid wellicht als zwakheid. Dan maar flink doorgetast; de maat was meer dan vol! Wie niet hooren wil, moet voelen.

De graaf vertrok naar de woning van Burchaard en deed ze met den grond gelijkmaken; hij deed, zooals men toen zei, « het huus breken en branden, woesten met viere ende flamme, » een gewone straf voor majesteitsschennis. Den avond van dien dag velde hij in zijn paleis te Brugge het harde vonnis : Burchaard moest al de schade herstellen en keerde met gansch zijn maagschap terug tot den staat van hoorigheid. Die uitspraak veranderde niets aan den stoffelijken toestand van de Erembouds; wel hingen ze nu rechtstreeks af van de rechtsmacht van den graaf en beteekende het voor hen de zoo lang geduchte vernedering. Daarom begrepen de getrouwen van den graaf maar al te goed, dat de uitspraak de Erembouds zou stijven in hun plan om hem uit den weg te ruimen en spoorden ze

hem aan tot de uiterste voorzichtigheid. Maar hij voelde zich volkomen veilig in het bewustzijn van den volbrachten plicht en stelde ze gerust.

Het nieuws van Karels uitspraak verspreidde zich te Brugge als een loopend vuurtje. De meeningen schenen verdeeld. Veel burgers waren al herhaalde malen in botsing gekomen met den heer van Straten en stelden hem grootendeels aansprakelijk voor de betreurenswaardige gebeurtenissen; daarentegen had Bertolf als proost van Sint-Donaas dikwijls aan de burgers diensten bewezen en alzoo het vertrouwen van velen gewonnen. In het geschil tusschen den graaf en de Erembouds was de keus der Bruggelingen echter lastiger. Ze hielden zeer veel van den graaf om zijn grenzelooze goedheid en om zijn zorg voor veiligheid en rust, even onontbeerlijk voor den ontluikenden handel als licht en warmte voor een opschietende plant. Om deze redenen stemden de weldenkende lieden toch ten volle in met de bestraffing van Burchaard, den meedoogenloozen verbreker van den vrede. Sommigen zinspeelden zelfs op Karels gematigdheid in vergelijking met de niets ontziende strengheid van zijn voorganger.

Gansch anders was het gesteld in het kamp der Erembouds. De meest voortvarenden, met Burchaard aan de spits, spraken van den graaf dadelijk van kant te maken. Maar de geslepen Bertolf nam het stuur in handen en spoorde aan tot kalmte en overleg. Van in den vroegen morgen vergaderde een familieraad in de proosdij en Bertolf betoogde: « Open vijandschap zou op dit oogenblik onzen ondergang beteekenen. Laat ons integendeel het wantrouwen in slaap wiegen, terwijl we onze krachten

bundelen en gansch het land door aanhangers winnen onder de ridders en de ontevredenen, die genoeg hebben van de heerschende dwingelandij. Vandaag nog zenden we onze boden naar de vier windstreken, maar we moeten tijd winnen. Ik stel u zelfs voor den graaf gerust te stellen door hem een afvaardiging te sturen, die hem om vergiffenis zal verzoeken voor Burchaard en zijn helpers. »

De baljuw brulde bij 't hooren van dat voorstel, doch de meerderheid verliet zich liever op de listige hersenen van den proost dan op de gebalde vuisten van den baljuw.

De afgevaardigden, met Wijd van Steenvoorde, een schoonzoon van kastelein Disdir Haket, aan het hoofd, werden in de Loove ontvangen in den namiddag. Ze zagen er nochtans heelemaal niet uit als lieden, die om vergiffenis kwamen smeeken, want met opgeheven hoofd en uitdagenden blik stapten ze de ontvangzaal binnen. De aanvoerder nam het woord : « Heer Graaf, het moet volstaan, dat ge uw wraaklust gekoeld hebt door de bestraffing van Burchaard en het plat branden van zijn huis. Drijf de zaken niet verder en doe gansch het geslacht der Erembouds niet boeten voor den misstap, waartoe zijn jeugd Burchaard heeft gebracht na tal van grove beleedigingen vanwege den heer van Straten. Al te hevig werd hij daarvoor al gestraft. »

Deze plompe toespraak ervoer de graaf veeleer als een persoonlijke beleediging dan als een verzoek om genade. Hij had alle moeite om zich te bedwingen en den spreker tot het einde toe aan te hooren. Dan richtte hij zich in zijn volle lengte op en antwoordde op waardigen toon :

« Met de meeste kracht wijs ik het verwijt van de hand, dat ik uit wraak en met overhaasting zou gehandeld hebben. Wat nu de hardheid van de straf betreft, ge weet allen zoo goed als ikzelf, dat de vernieling van Burchaards woning geenszins in verhouding staat tot zijn eigen misdrijven, de vernieling van een gansche streek en dat door den baljuw, tijdens de afwezigheid van zijn graaf en nog wel in de vasten. Ik blijf bij mijn eischen : Burchaard moet de aangerichte schade vergoeden en de Erembouds moeten hun staat van hoorigheid erkennen. Van mijn kant ben ik bereid Burchaard na zijn onderwerping niet alleen te vergeven, maar 'k zal hem zelfs een mooier huis schenken, alleen niet op dezelfde plaats, want de veete moet nu voorgoed uit zijn. »

Die kordate taal maakte indruk. De afgevaardigden drongen niet verder aan, ze kenden immers maar al te goed het eigenlijk doel van hun zending. Ze leken zelfs erg in hun schik, bedankten den graaf en vroegen hem opgeruimd, dat hij van zijn besten wijn zou opdienen om op de verzoening te drinken. Karel beval zijn schenker bekers en kruiken voor den dag te halen en overvloedig dronken de afgevaardigden van den afscheidswijn, zoodat ze in zeer opgewekte stemming en met uitbundige blijken van vriendelijkheid afscheid namen onder voorwendsel, dat ze nu lekker gingen slapen. Had Karels goedheid hun harten werkelijk geraakt, of was gansch het vertoon slechts akelige huichelarij geweest?

Ze staken het burchtplein over om in de proosdij verslag uit te brengen en troffen hier een opgewonden gezelschap aan : Burchaard, Izaak van Reninge,

kamerheer van den graaf en neef van den proost, en daarbij twee vrienden van Burchaard, de edellieden Willem van Wervik en Ingelram van Eezen. De halfdronken verslaggevers legden het er blijkbaar op aan elke toenadering onmogelijk te maken, want hun samenvatting van het onderhoud kwam hierop neer : « Geen genade voor de neven van den proost, tenzij ze er in toestemmen de hoorigen van den Deen te worden. » Die woorden misten hun uitwerksel niet. Burchaard sprong op als een brieschende leeuw; zelfs den steeds remmenden proost steeg het bloed naar het hoofd en een verschrikkelijke verwensching ontviel zijn lippen.

Hagelsteenen kletterden tegen de groene vensterschijfjes en zoevende stooten van den stormwind joegen rookwalmen van het onrustig haardvuur de kamer in. Over den burcht kruiden vale, lage wolken den avond aan uit de richting van de zee en met de invallende duisternis slopen ook donkere wraakplannen de harten binnen van de geweldige Erembouds.

Plots laaide de proost in roode gramschap op en nu was hij wel de waardige oom van Burchaard. Zijn jonge neven hadden steeds met ontzag naar hem opgekeken, maar nu sidderden ze bij zijn aanblik. Burchaard jubelde echter inwendig. Ja, zóó, zóó houdt Burchaard zielsveel van oom Bertolf! Nog nooit waren die twee zielen elkaar zoo dicht benaderd; nog nooit had de proost zich zoo sterk gevoeld. Zijn kracht steunde echter veel meer op het geweld van den haat, dien hij voelde werken in den onstuimigen baljuw, dan op zijn eigen wezen. Bertolfs oogen dronken den haat uit de oogen van Karels

onverzoenlijksten vijand en hij voedde zich met dezes woede. Toen bliksemde als een neerflitsend zwaard het doodvonnis van den graaf uit de bedreigingen van den proost. « Mannen, er bestaat geen andere uitweg meer : ge hebt te kiezen tusschen het bloed van den gehaten Deen of de eeuwige schande voor de Erembouds! » Van woedend werden de neven van den proost razend, behalve Burchaard nochtans. Hoe onnatuurlijk kalm stond hij daar midden in de zaal te grijnzen. Triomf! Nu was hij zeker van zijn stuk; de dood van den Deen stond tastbaar vóór hem. Wees op uw hoede, Karel, veel meer voor den ijzigen haat en de onheilspellende kalmte van uw baljuw, dan voor al het misbaar van zijn opgezweepte gezellen!

Op het oogenblik dat zijn vijanden tot zijn dood besloten, dankte Karel den Heer om den inkeer van de Erembouds en om zijn verzoening met dit onrustig geslacht. Wat is het heerlijk te vergeven! Het leven scheen den graaf weer zonnig toe. En nu verder gearbeid aan het welzijn van zijn volk door orde en tucht, door gerechtigheid en liefdadigheid. Er lagen nog glanzende dagen in 't verschiet! Zoo hoopte hij...

VIII. HET ZWAARD VAN DEN HAAT TREFT KAREL DEN GOEDE

TOEN DE AFGEVAARDIGDEN DE proosdij verlieten, gierde de storm als bezeten over den burcht. In de zaal bleven vijf ridders achter: Wulfrik Knop, Burchaard en Izaak, zijn neven, en de vrienden Willem van Wervik en Ingelram van Eezen; Bertolf, zegt een tijdgenoot, lette op de deur. De vijf samenzweerders gingen dadelijk akkoord over den dood van den graaf; met het oog daarop zwoeren ze elkaar onverbreekbare trouw en onderlinge hulp. Ze riepen den proost bij en nu legden de zes mannen de handen ineen en gingen onder eed de verbintenis aan den graaf te vermoorden. Bertolf had middelerwijl zijn vijftienjarigen neef Robrecht het Kind laten ontbieden en leidde hem bij zijn aankomst dadelijk in de sombere zaal. Zonder uitleg noodigden de samenzweerders hem uit zijn rechterhand in de hunne te leggen, aldus hun veete te aanvaarden en de belofte af te leggen van onvoorwaardelijken steun.

De gezichten zagen er echter zoo verwilderd uit,

dat Robrecht het ergste vreesde in verband met den graaf, dien hij in zijn binnenste vereerde als een moedig krijger, een edel mensch, een held en een heilige. Met een stem die even stokte in zijn keel, sprak hij :

« Zeg mij eerst waartoe ik mij verbind, anders doe ik geen eed! »

« Ben je dan geen Eremboud? » snauwde Wulfrik hem toe.

« Kom, Robrecht, geen kinderachtigheden! » bulderde Burchaard; « waartoe acht je ons wel in staat? Komaan, je hand in de onze, zooals het een flinken kerel past! »

Robrecht weigerde echter kordaat en maakte aanstalten om te vertrekken, maar Bertolf versperde hem den weg en nam hem ter zij. In Bertolf stelde Robrecht vertrouwen; 't was immers zijn voogd, 't was immers de eerbiedwaardige proost van Sint-Donaas! « Wat stond er hem te doen? Vond oom Bertolf het ook niet kras, al te kras, dat die daar in de zaal hem zoo maar dadelijk zonder de minste toelichting wilden doen zweren? » Oom Bertolf vond echter iets heel anders kras, namelijk dat zijn jonge neef niet wat kieskeuriger was in 't gebruik van zijn woorden. « Kras, kras! en dan die daar in de zaal! Robrecht, je weet hoeveel ik van je houd. Ikzelf heb je laten roepen, omdat ik je dapperheid en je eerewoord vertrouw. Je bent amper vijftien en je bloedverwanten behandelen je als volwassen man, door je in te wijden in hun meest vertrouwelijke aangelegenheden. Denk eens na! En zou je het nog kras vinden? Beste neef, we bezorgen je een schitterende toekomst, maar je moet vertrouwen hebben.

Geen opstandigheid tegen de familietucht. Ikzelf heb meegezworen en weet waarover het gaat; doe jij ook zoo en stel je vooral niet aan. »

Dat behendig mengsel van gevlei en bedreiging, dat schermen met volwassenheid en familietucht maakten een sterken indruk op het fijnbesnaarde gemoed van den jeugdigen Robrecht en brachten hem nog meer van streek. Hij was ook eenigszins beschaamd om het bedekt verwijt van aanstellerij. Zoo vast vertrouwde hij de rechtschapenheid van oom Bertolf, die zich weer verwijderd had, dat Robrecht, eens terug in de zaal, plechtig zijn hand in die van zijn veetebroeders sloeg.

« Flink, Robrecht, maar het heeft tijd gevraagd! » feliciteerde Wulfrik. « Mijn broer verstaat beter dan wij de kunst om jongelui te overreden. Einde goed alles goed. Nu leggen we je ook kort en goed uit, waarover het gaat. Je weet dat de graaf gansch het geslacht der Erembouds tot hoorigheid wil brengen. Welnu, wij hebben gezworen en jij met ons, dat iets dergelijks nooit zal gebeuren. Daarom moet de Deen verdwijnen. Verdwijnen moet hij ook om den striemenden smaad, dien hij Burchaard heeft aangedaan! »

Met spottende nieuwsgierigheid volgden de anderen de uitwerking van deze woorden op het gelaat van den knaap. Hij stond daar een wijle als versteend; het duizelde hem vóór de oogen en hij voelde zich neerstorten in een donkeren afgrond, zooals dat wel gebeurt tijdens akelige kweldroomen. Zijn gemoed ontlastte zich opeens in een angstschreeuw, die door merg en been sneed; hij wankelde. Burchaard sprong toe en ving den sidderenden jongeling

op bij de schouders; in zijn onbeholpen ruwheid wist hij er verder geen raad mee. Eén der aanwezigen schoof een zwaren stoel bij, waarop Robrecht als verpletterd neerzeeg, jammerend als een gepijnigd kind en biddend doorheen zijn snikken : « God, bespaar me de misdaad, dat ik ooit mijn meester zou helpen dooden. »

De eedgenooten keken sprakeloos toe. Dat ging den verkeerden weg op!

Eensklaps sprong Robrecht overeind, maakte een krachtige afweerbeweging met den rechterarm, dreigde het snood verraad aan den graaf te onthullen en eindigde snikkend : « Ik ben door u bedrogen en acht me niet gebonden door mijn eed. » Dan stapte hij vastberaden in de richting van de deur om aan de verradersbende te ontkomen. Izaak zette hem den voet dwars en op een teeken van Wulfrik begonnen de samenzweerders ruw te schaterlachen.

Hoe kon Robrecht zoo kinderachtig lichtgeloovig zijn! en ze sloegen met de handen op de dijen. Verstond hij niet, dat gansch die uitleg maar een kunstgreep was om zijn trouw op de proef te stellen? « Jongen, jongen toch! wat loop je er nog gemakkelijk in! Je hebt je anders wel flink gedragen; er steekt kruim in jou. Met zoo iemand, een echten Eremboud, kun je opschieten. Kom, je hebt de proef voorbeeldig doorstaan. 't Zal zeker niet noodig zijn je te zeggen, dat de eed iets heel anders gold? Dat krijg je wel te weten, als de tijd aangebroken is. » En Wulfrik klopte hem vertrouwelijk op den schouder.

Nu wist de jongen in 't geheel niet meer, waar hij aan toe was. De anderen veinsden met zooveel

geslepenheid en de rechtgeaarde Robrecht geloofde het zoo graag, dat hem werkelijk een pak van het hart viel. De eedgenooten lachten en schertsten er maar voort op los en schenen aan het gebeurde zoo weinig belang te hechten, dat een lichte schaamteblos Robrechts verbleekt gelaat kwam kleuren. Had hij zich eens te meer bespottelijk aangesteld?

Zoo eindigde de onheilspellende samenkomst den avond vóór den moord in een stemming van valsche vroolijkheid op de gezichten, maar in de harten wrokte roode haat en broeiden sombere moordplannen. Door den stormavond bereikte elk vlug zijn woning.

Denzelfden nacht belegden de verraders nog een derde vergadering, die tot in de bijzonderheden geregeld werd door Izaak. In het holst van den nacht deed hij zijn paard zadelen en reed van uit zijn steen buiten den burg door plassenden regen en gierenden storm naar het huis van Burchaard, binnen den burchtmuur. Hij riep voorzichtig zijn eedgenooten samen, met uitzondering van den jongen Robrecht, en allen trokken behoedzaam naar de woning van een ander familielid, een zekeren Wouter, dien de geschiedkundigen beschouwen als een jongeren broer van Burchaard.

Om de aandacht van de wachten niet te wekken, doofden ze in Wouters huis al de lichten en zaten daar als roovers in een spelonk te konkelen. Af en toe viel bleek maanlicht uit de kolken van jagende wolkengevaarten op het groepje samenzweerders, die soms even luisterden naar het onrustig snokken van den wind aan deuren en vensters. Ze vernieuwden hun eed en troffen de laatste schikkingen. Mor-

gen bij 't krieken van den dag zou de Deen vermoord worden. Burchaard eischte de eer op dat werkje met enkele van zijn mannen op te knappen; de vergoeding werd vastgesteld op vier mark zilver voor wie den graaf troffen en de helft van die som voor de gewone helpers. De snoodaards bedisselden ook allerlei zaken en vragen in verband met den toestand na den dood van den graaf. Ze beschikten zelfs over zijn kroon, verdeelden zijn schat, wezen hooge waardigheden en rijkbezoldigde eereambten toe. Wat een macht in 't verschiet! Wie weet, misschien werd één van de Erembouds zelf graaf! Bertolf was daar niet om de opgezweepte verbeeldingen wat in toom te houden en zoo moest Izaak herhaalde malen waarschuwen tegen al te vurige en al te geestdriftige betuigingen van instemming en geestdrift, want de wachten konden weleens de lucht krijgen van de bijeenkomst en op het laatste oogenblik hun plannen in elkaar doen storten. De mannen dronken met mate; 't was noodig dat ze de hoofden koel hielden. Tegen 't einde van den nacht gingen ze uiteen. De wind was gaan liggen. Door een killen mist reed Izaak naar zijn steen terug.

Karel de Goede bracht een onrustigen nacht door. Een goed stuk van den nacht bleven twee kapelanen in zijn kamer, want hij kon moeilijk den slaap vatten. De dag was ook zoo bewogen geweest! En dan die storm! En die waarschuwingen tegen de wraakplannen van de Erembouds. Had Robrecht zijn bedreiging, de samenzwering aan den graaf bekend te maken, op een of andere wijze ten uitvoer gebracht, of was ze op een andere manier uitgelekt? Karel scheen in elk geval het gevaar te kennen, een on-

heilspellend voorgevoel beklemde hem, maar hij deed niets om het opzet van zijn belagers te verijdelen. Had hij zich iets te verwijten? Zijn nachtrust werd verstoord door nare droomen en slechts in de vroege morgenuren viel hij in een vasteren slaap.

Hij ontwaakte wat later dan gewoonlijk. Een zware mist had bezit genomen van den burcht dien Woensdagmorgen, den tweeden Maart 1127, een mist zoo dik, zegt Waalbrecht, « dat men een voorwerp op de lengte van een lans nauwelijks kon onderscheiden. » Zooals gewoonlijk begon de vriend der armen zijn dag met eigenhandig eten uit te reiken aan de in zijn paleis toegelaten noodlijdenden, wier hand hij deemoedig kuste. De graaf scheen sterk in zichzelf gekeerd. Of was het de vermoeidheid van den slechten nacht?

Nu stapte Karel met enkele dienaars en vrienden door de verbindingsgaanderij van de Loove naar de Sint-Donaaskerk om er, zooals alle dagen, mis te hooren. Bij hem waren zijn seneschalk Wouter van Loker (Loker bij Ieper), zijn kamerheer Aarnoud, zijn notaris en architekt Vromoud, Temaard de kastelein van Burburg met zijn zoons Wouter en Gijzelbrecht, en dan nog een zekere ridder Hendrik.

De moordenaars waren op post. De opgestelde spionnen verwittigden Burchaard en zijn handlangers, die in de nabijheid van de kerk post hadden gevat. Niemand zag de zwaarden, die ze onder hun lange mantels verborgen. Ze slopen de kerk binnen.

Om het vervolg van de gebeurtenissen, die zich hoofdzakelijk in deze kerk afspelen, beter te begrijpen, zal het wel niet overbodig zijn dit gebouw met

enkele woorden nader te doen kennen. Vraag thans in Brugge niet meer naar de Sint-Donaaskerk, want het gebouw werd in 1794 tijdens de Fransche omwenteling gesloopt. Dank zij de opzoekingen van de oudheidkundigen, die waardevolle aanduidingen vonden in de belangwekkende gegevens van Waalbrecht van Brugge, kunnen we ons vrij nauwkeurig voorstellen, hoe de kerk er ten tijde van Karel den Goede uitzag. Ze werd waarschijnlijk in de tweede helft van de negende eeuw gebouwd op last van Boudewijn met den IJzeren Arm en toegewijd aan O. L. Vrouw; maar nadat de relieken van den H. Donaas, bisschop van Reims in de vierde eeuw, van Torhout naar deze kerk waren overgebracht, kwam ze onder de bescherming van dien heilige, aan wien ze ook haar naam ontleende. Het gebouw vertoonde een centraal grondplan met veelhoekigen omtrek; het was gebouwd, deelt Jakob van Maerlant in de dertiende eeuw mee, naar het model van de oude Karolingische paleiskapel te Aken en bereikte een voor dien tijd aanzienlijke hoogte. Na een brand werd de aanvankelijk houten overkluizing vervangen door een steenen gewelf. Aan den westkant verhief zich een stevige toren, die zich in de hoogte in twee spitse torens splitste, wellicht flankeertorens met wenteltrappen, en aan den oostkant stond het koor. Het bedehuis was met lood afgedekt. Het bestond uit een beganen grond en een gaanderij (« solarium » zegt Waalbrecht), waartoe twee trappen toegang verleenden. De plattegrond vertoonde een wellicht achthoekige kern, door pijlers bepaald, omgeven door een omgang en vermoedelijk een zestienhoekigen omtrekmuur. De omgang beneden en

de gaanderij boven waren van vensters voorzien. Van op de gaanderij kon men tusschen de pijlers door de benedenkerk overschouwen en ook de torenverdiepingen bereiken, waar wellicht een tamelijk groote zaal of kapel voorkwam. Een overwelfde doorgang, die waarschijnlijk op de gaanderij uitgaf, verbond de grafelijke woning met de Sint-Donaaskerk. Het gebouw vertoonde in zijn geheel een centraal plan naar Byzantijnsche opvatting. Kort na de droevige gebeurtenissen, waarvan het verhaal volgt, werd het sterk gehavend bedehuis gesloopt en vervangen door een ander in Romaanschen stijl.

Zorgvuldig deed Burchaard al de toegangen tot de kerk en in 't bijzonder tot de beukgaanderijen bewaken door zijn knechten en handlangers. Hijzelf sloop met zijn meest verkleefde mannen de trap op naar de bovenkerk en dan naar de kapel van de H. Maagd. Niemand sloeg acht op hem, want zelfs op dat vroege uur was het heen- en weergaan van armen, die den graaf ook in de kerk aalmoezen kwamen vragen tijdens zijn morgengebeden, een zeer gewone zaak. In het flikkerlicht der kaarsen knielde Karel op zijn bidstoel vóór het altaar en las de boetpsalmen in afwachting dat de kapelaan de mis zou beginnen. Intusschen deelde hij als naar gewoonte de dertien geldstukken uit, die zijn aalmoezenier op zijn open gebedenboek gereed legde. Juist bidt hij den vierden boetpsalm : « Ontferm U mijner, o God, naar Uwe goedertierenheid... Wasch mij meer en meer van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonden... Besproei mij met hysop, en ik zal rein worden; wasch mij en ik zal witter wor-

den dan sneeuw... » Op dat oogenblik nadert een oud vrouwtje, aan wie Karel een geldstuk overhandigt. Burchaard sluipt uit het halfduister naar voren, reusachtig van gestalte en met een onheilspellende vlam in de oogen. Zes wapenlieden vergezellen hem. De Eremboud trekt zijn zwaard. « Heer Graaf, pas op! » krijt het vrouwtje, bleek van ontzetting. Het zwaard van Burchaard raakt lichtjes het hoofd van den graaf. Deze kijkt op, keert het hoofd... Burchaard!... Het zwaard klieft den schedel met zoo een geweldigen slag, dat de hersenen in 't ronde spatten. De graaf zijgt zieltogend neer in een bloedplas; de samengevouwen handen zoeken in een laatste beweging de richting van den hemel, die goede handen, ze smeeken God om erbarmen voor Judas... De andere booswichten springen ook toe; ze kerven en steken, ze vieren hun moordlust bot, ze verdienen hun zilverlingen. Karel de Goede is niet meer...

« Wacharm! Wacharm! » roept op het burchtplein de stokkende stem van het vrouwtje. De dikke nevel antwoordt niet. Over het plein regeert de mist, in de kerk heerschen haat en moordlust.

De graaf ligt in een bloedplas voor het altaar, de Goede, de Vriend der armen, de Rechtvaardige, de Martelaar.

De laatste kreet van den graaf, het gebons en getier van de beulen joegen in de kerk iedereen den doodschrik op het lijf. De bliksemende zwaarden en daggen van de moordenaars zochten andere slachtoffers. Het eerste was Temaard, de kastelein van Burburg. De booswichten hieuwen hem neer naast het lijk van den graaf, sleepten hem bij de voeten

de trappen af tot bij de buitendeur, waar ze hem vreeselijk verminkten. Zijn twee zoons konden uit de kerk ontsnappen. En wat wilden de andere hovelingen en dienaars zonder wapens anders doen dan zich verbergen, waar ze maar konden, achter de altaren in 't gestoelte, achter banken en behangsels, zelfs onder een hoop takken, die in een afhankelijkheid van de kerk met het oog op het aanstaand feest van Palmzondag aangebracht waren.

Een aantal spitsboeven liepen het burchtplein op, overvielen de Loove en vermoordden er verscheidene hovelingen en dienaars. De verwarring en de verrassing waren zoo groot, dat van een geregelden tegenstand niets in huis kwam. In den burcht heerschte het schrikbewind. De twee zoons van Temaard van Burburg waren er in geslaagd het huis van één hunner in de stad te bereiken, het huis van Wouter. Deze maakte aanstalten om te paard verder te ontkomen, maar werd neergestoken en met een bijl het hoofd afgeslagen. Gijzelbrecht, de andere, ontsnapte te paard. De moordenaars haalden hem bij het Zand in. Daar lichtte een zekere ridder Erik hem uit den zadel en voetknechten maakten hem af. Daarna achtervolgden ze Rijkaard van Woumen, wiens dochter met één der neven van Dankmaar van Straten gehuwd was en die met enkele wapenknechten naar Brugge gekomen was voor een onderhoud met den graaf; ze konden hem evenwel niet inhalen. Gervaas van Praat, 's graven kamerheer, ontkwam ook te paard; hij ijlde in gestrekten draf naar de streek van zijn bloedverwanten om de wraakneming voor te bereiden. Jan, een geliefkoosde dienaar van Karel den Goede, bereikte Ieper langs

binnenwegen en maakte daar omtrent den middag het ijselijk schelmstuk bekend.

Tegen den middag keerde Burchaard aan het hoofd van zijn woestelingen naar de kerk terug. Hij zocht den seneschalk, Wouter van Loker, dien hij beschouwde als één der voornaamste ophitsers van den graaf tegen de Erembouds. Ze speurden vruchteloos in koffers en onder banken en riepen voortdurend, onder het zwaaien van hun bebloede zwaarden : « Kom er uit, Wouter! » De seneschalk verroerde niet. Een kind wees echter zijn schuilplaats aan, in de orgelkast op de beukgaanderij. In de meening dat hij in de kerk zelf de gunst van de onschendbaarheid zou genieten, sprong hij in het koor en verborg zich achter 't behangsel van het hoogaltaar. Burchaard sleurde hem bij de haren te voorschijn en zou hem dadelijk afgemaakt hebben, hadden een paar geestelijken hem niet van deze ontzettende heiligschennis vóór het hoogaltaar weerhouden. Toen sleepte hij Wouter op het burgplein. « Medelijden! medelijden! » smeekte het slachtoffer. « We zullen je betalen met hetzelfde medelijden, dat je ons steeds betoond hebt! » spotte zijn beul en leverde hem buiten over aan de knechten, die hem met stokken en kolven, met pinnen en steenen als een hond afmaakten.

De wreedaards doorzochten verder de kerk in alle hoeken en kanten en haalden nog verscheidene verstopten uit hun schuilhoeken te voorschijn : kapelaan Boudewijn, den schrijver Goebrecht, twee geestelijken Odgeer en Staas, deze laatste een broer van Wouter van Loker, Aarnoud, kamerheer van den graaf, en

Vromoud den Jongere, zijn schatbewaarder. Om hun leven te redden beloofden ze geld aan de handlangers van Burchaard, op een ietwat onvoorzichtige wijze nochtans, want Izaak had het gehoord en bulderde : « Geen berg goud zoo hoog als de kapel kan het leven van Vromoud afkoopen. » Nu pas verscheen proost Bertolf ter plaatse en nog slechts nadat een priester hem uitdrukkelijk had doen ontbieden. Hij stemde er in toe enkele van de gevangenen voor zijn rekening te nemen, op voorwaarde dat Vromoud hem de sleutels van de grafelijke schatkist ter hand zou stellen, want deze moordenaars waren ook roovers.

Na kerk, paleis en burcht gansch van vijanden gezuiverd te hebben, vertrok Burchaard met een deel van zijn bende naar Straten. Bij 't hooren van het nieuws der slachting te Brugge, was Dankmaar met al zijn bloedverwanten en hoorigen ijlings op de vlucht geslagen, zoodat hier ongehinderd gansch den namiddag kon geplunderd worden.

Nu bleek duidelijk, wat het ontzag voor de persoonlijkheid van den vermoorde beteekend had voor den vrede in het land. Nauwelijks was zijn lijk koud, of Vlaanderen viel ten prooi aan een verregaande wanorde. Niemand voelde zich nog veilig. Kooplieden, die naar de jaarmarkt van Ieper trokken, werden langs de baan uitgeschud. Op de markt zelf, die van 28 Februari tot 28 Maart moest duren, heerschte de grootste ongerustheid, zoodat de meeste kooplieden dadelijk hun pakken maakten en als voor het oorlogsgeweld op de vlucht sloegen. De kastelein Willem van Lo koesterde nu de vaste hoop zijn ouden droom te kunnen verwezenlijken : de grafe-

lijke kroon bemachtigen! Dadelijk deed hij de handelaars ter jaarmarkt, de vreemde zoowel als de Vlaamsche, een eed van trouw afleggen op zijn naam, wat de verwarring en de onrust nog verhoogde.

Beweent den graaf, gij allen die zijn beschermelingen waart! Zijn verminkt lijk ligt in een bloedplas op den kouden marmeren vloer, van iedereen verlaten, want niemand durft de kerk betreden.

In gansch Brugge heerschte een waar schrikbewind; gewapende schurken waren meester van de straat. Geen spraak van tegenstand, waar niemand zelfs openlijk zijn afkeuring durfde betuigen. En waar bleven intusschen de hooggeplaatste Erembouds? Waar bleeft gij, Disdir Haket, handhaver der orde; en gij, proost Bertolf, de machtigste na den graaf?

Kastelein Disdir Haket scheen nochtans aan het komplot geen deel genomen te hebben. Te midden van de moordtooneelen toonde hij zich menschelijk; zoo redde hij ridder Hendrik het leven, een broer van Wouter van Loker, dien Burchaard er van verdacht te Straten zijn broer Robrecht gedood te hebben. Indien hij voor zoo een aartsvijand van Burchaard ten beste sprak, mogen we veronderstellen dat hij er nog anderen onder zijn bescherming nam.

Bertolf bleef echter huichelachtig in de proosdij opgesloten, alsof hij van den duivel geen kwaad wist en waschte nadien gelijk Pilatus zijn handen in onschuld. Slechts nadat een priester zijn hulp was komen inroepen voor de gevangenen in de kerk, kwam hij uit zijn schulp, maar toen was het ergste

al sedert lang geschied. De lijken van Temaard en zijn twee zoons deed hij per schip naar hun streek overbrengen, om ze daar in den familiekelder te laten bijzetten. Verder verleende hij aan Vromoud den Oudere, den oom van den schatmeester, de toelating om het lijk van den graaf behoorlijk te kisten. De oude Vromoud gaf het met eerbied een plaats op een verhoog midden in het koor, tusschen vier brandende kaarsen en weeklagende vrouwen. Bertolf bedacht spoedig een middel om zich van het lijk te ontmaken, voordat de Bruggelingen zouden bekomen zijn van hun verbijstering. Hij stuurde een ijlbode naar den abt van de Sint-Pietersabdij te Gent. « De vrome graaf was het slachtoffer geworden van een volksoproer; om ergers te voorkomen, dringend verzoek het lijk onverwijld te laten afhalen ten einde het op een waardige manier bij te zetten in de kerk van de abdij. »

De proost nam ook de mogelijkheid van een belegering onder oogen en deed in verstandhouding met de moordenaars dienzelfden dag nog de kerk versterken, voorzien van proviand en schildwachten plaatsen in de kerk en op den toren.

« Zoo eindigde, » zucht Wouter van Terenburg, « die dag van rouw en ellende, de dag die het begin inluidde van de beroerten en van nog veel grooter kwalen, die ons misschien beschoren zijn. »

Waalbrecht vertolkt het bijgeloof van zijn tijd, waar hij het heeft over de wonderteekenen, die den moord voorafgingen en er op volgden. Vóór den moord leek het water der grachten in de omgeving van Brugge rood als bloed, maar de moordenaars stoorden er zich niet aan. En het nieuws van den

aanslag verspreidde zich met zoo een snelheid, dat volgens Waalbrecht ook van een wonder mag gesproken worden : den Vrijdagmorgen vernamen de Vlaamsche kooplieden het al te Londen en den avond van denzelfden dag de Vlaamsche studenten van de vermaarde kathedrale school te Laon.

In de oogen van zijn tijdgenooten, zoo geestelijken als leeken, was de doorluchtige vermoorde een martelaar en een heilige. Waalbrecht spreekt herhaalde malen over marteldood en Wouter van Terenburg, die andere getuige, schreef met de goedkeuring van zijn opdrachtgever, den zeer voorzichtigen bisschop van Terenburg, Joannes van Waasten : « Laat ons echter ook met vreugde overwegen, wat er verheugends is in het heengaan van onzen Karel... Als we met de gepaste voorzichtigheid zijn einde beschouwen, zullen we niet vermetel zijn als we beweren, dat zijn dood wel iets gemeens heeft met dezen der martelaars, steeds met inachtneming van den hun verschuldigden eerbied. Bij Augustinus staat immers geschreven : Het martelaarschap spruit niet zoozeer voort uit het lijden als uit de oorzaak. En welke was de oorzaak van, laat ons zeggen, Karels marteldood, tenzij de rechtvaardigheid? Wie nu gedood wordt, omdat hij niet afwijkt van den weg der rechtvaardigheid, is gestorven om te getuigen voor de waarheid... Karels dood was een marteldood in zichzelf; hij was het ook door het inzicht, door de wijze waarop de graaf den zwaardslag aanvaardde en door de omstandigheden van zijn dood : hij stierf voor het recht, als getuige voor de waarheid, met God in liefde vereenigd door 't gebed en door 't beoefenen van barmhartigheid jegens de armen. »

De kanunniken van Sint-Donaas en het Brugsche volk dachten er niet anders over en verzetten zich dan ook met man en macht tegen de voorgenomen ontvoering van het lijk. Het volk beweende in stilte zijn goeden, zijn heiligen graaf.

De moordenaars jubelden, maar waren toch ook door een bijgeloovigen schrik aangegrepen, ze voelden geen rust vóór ze de wraak van den vermoorde bezworen hadden door een doodenmaal of dadsisa. Ze stonden om het graf geschaard. Onder het uitspreken van heidensche bezweringsformulieren werd eten en drinken rondgegeven, waarvan ze den doode telkens een deel offerden om zijn schim te bedaren en te doen verzaken aan vijandschap en wraakzucht. Bekijk die bleeke gezichten in het weifelend licht der kaarsen. Een bons en een klagend gehuil! Of was het enkel het stooten en gieren van den wind? Toch rillen die ruwe kerels en trilt de moordenaarshand van Burchaard, wanneer hij den beker opheft en een laatste verzoeningsbede prevelt.

Bijgeloof kan echter het uur van de vergelding niet verschuiven, dat verschrikkelijk uur voor de moordenaars.

IX. ONS BEHOORT HET LICHAAM VAN DEN GRAAF...

IN DE TWAALFDE EEUW BEreikte de reliekenvereering in onze gewesten een hoogtepunt. De kruisvaarders leerden in het Oosten niet alleen de relieken vuriger vereeren, ze brachten er ook talrijke mee van die verre tochten. Weldra wedijverden kerken en kloosters en poogden elkaar de loef af te steken zoowel met het oog op het aantal als op de belangrijkheid van de bewaarde relieken. Daaraan was immers groote roem verbonden en anderzijds verzekerden de bedevaarten en de offergiften rijke opbrengsten aan kerk of abdij. In dien tijd groeide en bloeide dan ook in de Maasstreek een hoogstaande kunstnijverheid, het vervaardigen van heerlijke reliekschrijnen, meesterwerken van edelsmeedkunst, dikwijls in louter goud, versierd met kleurig smaltwerk, fonkelende robijnen, turkooizen en smaragden en kunstig gedreven beeldjes. Joodsche handelaars in relieken, echte en valsche, dreven de onbeschaamdheid zoo ver, dat de paus moest tusschenkomen om de reliekenvereering aan

bepaalde regels te onderwerpen.

Wie den geest van dien tijd kent, begrijpt gemakkelijk de haast van Aarnoud, den abt van de Sint-Pietersabdij te Gent. Pas had hij de boodschap van Bertolf ontvangen, of hij reed vergezeld van enkele broeders door den donkeren nacht naar Brugge, waar hij in den morgen van Donderdag aankwam. De proost had een kist doen vervaardigen voor het vervoeren van het lijk. Niettegenstaande de strenge geheimhouding, was het plan van de ontvoering echter uitgelekt en toen het moest uitgevoerd worden, brak er zoo iets als een volksoproer uit, dat de abt eerst beschouwde als de voortzetting van de noodlottige onlusten van daags te voren. Hoe stond hij te kijken, toen hij het volk, dat den proost naliep, hoorde smeeken en dreigen : « Heer Proost, zoo iets mag niet gebeuren! 't Lichaam van onzen vader, van zoo een glorierijken martelaar, mag aan onze stad niet ontroofd worden! »

Bertolf zou toch zijn wil doordrijven; door vlug handelen moesten de Bruggelingen vóór een voldongen feit geplaatst worden. Maar dezen verwittigden dadelijk de kanunniken! Ze kwamen toegesneld en één van de oudste nam verontwaardigd het woord : « Heer Proost, met welk recht ontrooft ge aan onze kerk zoo een grooten schat, den martelaar, die midden van ons geleefd heeft en die omwille van zijn rechtvaardigheid verraden werd? » Bertolf gaf hem geen gehoor en beval met spoed te handelen. Doch de kanunniken tierden en gingen te keer en verzekerden, dat het lichaam van den graaf maar zou ontvoerd worden over hun eigen lijken; en ze lieten het niet bij holle woorden. Terwijl de stormklok de

Bruggelingen te wapen riep, hielden ze de wacht bij de lijkkist en verdedigden ze met kandelaars, planken, bankjes, lessenaars en al wat maar eenigszins als wapen kon dienen. 't Plan van den proost was deerlijk mislukt.

Te midden van al dat rumoer deed een onverwachte gebeurtenis de spanning van de gemoederen ten top stijgen. Een kreupele jongen, die vroeger

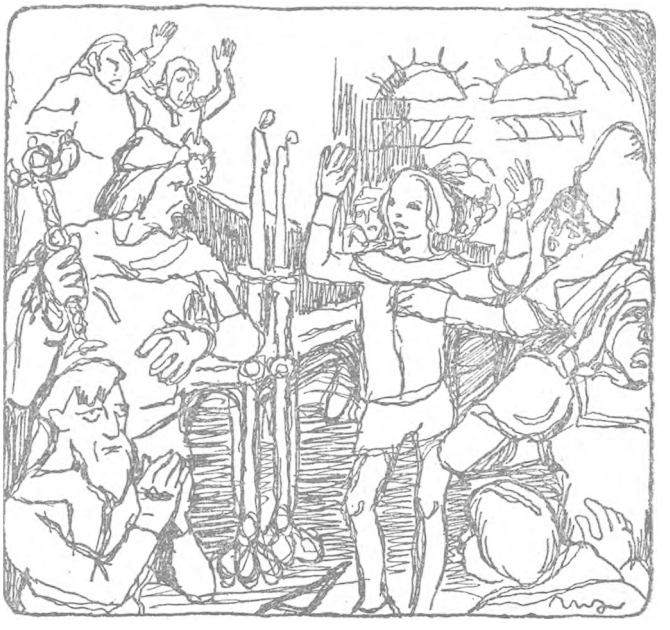

zoo dikwijls de goedheid van den graaf had ondervonden en thans opgenomen was door de monniken van Sint-Andries, was in zijn wagentje naar den burg

gereden en met groote moeite in het koor tot onder de kist gekropen. Samen met andere ongelukkigen bad hij om genezing en riep met vertrouwen de voorspraak in van den aflijvige. En zie, plots springt hij op, loopt en roept overgelukkig : « Genezen! Ik kan gaan! Door de voorspraak van den goeden graaf! God zij geloofd! »

Gedurende enkele oogenblikken was de menigte als van de hand Gods geslagen, maar weldra gaf ze vrijen loop aan haar geestdrift en haar vervoering. De feestklokken verkondigden het heuglijk nieuws over de stad en slingerden het over het Brugsche, het nieuws van het eerste mirakel door de voorspraak van den martelaar, ja van den heilige. Van een wegvoeren van het lijk kon natuurlijk geen spraak meer zijn, dat besefte abt Aarnoud maar al te wel, nu hij de ware toedracht van den moord begon te begrijpen. De proost van zijn kant moest het opgezweepte volk plechtig beloven, dat het lichaam van Karel den Goede te Brugge zou blijven. Hij deed metselaars ontbieden en gaf hun de opdracht een graf te bouwen in de kapel, waar de moord gebeurd was. In de kerk zocht het toegestroomde volk naar overblijfsels van den vermoorde; het verzamelde vol eerbied de haartjes, die door den zwaardslag van het hoofd en den baard waren afgerukt, het schraapte de bloedvlekken van den vloer, want nu stond het bij de menigte vast : Karel de Goede was een heilige! Dat was een troost en een licht te midden van de verslagenheid en het geweld. Het verhaal van het mirakel vinden we bij Waalbrecht van Brugge, bij Wouter van Terenburg en ook in de kroniek van Sint-Andries. Nog tweemaal

poogden de Gentenaars later het lijk van Karel te bemachtigen, maar telkens tevergeefs.

De Erembouds, vooral Bertolf en Burchaard, beschouwden deze gebeurtenissen als onheilspellende voorteekenen. Ze waren den toestand nog wel meester, maar dreigend pakten de onweerswolken samen boven hun hoofden en de wroeging wroette in hun ziel. Vooral de bijgeloovige Burchaard liep met de onrust van een radeloozen Kaïn rond.

's Anderen daags, op Vrijdag 4 Maart, werd een lijkdienst gecelebreerd voor den graaf, niet in de Sint-Donaaskerk, die door den moord ontwijd was, maar in de Sint-Pieterskerk, even buiten den burcht. De ingetogen burgers waren in groot aantal toegestroomd, benevens den proost en de kanunniken. Als vertegenwoordigers van het grafelijk hof hadden enkel de kapelaan Boudewijn en de twee klerken Odgeer en Goebrecht zich durven vertoonen. Velen waren trouwens ver van Brugge gevlucht om aan het bloedbad te ontsnappen of de weerwraak voor te bereiden.

Na den lijkdienst keerden Bertolf en de kanunniken naar Sint-Donaas terug, waar het lijk nog steeds in het koor berustte. Naar de geplogenheid van den tijd deelde Vromoud de Oudere daar aalmoezen uit aan de armen. De werklieden waren inmiddels met het metselen van het graf klaargekomen en het stoffelijk overblijfsel werd daar in de gaanderijkapel bijgezet. Vromoud weende overvloedig en ook Bertolf kon zijn tranen niet bedwingen. Was het huichelarij van zijnentwege of erkende hij nu in gemoede de deugden van den vermoorde, die een vader geweest was voor al zijn onderdanen in het

land van Vlaanderen?

De goede graaf was niet meer, maar, getuigt Waalbrecht, « zijn ziel, gelouterd door het martelaarschap, geniet voorzeker al de belooning voor haar deugden in den schoot van den Almachtige, Die hem van deze wereld wegnam om hem te verheffen tot het hemelsch graafschap, waar hij vertoeft bij God den Heer, aan wien toebehooren de heerschappij, de lof, de eer en de glorie. »

Alles leek nu kalm te Brugge. Toch namen de Erembouds alle voorzorgen om hun toestand te verstevigen en te beveiligen, want een storm kon elk oogenblik opsteken. Zeker zouden de vrienden van den graaf, de onverzoenlijke vijanden van de Erembouds recht eischen en de wraak inroepen van den Franschen koning en wellicht in afwachting zelf het zwaard uit de scheede trekken. Bertolf ging kwistig om met beloften en geschenken — hij beschikte immers over den schat van den graaf, — en zocht overal aanhangers te winnen. De Erembouds koesterden overigens een groote hoop. De grafelijke kroon in de eigen familie brengen leek hun nu wel niet meer mogelijk; slechts in de opwinding en de geestdrift van de voorbereidingen had die gebeurlijkheid een wijle hun oogen van hoop en trots doen glanzen. Er bestond echter een andere oplossing : Willem van Lo graaf van Vlaanderen! Zulks beteekende niet enkel verzekerde straffeloosheid, maar groeiende macht en eer, hooge bedieningen voor al de Erembouds en vooral verwijdering voorgoed van het schrikbeeld der verknechting wegens hun onvrije afkomst!

Bertolf is listig! Hij stuurde een renbode naar Ieper om Willem het graafschap aan te bieden. Hartelijk dank! Dat aanbod stemde den burggraaf vreugdevol. Willem had overigens al dadelijk de eerste maatregelen getroffen. Hij stond er ten anderen ook op sterke vriendschapsbanden te smeden met het invloedrijke geslacht van de Erembouds. Den Vrijdag overhandigde Godeschalk Taaihals, een kondschapper van Willem van Lo, den proost de volgende boodschap : « Heil en vriendschap vanwege mijn meester en uw genegen vriend, Willem van Ieper, die, voor zoover het in zijn macht ligt, spoedig bijstand belooft aan uzelf en aan de uwen en alles wat u nuttig kan zijn. »

Opperbest! De proost wreef in zijn handen, want het weer klaarde op. Hij stuurde vertrouwensmannen naar de vier windstreken om voor Willem van Lo partijgangers te winnen, naar Veurne-Ambacht, het stamland van de Erembouds, naar de vrije boeren en visschers van de kuststreek, naar Robrecht van Kerseca, dien hij aanspoorde zijn woning te versterken, in afwachting dat Willem van Ieper zijn gezag stevig zou gevestigd hebben.

Naar de bisschoppen Joannes van Terenburg en Simon van Noyon en Doornik, den schoonbroeder van den vermoorden graaf, schreef Bertolf brieven om alle verdenking af te wentelen : Noch in feite, noch in gedachte heeft hij deelgenomen aan de samenzwering; hij zal al zijn krachten inspannen om de orde binnen Brugge te herstellen. Den bisschop van Noyon en Doornik vroeg hij bovendien de ontheiligde Sint-Donaaskerk te willen herwijden. Enkele dagen later kwam het verpletterend antwoord van

bisschop Simon : hij sloeg met den banvloek de heiligschenners en verraders en al hun handlangers en verbood allen geloovigen hen op eenige manier te helpen.

Kastelein Disdir Haket deed Brugge versterken met het oog op een mogelijke belegering. Oud en jong, leeken en geestelijken, al de burgers waren in de weer; ze groeven grachten en wierpen wallen op, ze sleepten planken, balken en afsluitingen aan, heiden palen in den grond, bouwden torens en uitvalpoorten. Niemand werd eenige rust gegund en zelfs 's Zondags werd er doorgewerkt. De koortsige haast van de Erembouds was ten volle gewettigd, want 's anderen daags al, den Maandag 7 Maart, luidde het uur van de weerwraak.

Als eerste wreker verscheen Gervaas van Praat, hofmeester en kamerling van Karel den Goede en tevens zijn goede vriend. Den dag van den moord had hij te paard zijn domeinen kunnen bereiken, waar hij in vijf dagen tijds dertig van zijn onderleenmannen opriep en aldus duizenden voetknechten in 't gelid wist te brengen. Zoo vroeg hadden de Erembouds de vergelding niet verwacht. Sedert hun verbond met Willem van Lo liepen ze trouwens weer vol hoogmoed en verwaandheid, evenals hun partijgangers in en buiten Brugge. Maar terwijl Gervaas van Praat met zijn aanzienlijk leger naar Brugge afzakte, verroerde Willem geen vin om zijn zoogenaamde vrienden de beloofde hulp te sturen. Was het uit schaamte om het eerloos verbond of uit vrees voor de dreigende bestraffing?

In de nabijheid van Eekloo moest de bezetting van de vesting Ravenschoot de aanrukkende legers

van Gervaas van Praat den voet dwars zetten. Ze liet zich jammerlijk verrassen, bood slechts geringen tegenstand en gaf zich over op voorwaarde zich ongehinderd te mogen terugtrekken. Zulks werd toegestaan. Terwijl de vesting en de omgeving aan plundering werden prijsgegeven, bereikten de vluchtelingen in den nacht Brugge, waar het verhaal van hun wedervaren alles in rep en roer zette. In zijn angst zond Bertolf een renbode naar Willem van Ieper met dringend verzoek om bijstand. Er was ook veel vreugde te Brugge, maar verborgen vreugde en heimelijk leedvermaak, want in 't openbaar durfde nog niemand die gevoelens uiten. Toch stuurden de stadsoverheden geheime onderhandelaars naar den naderenden Gervaas van Praat, voor het afsluiten van een vriendschaps- en bijstandsverdrag; ze zwoeren ook den graaf te wreken en gingen de verbintenis aan op het geschikte oogenblik de poorten en versperringen voor de mannen van Gervaas te openen. Wat een opluchting voor den aanvoerder! Verrast was hij eigenlijk niet, want aan de trouw van de Bruggelingen had hij nooit getwijfeld.

Nadat Ravenschoot en dichter bij Brugge een kasteel van Wulfrik Knop in de vlammen waren opgegaan, lieten de mannen van Gervaas vlak onder de wallen den rooden haan kraaien op drie heerenwoningen, waaronder het geliefkoosd verblijf van Burchaard. Toen deze zulks vernam, vloog hij met zijn aanhangers de brandstichters als dol te gemoet buiten de stadswallen. 't Werd hun echter spoedig duidelijk, dat aan slag leveren tegen zoo een aanzienlijke meerderheid niet te denken viel en dat hun niets anders overbleef dan zich in de stad te ver-

schansen. Gervaas van Praat zat ze echter op de hielen en dank zij de afspraak met die van Brugge, drongen zijn soldaten ongehinderd de stad binnen, terwijl Burchaard en de zijnen beraadslaagden vóór het steen van Disdir, Izaaks broer. De meeste inwoners zaten aan tafel voor het avondmaal, toen ze plots de straten vol krijgsrumoer hoorden; ze sloten hun deuren en liepen te wapen. Wie moesten ze echter te lijf gaan? De eenen sloegen op de mannen van Gervaas van Praat, de anderen op de knechten van de Erembouds. Lang duurde de verwarring niet, want de overheden maakten het verdrag bekend en alle wapens keerden zich nu tegen de moordenaars, die na harde straatgevechten naar den burg teruggedrongen werden. Tot op de bruggen, die Burchaard en zijn trawanten met den moed der wanhoop verdedigden, woedden gevechten van man tegen man. Het gelukte den verdedigers ten slotte de bruggen op te halen en zich in den burg te verschansen, de eenen gekwetst, de anderen geknakt door uitputting, allen ten prooi aan de zwaarste bekommernissen omwille van een aanstaande belegering. Waar bleef Willem van Lo? En waar de talrijke moedige mannen, die met hen de stadspoorten waren uitgerukt, maar nu ontbraken op het appel?

Van op de gaanderij van de Loove konden de belegerden de eerste uitingen volgen van de volkswraak. Disdir, de broer van den verrader Izaak, ontmoette in de stad ridder Joris, den voornaamsten helper van Burchaard den dag van den moord; zonder aarzelen stootte Disdir hem van zijn paard en hieuw hem de beide handen af. Joris kon vluchten, maar een jonge voorvechter stak hem neer en sleepte

hem bij de voeten naar den modderpoel bij de markt, waarin hij den verrader versmachtte. Een andere eedgenoot, een zekere Vromoud, werd in vrouwenkleedij tusschen twee matrassen uitgehaald en op de markt, met het hoofd omlaag en den rug naar den burg, aan een kruis gehangen. De belegerden sidderden bij de gedachte aan de straffen, die ook hun te wachten stonden. Izaak zat niet in den burg; hij had zich teruggetrokken in zijn steen buiten de stad en wist 's nachts te ontkomen; zijn vrouw en kinderen en zijn bezittingen moest hij echter achterlaten en den volgenden dag werd zijn woning grondig geplunderd.

Het bleek dus, dat Gervaas van Praat zijn tijd goed gebruikt had. Op den avond van 9 Maart, een week na den moord, was hij al meester van Brugge en zaten de moordenaars in 't nauw gedreven. Meer dan een maand lang zullen dezen de verschrikkingen ondergaan van belegering en stormloopen, waarvan we een bondig verhaal geven in het volgend hoofdstuk.

X. VERWOEDE STRIJD OM BURCHT EN KERK

ET DEN DAG RUMOERDE DE krijgsdrukte heviger binnen Brugge's wallen, want steeds stroomden nieuwe heeren en ridders met hun wapenknechten toe. De vrouwen lieten spinrokken en weefstoel in den steek en gaapten van op den dorpel hunner huisjes de aanrukkende benden aan, terwijl de mannen zich herhaaldelijk moesten te weer stellen tegen de plunderzieke soldaten. Slechts de straatjongens waren in hun nopjes; brallend, schreeuwend liepen ze de troepen na, zwierven van de eene kampplaats naar de andere of speelden krijgertje op hun manier, met houten degens en schilden. Maar wanneer het geroep en getier, het gebeuk en gebons plots onheilspellend aanzwollen uit de richting van den burg, stoven ze als opgeschrikte musschen uiteen, elk naar het veilig nest. Dan sloeg ook bij de volwassenen de schrik om 't hart. Wat stond de stad te wachten met al die barsche ridders, die ruwe piekdragers en boogschutters, met al dat oorlogstuig, stormladders en storm-

rammen, blijden en andere slingertuigen?

En steeds maar rukten nieuwe groepen aan om de strijdkrachten van Gervaas van Praat te versterken. Nu waren het Zeger, kastelein van Gent, en Iwein van Dendermonde, die in 't voorbijtrekken het steen van den gevluchten Izaak in de vlammen deden opgaan, dan vertoonden zich achtereenvolgens vóór de stadspoorten Daniël van Dendermonde, die voorheen op zeer goeden voet leefde met den proost, Rijkaard van Woumen, kastelein Diederik van Diksmuide, Wouter van Vladslo, schenker van den graaf, allen met hun wapenlieden. De ongeruste Bruggelingen lieten ze maar binnen, nadat de aanvoerders in een vergadering plechtig hadden gezworen, dat ze de woningen en de eigendommen van de burgers zouden doen eerbiedigen.

Welken weerslag hadden de gebeurtenissen te Gent? Vóór zijn vertrek had de kastelein aldaar de burgers opgeroepen om deel te nemen aan het beleg van den Brugschen burcht, want, zegt Waalbrecht, « ze waren zeer ervaren in de kunst van het belegeren. » Om een andere reden nog moest het hun geen tweemaal gevraagd worden; plundering was te dien tijde de gewone vergoeding voor de deelnemers aan een oorlog en daar Brugge al een goede faam van welstand genoot, liepen de Gentenaars, tuk op buit, te wapen en laadden dertig wagens vol met stormladders en ander belegeringstuig. Onderweg zwol het leger van de Gentenaars zienderoogen; iedereen was er welkom en tal van avonturiers, dieven, roovers en andere kerels van slecht allooi sloten bij dit leger aan. Door verkenners op de hoogte gebracht, hadden de Bruggelingen de poorten doen

sluiten. Maar de Gentsche aanvoerders verstonden het zoo niet; ze dreigden den toegang gewapenderhand af te dwingen en Brugge aan plundering prijs te geven. Het kostte heel wat moeite om deze onstuimige helpers tot rede te brengen. Ze werden slechts als bondgenooten toegelaten na het afleggen van den eed, dat ze have en goed van de Bruggelingen zouden eerbiedigen en vooraf hun rangen zouden zuiveren van al het ongewenscht gespuis.

Raas van Gavere, de schenker van den graaf, die tijdens de noodlottige dagen op bedevaart was, werd met zijn wapenlieden vreugdevol begroet. Hoe verrast keek echter iedereen op, toen op Woensdag 16 Maart, juist veertien dagen na den aanslag, de gravin van Holland, Geertruid, met haar zoon Diederik en een groot gevolg op het tooneel verscheen. De gravin ging vriendelijk en gemoedelijk met de belegeraars om, was kwistig met geschenken en nog meer met beloften voor de legeraanvoerders en de stadsoverheden en het bleek aldra, dat ze er op aanstuurde haar zoon door de aanvoerders als graaf te doen uitroepen. Maar Willem van Lo had ook zijn bespieders en belette deze verkiezing door een list. Twee boodschappers strooiden te Brugge het nieuws uit, dat de Fransche koning het graafschap aan Willem toegewezen had. Deze grove leugen bereikte haar doel. Wel zwoeren de hoofdmannen, dat ze met dien verrader niets gemeens wilden hebben, maar ze waagden het toch ook niet Diederik van Holland openlijk als graaf te huldigen.

Ondertusschen troffen de belegeraars de laatste toebereidselen voor den stormloop tegen den burcht. De anderen bleven ook niet bij de pakken zitten;

ze stapelden aan den binnenkant groote hoopen zand, steenen en mest tegen de deuren op, zoodat zelfs in het geval dat de aanvallers de poorten zouden verbranden, de toegangen versperd bleven.

Met beklemd hart vroegen de geestelijken zich af, wat er na de bestorming nog van de gebouwen en vooral van de kerk met haar schatten zou overblijven. Er viel geen tijd meer te verliezen. Van de beide partijen verkregen ze de toelating de gewijde zaken en de kostbaarheden uit de kerk in veiligheid te brengen. En weldra waren de aanwezigen getuige van een niet alledaagsch schouwspel. Met behulp van ladders klauterden de kanunniken over den wat lageren zuidelijken burchtmuur en keerden terug met monstransen, kelken, wierookvaten, kandelaars, koorlessenaars, boeken, wandtapijten, behangsels en nog veel andere gewijde voorwerpen, die met koortsige haast verhuisd werden naar de Sint-Christoffelkerk. Voor de relieken en schrijnen geschiedde dat processiegewijze en de sluwe kamerheer van Bertolf, die het in de proosdij blijkbaar te warm begon te krijgen, nam deze gelegenheid te baat om als drager van het processiekruis uit den burcht te ontsnappen en aldus de reeks ontvluchtingen in te zetten. Bertolf zelf scheen de zaak der Erembouds toen reeds als verloren te beschouwen. Hoe zou hij anders de registers met aanduiding van de inkomsten van den graaf, die hij aanvankelijk voor zichzelf en voor Willem van Lo bestemd had, afgestaan hebben?

Voordat het geweld voorgoed losbrak, grepen nog onderhandelingen plaats. In den burcht zaten talrijke onschuldigen opgesloten, gevangenen van de moordenaars of anderen, die met de verraders geen uit-

staans hadden. 't Was maar redelijk, dat hun de gelegenheid werd geboden de belegerde vesting te verlaten. De belegeraars stelden dat ook voor, maar, voegden ze er aan toe, « de schuldigen moeten op geen genade rekenen, want een zoo ongehoorde misdaad verdient ook een ongehoorde straf. » Toch waagde Bertolf een laatste kans. Hijzelf en zijn broer Disdir Haket verschenen op de rondegang van den burchtmuur, beiden nederig en bedroefd, en de kastelein voerde het woord.

« Heeren en Vrienden, indien u nog eenige herinnering is bijgebleven aan onze oude vriendschap, dan moet ge met ons medelijden hebben en u genadig toonen. Wij smeeken u, die thans meester zijt van het land, ons genade te verleenen, ons die evenals gij den dood van graaf Karel beweenen, er bittere spijt over gevoelen en de schuldigen de eeuwige vermaledijding toewenschen. We zouden ze al lang verloochend en verjaagd hebben, zoo we hun volgens de wet der bloedveete tegen wil en dank geen hulp verschuldigd waren. Dat uw welwillendheid dus onze bemiddeling niet weigere ten gunste van de bloedverwanten, die gij schuldigen noemt. Laat ze vrij uit den burg gaan en dat de bisschop en de rechters hun dan de straf opleggen voor zoo een verschrikkelijke misdaad en ze voor eeuwig verbannen, opdat ze door boetedoening en berouw zich inspannen om zich te verzoenen met God, dien ze zoo zwaar vergramd hebben. Wat den proost, den jongen Robrecht, mijzelf en onze lieden betreft, wij zijn bereid, ieder volgens stand en rang, een oordeel te ondergaan, zoo iemand onze verdediging wil aanhooren, om aan allen te bewijzen dat we onschuldig

zijn metterdaad en naar den wil, en we zullen het bewijzen, de wapenlieden naar de geplogenheden van het wereldlijk en de proost naar deze van het goddelijk recht. Weigert ge deze voorwaarden te aanvaarden, dan verkiezen we bij de schuldigen te blijven en hun lot te deelen, liever dan ons over te geven en een schandelijken dood te ondergaan. »

Uit naam van de belegeraars antwoordde een zekere ridder Wouter : « We herinneren ons uw weldaden niet noch onze oude vriendschap. We zijn niets meer verschuldigd aan u, die na onzen heer verraden en gedood te hebben, ons zoo gewelddadig zijn lichaam ontrukt hebt om ons te beletten het te begraven en het de eer te betuigen, die de graaf zoo verdiende. Gij hebt den grafelijken schat gestolen, het paleis van den vorst overrompeld, gij verraders en goddeloozen, aan wie voortaan niets meer toebehoort, zelfs uw eigen leven niet. Gij hebt gehandeld zonder u om God noch zijn gebod te bekreunen en daardoor allen, die zich christenen noemen, tegen u in 't harnas gejaagd. Met verachting van de menschelijke en de goddelijke wet hebt ge den vorst van dit land vermoord én gedurende den heiligen tijd van de vasten, én in een gewijde plaats, én tijdens zijn vurige gebeden tot God. We zweren dus voor de toekomst de trouw af, die we u vroeger betuigd hebben. We veroordeelen u, vervloeken u en verwerpen u met den stroohalm. »

Nadat Wouter aldus gesproken had, vatten al de op de markt geschaarde belegeraars een stroohalm en braken hem om te beduiden, dat voortaan elke band tusschen moordenaars en wrekers verbroken was. Nu was de teerling voorgoed geworpen!

't Werd den proost benauwd om het hart en hij zag maar één mogelijkheid tot redding meer, de vlucht. Daartoe kocht hij één van de belegeraars voor veertig mark zilver om. Met een koord, die aan het balkon van de proosdij bevestigd was, liet hij zich over den burchtmuur glijden en zijn helper, de schenker Wouter, geleidde hem tot op een verlaten plaats buiten de stad en liet hem daar te midden van de moeren aan zijn lot over. Later vernemen we meer over den vluchteling, want vlucht beteekende nog geenszins straffeloosheid en redding. Wie dit eerst ondervond was Izaak van Reninge.

Den dag van Bertolfs vlucht vernam men te Brugge door de wapenlieden van de abdis van Aurigny, hoe het Izaak was vergaan. Hij verkeerde in de meening, dat zijn nachtelijke vlucht hem in de nabijheid van Gent gebracht had, terwijl hij in werkelijkheid in de omgeving van Ieper belandde. Vandaar vertrok hij in allerijl naar de hoeve van zijn schoonbroer Wijd van Steenvoorde, bij Kassel, die hem den raad gaf zich in het klooster van Terenburg te verbergen. Daar werd hij opgenomen en zoo was men zijn spoor bijster. Enkelen tijd later ontdekte Aarnoud, een zoon van den beschermer der abdij, de schuilplaats en ontmaskerde den valschen monnik, die weggedoken in zijn kap de psalmen zat te overwegen in de kerk. Aarnoud deed hem in de ketenen klinken, voerde hem gevankelijk mee en dwong hem de namen van zijn eedgenooten bekend te maken. Izaak beschuldigde in hoofdzaak Burchaard, Willem van Wervik, Ingelram van Eezen, den jongen Robrecht en Wulfrik Knop, waarna Aarnoud hem overleverde aan Willem van Lo. Om alle verdenking

van zich af te schudden deed de gewetenlooze kastelein van Ieper hem den 23n Maart opknoopen. Vóór de strafuitvoering kuste Izaak rouwmoedig galg en koord en sprak tot de omstanders : « In den naam des Heeren omhels ik de doodstraf en smeek u allen den Heer met mij te bidden, dat Hij door de pijnen van den dood in mij zou vernieuwen, wat ik door de misdaad tegen mijn meester verloren heb. » Later vernemen we, hoe het met zijn medeplichtigen afliep, maar nu volgen we eerst den bewogen strijd om den burcht.

Op Vrijdag 19 Maart sleepten de Gentenaars onder woest gekrijsch en onder een regen van pijlen en steenen zware stormladders naar de muren. Die ladders waren uit groen hout vervaardigd, zegt Waalbrecht, zestig voet hoog en van onderen twaalf voet breed (16,38 m. en 3,27 m.) en op zij en van voren door een houten kap beschut. Tegen elke ladder was een tweede gebonden, smaller maar langer, die aan de overzijde van den muur moest neergelaten worden; maar zoo ver stonden de aanvallers nog niet. Zwarte rookpluimen krulden boven de kanteelen uit, want op de rondegang kookten de belegerden olie en pik om er de vijanden mee te begieten.

Moeizaam sjorden de Gentenaars hun logge ladders voort, maar ze gebruikten er ook lichtere, die door tien man konden gedragen worden. Onverschrokken jongelieden stormden de sporten op. Daarboven werd er evenwel gewaakt; met lansen, steenen en pijlen smakten de verdedigers de bovenste klimmers neer en in hun val sleurden ze de

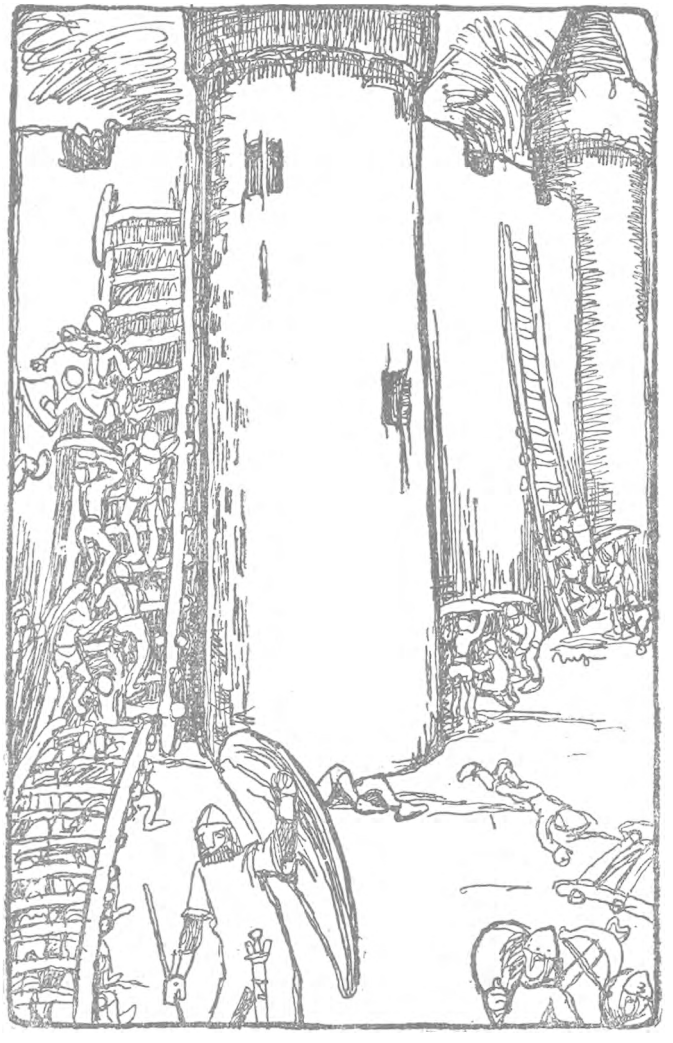

anderen mee. Gehuil en geroep en steeds nieuwe vruchtelooze bestorming terwijl anderen met zware hamers en breekijzers den voet van de muren uitbraken. De nacht onderbrak dezen vergeefschen aanval van de mannen van Gent en de belegerden juichten om dit aanvankelijk succes. Doodvermoeid zonken ze op hun brits neer en lieten aan de wachten de zorg over ze bij 't minste onraad te wekken. Tegen den morgen gingen de verkleumde schildwachten zich wat warmen bij 't open haardvuur in 't paleis; ze waren eenigszins gerustgesteld door de nederlaag van de Gentenaars en door den rustigen nacht, zoodat hun waakzaamheid verflauwde. Dat werd hun noodlottig. Met behulp van lichte laddertjes beklommen ditmaal de Bruggelingen bij verrassing den zuidelijken muur en stonden weldra met een gansche bende op het binnenplein. Behoedzaam slopen ze naar de poorten om ze na het opruimen van de versperrende hoopen zand, steenen, mest en balken te openen. Tot hun blijde verrassing vertoonde de poort aan de westzijde geen van die hindernissen; ze was eenvoudig met slot en grendels gesloten, want daarlangs lieten de belegerden in en uit wie het hun beliefde. Met forsche bijlslagen hieuwen de indringers de poort stuk en een massa soldaten en plunderaars stroomden den burg binnen.

Met een schok schoten de overrompelden wakker, liepen te wapen en gaven zich rekenschap van den omvang der ramp bij het zien van de verpletterende overmacht hunner vijanden. De nalatige schildwachten gaven zich aan de invallers over of sprongen in hun wanhoop van de muren. Bloedige gevechten van man tegen man woedden op het burchtplein en wel-

dra ook in de Loove. De verraders moesten wijken en achtereenvolgens de verschillende kamers van het paleis ontruimen. In de smalle overdekte gaanderij tusschen paleis en kerk was de strijd bijzonder verbeten; hier stond Burchaard op den voorsten rang, vreeselijk om aan te zien, en velde met elken slag van zijn zwaard of zijn knots een aanvaller vóór zijn voeten neer. Niemand durfde nog naderen. Door de van achteren opdringende soldaten werden de voorste rijen aanvallers echter onweerstaanbaar voortgestuwd, zoodat de moordenaars de kerk werden binnengedrongen, waar ze voorloopig niet werden achtervolgd. De overwinnaars hadden inderdaad wat anders te verrichten. Lag er in de Loove, in de woning van den kastelein en in de andere veroverde gebouwen geen rijke buit opgestapeld? Tot laat in den avond trokken gansche drommen met ledige handen den burcht binnen en verlieten hem zwaar met buit beladen : tapijten, linnen, matrassen, vaatwerk, kruiken, kleeren, koffers, meubels, tafelgerief, vaten wijn, hammen, bollen kaas... al wat niet te heet of te zwaar was, werd uit kelders en kamers weggesleept. Van op den toren verpletterden de belegerden echter menigen onvoorzichtigen plunderaar onder zware steenen en balken. Ze poogden ook de kerk af te zonderen, door op de aanpalende gebouwen in brandende hars gedoopte steenen en houtblokken te slingeren. Dit opzet lukte echter niet.

Dat was voor de aanvallers een aansporing om zoo spoedig mogelijk de kerk te bestormen. Ze dwongen na hevige gevechten een toegang af en drongen het heiligdom binnen. Burchaards bende stelde zich woest te weer; steenklompen, spitse palen, brokstuk-

ken van de klokken en tusschenin scherp gerichte pijlen regenden van op de gaanderij op de bestormers neer, kneusden, doorboorden en vermorzelden hen en verbrijzelden het kerkmobilair. In de bovenkerk en den toren hadden de mannen van Burchaard zich zoo sterk verschanst, dat ze een maand lang hardnekkig weerstand konden bieden.

Dienzelfden dag maakten de Gentenaars weer aanspraak op het lichaam van den graaf onder voorwendsel, dat de inneming van den burcht hun werk was. De Bruggelingen riepen verontwaardigd uit : « Welhoe! door uw plunderingen hebt ge den vooruitgang vertraagd en nu durft ge een belooning opeischen en dan nog zoo eene! » De beide groepen dreigden handgemeen te worden, maar de aanvoerders brachten de gemoederen tot bedaren door de bedenking : « Zijt ge dan niet allen te wapen gesneld om de moordenaars van den goeden graaf te bestraffen? En daar staat ge nu met getrokken messen tegenover elkaar! » Dat zou nog het laatste incident niet zijn.

Gervaas van Praat had zijn banier geplant op het door hem veroverde paleis van den graaf en op een deel er van prijkte dat van Disdir, den broer van den voortvluchtigen Izaak van Reninge. Toen Robrecht de Jongere van op den toren Disdir in het oog kreeg, slingerde hij hem striemende verwijten naar het hoofd : « Disdir, waarom verraad en vervolg je ons, na ons opgestookt te hebben tegen den graaf? Kom ik hier ooit levend uit, dan zul je een tweegevecht niet ontloopen. Ik roep God tot getuige, dat je een erger verrader bent dan wij allen, want eerst verraad je den graaf en nu ons! » Wat moesten

de toehoorders daarover denken?

De neven van Dankmaar van Straten van hun kant hadden de proosdij in bezit genomen en lieten op het dak hun banier wapperen. Iedereen wist, dat het hun vooral te doen was om den buit en dat wekte in hooge mate de verontwaardiging op van de Bruggelingen, die onomwonden uiting gaven aan hun wrevel. Sedert lang verfoeiden ze dat geslacht van hoovaardige heeren, die hun allerlei beperkingen en belastingen op de schouders legden en die in de oogen van de burgers groote schuld hadden aan den moord, door uit afgunst de veete met de Erembouds uitgelokt te hebben. Toen de knechten van Dankmaar en zijn neven 's avonds graan en wijn uit de proosdij wilden wegvoeren, gingen de Bruggelingen ze te lijf, sloegen de kruiken stuk en sloten de poorten van de stad. Dankmaar kon met moeite ontsnappen door zich in een hut te verbergen, waar hij de verdere gebeurtenissen en het lot van zijn neven afwachtte. Met welgevallen volgden de belegerden die nieuwe tweedracht en een straaltje hoop drong in hun donkere zielen binnen. Wie weet, of de Bruggelingen ten laatste nog geen partij voor hen zouden kiezen! Zoo klampt een drenkeling zich vast aan een stroohalm. Kastelein Haket en de jonge Robrecht, die een echte volksvriend was, hitsten de opgewonden Bruggelingen verder op en het dreigde de neven van Dankmaar slecht te vergaan; het volk eischte hun hoofd en zwoer, dat geen van hen de stad levend zou verlaten. « Aan de galg! Aan de galg! » Die nare kreet was niet van de lucht. De Erembouds koesterden trouwens nog een andere hoop. Willem van Ieper was er in geslaagd enkele

van zijn handlangers onder de belegeraars te mengen en al meer dan eens hadden die met hun pijlen aanmoedigende briefjes overgezonden. Gervaas van Praat moest dien dag ten tweeden male ingrijpen om een dreigende vijandschap bij te leggen. Ook bottelier Wouter poogde de Bruggelingen te paaien, maar ze bleven op hun stuk : « Weg met de dwingelanden van Straten! » Met de vereischte plichtplegingen werd het dezen duidelijk gemaakt, dat hun verdere aanwezigheid niet gewenscht voorkwam. Smadelijk moesten ze voor de uitbarstende volkswoede de vlag strijken en onder de vernederende bescherming van de hoofden der belegeraars verlieten ze de stad.

De invallende nacht bracht wat kalmte, die de belegerden benuttigden voor een poging tot uitbreken, wat hun echter door de sterke wachtposten verhinderd werd. Als een bittere spotternij was het graf van Karel den Goede, den kampioen van den vrede, den paladijn van edelmoedigheid en naastenliefde, nu het middelpunt geworden van het helsche krijgsgeweld.

Een opvolger was nog steeds niet aangesteld. Van het feit dat Karel geen afstammelingen naliet, maakte de koning van Frankrijk, Lodewijk de Dikke, terdege gebruik om zich in de zaken van Vlaanderen te mengen, iets wat zijn opvolgers steeds meer en meer zullen doen, totdat ze op 't einde van de dertiende eeuw gewoon de inpalming van Vlaanderen bij het koninkrijk zullen afkondigen. Den Zondag ontvingen de prinsen en heeren te Brugge een koninklijk schrijven, dat de grooten opriep voor een

vergadering te Atrecht om den nieuwen graaf te verkiezen. Nauwelijks had de voorlezer hiervan kennis gegeven, of een andere boodschapper overhandigde een zendbrief van Dirk van den Elzas, die langs moederszijde een kleinzoon was van Robrecht den Fries evenals Karel de Goede. Deze nieuwe pretendent groette de Vlaamsche baroenen en bood hun, alsmede aan gansch de bevolking, de betuiging aan van zijn vriendschap. En hij betoogde verder : « Ik vraag niets anders dan mijn recht. Indien ge mij verkiest, zult ge een rechtvaardigen, vreedzamen en welwillenden graaf bezitten, die zich voor het heil van Vlaanderen tot zijn uiterste krachten zal inspannen. » De vergadering achtte dezen brief geen antwoord waard en trof schikkingen voor het sturen van een afvaardiging naar Atrecht. De belegerden mochten nochtans niets vermoeden van de aanstaande afwezigheid van een aantal aanvoerders en daarom werd, tegen de gewoonte in, de zondagsrust verstoord door aanvallen op den kerktoren.

De Vlaamsche afgevaardigden vertrokken den Woensdag. Daags nadien liet Willem van Lo door een zekeren Wouter Kruval te Brugge het nieuws verspreiden, dat zijn rechten op de kroon gesteund werden door den Engelschen koning, die hem ook gewapenden steun had beloofd. Niemand hechtte nochtans geloof aan die nieuwe leugen.

Daarna ontstonden weer moeilijkheden met die van Gent; dezen wilden het plan maar niet opgeven het lichaam van den graaf naar hun stad over te brengen. De eerste zanger van de Sint-Pietersabdij en ridder Ansboud wisten de belegerden te winnen,

die het lichaam door het venster bij het doksaal zouden neerlaten. Door de waakzaamheid van de schildwachten werd deze derde poging van de koppige Gentenaars weer verijdeld.

De volgende week keerden de heeren uit Atrecht terug met het nieuws, dat Willem van Normandië of Clito tot graaf verkozen was en met het verzoek aan de Vlaamsche gemeentenaren de keuze te willen bekrachtigen. De nieuwe graaf, ook Willem Langzwaard geheeten, was zes-en-twintig jaar oud en beloofde hun vrijstelling van tollen en belastingen, afschaffing van den balfaard of recht om de bewoners op te eischen voor karweien tot het onderhoud van den burcht, toekenning van gemeentelijke vrijheden, zooals het eigenmachtig veranderen en verbeteren van hun wetten en gebruiken naar de vereischten van tijd en plaats. Dat klonk allemaal zeer aanlokkelijk; de steden pleegden overleg en stuurden dan den koning en den nieuwen graaf, die over Rijsel op weg waren naar Brugge, hun afgevaardigden te gemoet. Te Deinze erkenden ze Willem Clito als graaf; nu kon hij zijn blijde intrede houden in de steden, zijn eed zweren op hun vrijheden en voorrechten en hun hulde in ontvangst nemen. Dat nam te Brugge bijna een volle week in beslag en intusschen verflauwde de strijd om de kerk. Van geestdrift om de benoeming van den nieuwen graaf was niets te bespeuren. Was hij ook geen volslagen vreemdeling? Was hij haast niet opgedrongen door zijn schoonbroer, den Franschen koning, die zeker op zijn dankbare hulp rekende in den strijd tegen den Engelschen koning? Dat beloofde weinig goeds voor de rust in het land.

Graaf Willem benoemde onmiddellijk den dapperen Gervaas van Praat tot kastelein van Brugge in de plaats van den meineedigen Disdir Haket, wien het gelukt was op 1 April uit de kerk te ontsnappen en die een toevlucht gezocht had bij zijn schoonzoon Wouter Krommeling te Lissewege.

Na deze korte onderbreking nam de koning de leiding van het beleg zelf in handen. Door een persoonlijk onderzoek van de plaatsen wilde hij er zich eerst van vergewissen, hoe de vijanden het vlugst en het best te overwinnen waren. Een aanval van de benedenkerk uit bleek door de opgestapelde versperringen niet alleen zeer lastig, maar zou ook de moordenaars in de ideale verdedigingsvoorwaarden geplaatst hebben. Daarom werd er besloten een bres te slaan in den muur van de bovenkerk van uit de slaapzaal der kanunniken, palend aan de gaanderij. Gervaas van Praat, wiens wijzen raad de koning spoedig leerde waardeeren, deed een vroeger opgetimmerden stormtoren afbreken en in de slaapzaal ombouwen tot een geduchten stormram. De krijgsknechten sleepten balken en planken aan, zaagden en hamerden, hingen een zwaren balk, aan het uiteinde voorzien van een ijzeren ramskop, in dikke touwen en kettingen binnen een stevigen steiger, die aan alle kanten tegen pijlen en neerstortende projectielen beveiligd was door dakvormige beschotten en teenen matten, en timmerden bovenop deze oorlogsmachine een breede ladder, eveneens door een afdak beschut en waarop tien soldaten naast elkaar konden strijden.

Terwijl dat werk stilaan vorderde, zaten Burchaard en zijn lotgenooten niet met de handen in den schoot.

Ze poogden hun vijanden te verschalken, maar vooral den koning tot toegevendheid en genade te bewegen. Eerst spande de jonge Robrecht zich in om den vorst te verteederen; wat later werd het gerucht verspreid, dat Robrecht in een tweegevecht Burchaard aan zijn zwaard had geregen en later weer, dat Burchaard het hazenpad had gekozen. Maar niets mocht baten; onverbiddelijk moest het beleg doorgevoerd worden tot aan de vernietiging of de onvoorwaardelijke overgave van de schuldigen. Om ze te ontmoedigen, deelde een heraut hun het nieuws mee van de gevangenneming en de ijselijke doodstraf van proost Bertolf te Ieper.

Anderzijds moest de koning tusschenkomen in een ernstig misverstand tusschen de Bruggelingen en Gervaas van Praat. Ten einde alle bespieding te beletten, had de koning verbod uitgevaardigd den toren nog te benaderen en gesprekken te voeren met de belegerden. Een Brugsch burger, wiens schoonbroer ook in den toren zat, was over familiezaken komen spreken, maar door een wapenknecht van den kastelein opgeleid en opgesloten in het paleis. Groote verontwaardiging van de Bruggelingen! Dat was een aanslag op hun voorrechten, want hun schepenen alleen mochten een burger doen aanhouden en vonnissen. Weg met alle dwingelandij! Ze vielen de Loove aan om den gevangene te verlossen; de kastelein bood heftigen weerstand en stelde ten slotte voor, het geschil aan de uitspraak van den koning te onderwerpen. Deze waagde het niet de kittelooorige burgers in het ongelijk te stellen en gaf aan beide partijen den raad, water in hun wijn te doen.

Op Donderdag 14 April stond de stormram klaar

in de slaapzaal der kanunniken. Bij het verwijderen van een houten beschot tegen den kerkmuur, ontdekten de krijgsknechten tot genoegen van hun aanvoerders de toegemetselde opening van een oud kerkvenster, een zwakke plaats dus in den wand, geheel aangewezen voor het beuken.

Eindelijk werd het sein gegeven ook voor een aanval beneden in de kerk, om de verdedigers te verplichten hun krachten te verdeelen. Twintig sterkgespierde armen trokken den loshangenden balk uit alle kracht een eind van den muur weg en beukten vervolgens met een daverenden bons den ramskop terug op den steenen wand. Onder rhythmisch geroep rammeiden en rammeiden de wapenknechten voort. Hun stormram daverde en kreunde; de muur sidderde, brokkelde af, barstte en hoera! daar gaapte de eerste bres.

Met stijgende onrust hadden Burchaards strijdgenooten de toebereidselen aan de andere zijde van den muur gevolgd. Ze vermoedden spoedig waar die op aanstuurden en lieten zich niet onbetuigd. Van op den toren wierpen ze met groote ijzeren lepels gloeiende kolen, in een mengsel van pik en boter gedrenkt, op het dak van den dormter. Dit vatte vuur en om het blusschen te beletten, slingerden zij er ononderbroken steenen en richtten er hun scherpste pijlen op af. Maar een onverschrokken ridder doofde de vlammen op gevaar van zijn leven.

De rammei beukte hardnekkig voort. Bij elken stoot vergrootte de bres. Weldra stormden de witbestoven krijgers over het gruis de gaanderij binnen onder juichend geroep, geestdriftig beantwoord door

hun kameraden beneden in de kerk. Een levende lawine buitelde uit de slaapzaal de gaanderij op en menige krijger werd onder den voet geloopen. Burchaards mannen weken voor de overmacht en sloten zich op in hun laatste verschansing, het bovendeel van den kerktoren, waarvan ze de trap vernielden en de deur kloek versperden.

Een hartroerend schouwspel trof de blikken van de aanstormende krijgers. In de kapel, waar de graaf vermoord was, brandde nog een eenzame kaars aan het hoofdeinde van het ruwgemetseld voorloopig graf, en op den vloer lagen resten verspreid van brood, kaas, vleesch, meel en andere spijzen, alsof de moordenaars in hun angst nog menigmaal het reeds beschreven somber doodenmaal hadden herhaald bij hun slachtoffer. Toen verscheen de koning « om op het graf van den goeden graaf te bidden en te weenen, » schrijft Waalbrecht.

De krijgers sloegen op de gaanderij aan het plunderen, want er lagen gansche hoopen eetwaren opgestapeld. Onverwijld snelden evenwel de kanunniken ter plaatse; ze jammerden over de verwoesting van hun heiligdom, maar constateerden tot hun niet geringe vreugde, dat de altaren en de altaartafels als bij mirakel heel waren gebleven.

Nu volgden drie betrekkelijk kalme dagen, de kalmte vóór den allesvernietigenden storm. Misschien kon er nog iets gedaan worden voor den jongen Robrecht, waarvan de Bruggelingen zooveel hielden? Zeger van Gent, Aarnoud van Grimbergen en een afvaardiging van de Bruggelingen spraken bij den koning voor hem ten beste, de Bruggelingen zelfs tot tweemaal toe, maar zonder den verhoopten

uitslag.

Tijdens dit kort wapenbestand bereikte weer een opzienbarend bericht de stad. Boudewijn van Bergen had zijn rechten op het graafschap Vlaanderen eens te meer doen gelden en was na de aanstelling van Willem van Normandië te Oudenaarde binnengevallen, waar hij echter door de Gentenaars, door Boudewijn van Aalst en door Raas van Gavere belegerd werd. De Henegouwer noopte hen het beleg op te breken en veroverde zelfs Ninove. Gevaar dreigde aan de grens en daarom wilde de koning tot elken prijs den strijd tegen de heethoofden hier beëindigen. Dezen wilden nog steeds van geen overgave hooren, al was hun toestand nog zoo hopeloos en al waren ze ten prooi aan de grootste lichamelijke ellende. Te midden van hun overvloed aan spijzen en dranken hadden ze immers allen eetlust verloren, wellicht ten gevolge van onrust, vrees, slapeloosheid, wanhoop en zeker ook wel door het gemis aan versche spijzen. De koning gaf het bevel tot den meest drastischen maatregel : het sappeeren van den toren, om desnoods de booswichten onder het puin te bedelven.

Op Maandag 18 April gingen bikhamer en moker, breekijzer, koevoet en pikhouweel aan den arbeid. Ze zetten hun tanden in de steunbeeren, knaagden aan de grondvesten, hapten en vraten heel den dag door. Wat konden steenen en pijlen en ziedende olie baten, die van op den toren neerstortten, de sappengravers hadden beschuttende afdaken boven het hoofd! 's Anderen daags was de voet van den toren al zoo gehavend, dat bij elken mokerslag het gebouw dreigde in te storten en de wanhopige bele-

gerden zich ten slotte overgaven. De strijd om de kerk had juist een maand geduurd.

Waalbrecht schrijft met een zucht van verlichting : « Dien dag schonk de Heer door de schittering van de zon en de zachtheid van de lucht als het ware een nieuw aanschijn aan de wereld, omdat dezen waarvan de aanwezigheid de kerk bezoedelde, uit het heiligdom verjaagd en tot gevangenschap gebracht waren. » In die zeer geloovige en tevens bijgeloovige tijden speurden zelfs vrome zielen in een gewone weersverandering duidelijk den vinger Gods.

De overwonnenen verlieten hun schuilplaats door de vensters in den toren; er waren er nog zeven-en-twintig. Wat zagen ze er akelig uit, bleek als lijken en als door de hel geteekend. Maar geen Burchaard te ontwaren. Was hij dan waarlijk kunnen vluchten? Op hun verzoek kregen de Brugsche burgers den jongen Robrecht te bewaken, die in een bovenkamer van de Loove werd ondergebracht. De anderen werden als gevaarlijke schurken onder het paleis in de donkere kerkers opgesloten, in afwachting van hun verschrikkelijke straf.

Zonder uitstel deed Gervaas van Praat, als kamerling en schatbewaarder van den vermoorden graaf, den toren doorzoeken naar den schat. Samen met de hoofdschuldigen was die echter spoorloos uit den burg verdwenen. Later zal deken Helias er een deel van terugbezorgen, dat hem ter hand gesteld was door den proost vóór zijn vlucht.

De kanunniken van Sint-Donaas deden hun kerk reinigen en zoo goed mogelijk opknappen met het oog op een spoedige herwijding.

XI. DE SCHULDIGEN ONDERGAAN HUN STRAF

DE MENSCHEN HERADEMDEN TE Brugge na de overgave. Van het graafschap in zijn geheel kon jammer genoeg hetzelfde niet getuigd worden, noch van het oostelijk deel, waar Boudewijn van Bergen meester bleef te Oudenaarde, noch van het zuiden, waar Willem van Ieper verder den schepter zwaaide over een gansche reeks versterkte plaatsen : Ieper, Voormezeele even ten zuiden van Ieper, Veurne, Kassel, Sint-Winoksbergen, Aire en nog andere. Koning en graaf stonden er op, de orde overal te herstellen en ondernamen met hun leenmannen en ridders onverwijld krijgstochten tegen de onverzoenlijke pretendenten.

Eerst brachten ze Willem van Ieper tot rede. Door de Ieperlingen in den steek gelaten en zelfs verraden, geraakte hij in de handen van zijn vijanden, die hem gevankelijk naar den burcht van Rijsel deden wegvoeren. Boudewijn van Bergen verging het al niet veel beter. De legers van koning en graaf sloegen het beleg vóór Oudenaarde, staken een deel

van de stad in brand, bij welke gelegenheid driehonderd vluchtelingen in de vlammen van de Sinte-Walburgiskerk om het leven kwamen, en verplichtten den Henegouwer zich terug te trekken.

Na deze succesvolle ondernemingen reisden de koning en de graaf afzonderlijk naar Brugge terug en de Fransche vorst kwam er een dag vroeger toe. De kanunniken onthaalden den overwinnaar met veel praalvertoon en leidden hem processiegewijze naar de Sint-Christoffelkerk, waar hij een tijd bad en naar aloude gewoonte milde giften uitdeelde. Daarna toog hij met een kleurigen ruiterstoet van baronnen en ridders naar 't paleis van den graaf, om daar feestelijk de overwinning te vieren. Onder den maaltijd vernamen de genoodigden een aanzwellend geroezemoes van stemmen en een vreemde drukte op het burchtplein. Daar stond het volk ongeduldig op de bestraffing van de ware schuldigen te wachten; maar was erg begaan met het lot van den jongen Robrecht. Van bestraffing kon echter slechts sprake zijn na den terugkeer van graaf Willem van Normandië, die als opperrechter in zijn graafschap het lot van de gevangenen in handen had. Heel den dag door werd dan op de terugkomst gespied en toen de graaf 's anderen daags omtrent den middag den burcht binnenreed, had hij de grootste moeite om zich door de opeengehoopte menigte een weg te banen; tot zelfs binnen in de Loove waren de zalen met nieuwsgierigen gevuld. Hoe zich van al die ongewenschten ontmaken zonder ze te ontstemmen, want Willem was immers pas aangesteld? Een hoveling deed hem een list aan de hand. Gevolgd door enkele dienaars en wapenknechten, verliet

hij den burcht weer; de menigte liep hem na, maar toen iedereen goed buiten was, maakte de graaf vlug rechtsomkeer, deed de poorten achter zich sluiten en klom naar de gerechtszaal van de Loove voor het houden van het pleit in aanwezigheid van den koning en de aanzienlijken van den lande. Het duurde niet lang, of over de eedgenooten viel een verschrikkelijk vonnis : al de gevangenen, ze mochten moordenaars zijn of gewone veetebroeders en krijgsknechten, zouden denzelfden smadelijken dood ondergaan door nederstorting van den slottoren; hun goederen werden verbeurdverklaard en moesten onder de aanzienlijken verdeeld worden; daarom vonden dezen de uitspraak ook niet te hard.

Met de uitvoering zou dadelijk een aanvang gemaakt worden. Men liet de betrokkenen evenwel in de onwetendheid nopens hun lot. De wapenknechten, die belast waren met ze op te brengen, deelden hun zelfs leugenachtig mee, dat de koning en de graaf bereid waren hun genade te verleenen. « Wie gaat mee om den knieval te doen? » Wat een onverhoopt geluk! Ze wilden allen tegelijk weg, maar de soldaten : « Zachtjes! elk op zijn beurt. Eerst Wulfrik Knop! » Hoe gretig namen de wanhopigen die gekheid ernstig op. Wulfrik sprong vooruit, volgde de soldaten door de duistere gangen, had willen rennen, de verlossing te gemoet. Dat steeds hooger klimmen op de wenteltrap kwam hem echter vreemd voor. Zouden de koning en de graaf zoo hoog zetelen? Een wegsnorrende uil doet hem schrikken. Slecht voorteeken! Waarlijk. daar staat hij boven op den burchttoren. Een heerlijke Meizon straalt over Brugge en het lachend groene Vrije, maar zijn knip-

pende kerkeroogen ontdekken met onrust de gespannen aandacht van een kijkgrage menigte op het burgplein. Hevig bonst zijn hart. Zijn laatste hoop verzwindt. De menigte herkent hem en begint te jouwen. Verscheidene mannen daarbeneden trekken met de hand de welbekende snijbeweging over de

keel. Wulfrik is met ontzetting geslagen. Waar is de beul met het zwaard? Zonder verder omslag trekken de soldaten hem den groenen laken kolder van het lijf en de laarzen van de voeten en binden hem de handen op den rug. De aanvoerder zegt: « Wulfrik Knop, neem maar een flinken aanloop voor den gewaagden sprong naar de eeuwigheid! »

Verlamd, versteend kijkt Wulfrik hem aan, maar forsche armen stooten hem al over de borstwering. Een hartverscheurende kreet, een bons en het vormloos lijk van Wulfrik Knop ligt in een kuiltje aan den voet van den toren.

Dan haalden de soldaten zijn neef, den slanken en bevalligen Wouter van Reddenburg. Bij het zien van het afzichtelijk verminkt lijk van zijn oom, ginds op het plein, vermoedde hij dadelijk welk lot hem wachtte. Hij verbleekte en zuchtte diep, toen de soldaten hem de handen vóór het lichaam snoerden. « Laat me om de liefde Gods nog even bidden, » prevelde hij. Dat werd hem toegestaan. Enkele oogenblikken later werd hij ook naar beneden gesmakt. De derde, een zekere Erik, brak in zijn val een trede uit een trap en kon nog een kruis slaan toen hij kreunend op den grond lag. Enkele medelijdende vrouwen snelden toe, maar door het neerwerpen van een zwaren steenklomp deed een soldaat ze uiteenstuiven en na een oogenblik blies Erik den laatsten adem uit.

Dezelfde wreede straf ondergingen op dien zonnigen vijfden Mei acht-en-twintig gevangenen en daar ze allen in den ban waren, moesten ze in ongewijden grond buiten de kerkhofmuren begraven worden.

En wat gebeurde er met den jongen Robrecht? Daags na de bestraffing van de eedgenooten keerde koning Lodewijk de Dikke naar zijn land terug. In zijn gevolg reed een jonge ruiter, bleek, vervallen en gansch terneergeslagen. Dat was Robrecht, de lieveling van de Bruggelingen, drie maanden geleden nog een lustige knaap, thans gebogen als een grijsaard onder een tragische lotsbestemming, ge-

knakt als een riet door den haat van een bende heethoofden, neergesmakt in slijk en bloed door den onmeedoogenden veeteëed. De vorst voerde hem gevankelijk mee, niettegenstaande het gesmeek van de burgers, want in zijn oogen was het een schurk, net als de anderen, die ook zijn straf niet mocht ontloopen. Een groote menigte liep den koning na, om hem misschien op het laatste oogenblik toch nog te vermurwen. Ten zeerste ontroerd dankte Robrecht : « Beste menschen, alles is vruchteloos, ge kunt niets meer doen om me 't leven te redden, maar bidt God, dat Hij mijn ziel genadig zij. »

Een eind buiten de stad werden hem op last van den koning de voeten onder den buik van zijn paard samengebonden, om hem het ontvluchten te beletten. Wat al folteringen doorstond de ziel van dezen jongeling tijdens een langen, droevigen tocht! Feestelijk scheen de lentezon op het groen van de Wijnendaalsche bosschen, op den rozigen bloei van de boomgaarden, op het gewieg van bloemenweiden met saffraangele vlinders, maar Robrecht zag die schoonheid niet. Hij hoorde ook niet, hoe de leeuwerik tierelierde en de merel jubelde en een specht vroolijk hamerde op holle boomstammen. Robrecht bad. Plots riep een koekoek in een naburig boschje en de jongen scheen uit zijn diepe verzonkenheid op te staan. Hoeveel dagen nog? Het beliefde den vogel driemaal te antwoorden, maar 's anderen daags al sloeg de scherprechter van Kassel hem het hoofd af. Dat was geen smadelijke terechtstelling als die van zijn eedgenooten, maar de doodstraf van een ridder. Wellicht had Robrecht heel wat meer toegevendheid verdiend, doch maken we ons daarover niet druk.

Was Karel de Goede, dien Robrecht zoo oprecht vereerde, niet gevallen onder den dolk van den vuigen Burchaard? En stierf Christus niet op het schandhout van het kruis? Vermoedelijk hebben overwegingen in dien aard den jeugdigen Robrecht in zijn laatste levensstonden gesterkt en de begrijpelijke opstandigheid tegen zijn hard lot onderdrukt.

« Maar de groote schuldigen, de raddraaiers en belhamels zijn toch weer eens ontsnapt! » zijn we geneigd niet zonder wrevel te zeggen. We hebben inderdaad Bertolf en Burchaard en Disdir Haket, al noemen we dezen laatste geen hoofdschuldige, ongestraft aan de belegering zien ontkomen; daarmee is evenwel nog niet gezegd, dat ze hun straf zijn ontloopen. Hebben we hooger niet vernomen, hoe Izaak door zijn vlucht den schandelijken dood aan de galg tegemoet snelde?

Nu moeten we even in den tijd terugkeeren om den draad der lotgevallen van enkele oude kennissen weer op te rapen.

Over het lot van Willem van Wervik en van Ingelram van Eezen, die we den avond van de samenzwering de proosdij hebben zien verlaten, vertellen de tijdgenooten niets.

Disdir Haket, de gewezen kastelein, vluchtte op Goeden Vrijdag, 1 April, naar zijn schoonzoon te Lissewege en kreeg als opvolger, zooals we al zegden, Gervaas van Praat, die later partij koos voor Dirk van den Elzas en zijn ambt uitoefende tot in 1135. Disdir Haket genoot, evenals zijn schoonzoon, van de algemeene amnestie toegestaan door dezen nieuwen graaf. In 1133 schonk hij, samen met andere bloedverwanten van Bertolf, een partij grond terug

aan de abdij van Oudenburg en hij moet omtrent dien tijd ook gestorven zijn. Na den dood van Gervaas van Praat herstelde Dirk van den Elzas het geslacht van Haket in eer, door één van Disdirs zonen weer het erfelijk kasteleinschap op te dragen.

Lambrecht Nappin van Reddenburg of Aardenburg, de vader van den beruchten Burchaard en van Wouter, het tweede slachtoffer van de verschrikkelijke bestraffing, was verdacht van medeplichtigheid in de samenzwering en werd, daags na de inneming van den Sint-Donaastoren, belegerd in zijn slot te Aardenburg. Hij wist het er echter goed af te brengen. In den strijd tusschen Willem van Normandië en Dirk van den Elzas om de kroon van Vlaanderen, koos hij partij voor dezen laatste en leverde op 6 April 1128 door het godsoordeel van de ijzerproef het bewijs van zijn onschuld. Een goede drie weken later sneuvelde hij bij Oostburg in den dienst van Dirk van den Elzas.

En nu de derde broer, proost Bertolf, wien velen de hoofdschuld op de schouders laden. We hebben hem daags vóór de verovering van den burcht laatst gezien in de eenzame moeren in de omgeving van Brugge, waar Wouter hem voor veertig mark zilver had heengeleid. Vandaar vergezelde een ruiter hem naar Keiem bij Diksmuide, naar een hoeve van Burchaard. Daar het al spoedig bleek dat men hem op het spoor was, vluchtte hij voort naar Veurne, het stamland van de Erembouds, waar toen ook zijn vrouw verbleef. Hier gevoelde hij zich ook niet lang veilig en opgezweept als een nagejaagd dier, belandde hij te Waasten. In deze stad werd hij den Maandag na Beloken Paschen aangehouden, niet door de

mannen van Gervaas van Praat, noch door de krijgsknechten van den koning of den graaf; te Waasten werd proost Bertolf met ketenen beladen door het krijgsvolk van zijn « goeden vriend » Willem van Lo, aan wien de proost een deel van den grafelijken schat in de handen had gespeeld, maar die, nu de kansen te Brugge tegen de Erembouds waren gekeerd, met een weerzinwekkende valschheid zijn eigen snoodheid poogde te doen vergeten door de Erembouds, en vooral den proost, onverbiddelijk te vervolgen. Dadelijk na zijn opsluiting vroeg Bertolf te mogen biechten en met alle blijken van een oprecht berouw smeekte hij God om erbarmen en de menschen om vergiffenis.

Willem van Lo beval hem op staanden voet naar Ieper over te brengen. Uit boetvaardigheid weigerde de proost in den beugel te stijgen, maar ondernam de reis te voet en al biddend, barrevoets voortschrijdend over den bevroren, hobbeligen weg, zoodat bij zijn aankomst te Ieper zijn voeten gansch open lagen. Willem deed het heuglijk nieuws van Bertolfs aanhouding en onverwijlde aankomst uitstrooien op de jaarmarkt en tevens het volk behendig ophitsen tegen den gewezen kanselier van Vlaanderen. Weldra wisten velen uit goede bron te vertellen, dat Bertolf zelf den graaf neergestoken had; anderen deden er nog een maatje bij en schilderden in helle kleuren de ijselijke folteringen, die de proost uitgedacht had voor de voornaamste hovelingen. Een uurtje later had hij al een ontelbaar aantal moorden op zijn geweten. De verdrukker, de bloedzuiger, de schurk, de moordenaar! Aan de galg!

Straatjongens verspreidden het nieuws op de

markt, dat de gevangene juist de poort binnengestapt was. Een jouwende menigte snelde hem te gemoet, een menigte die overliep van haat voor de moordenaars van den beminden graaf. Moordenaar! Galgebrok! Jood! Judas! Aan de galg! De begeleiders lieten goedzakkig begaan en schaterden, toen brutale spotters eerbiedig buigend kaproen of hoedje afnamen voor den hoogverheven heer proost. Dat moedigde de durvers aan. Baldadigaards drongen vooruit tot op de eerste rij en trokken aan Bertolfs mantel. De wachten hadden niets gezien. Een nieuwe ruk en Bertolf wankelde; zijn mantel scheurde, maar de proost was verslonden in gebed. Al zijn kleeren werden hem, op de broek na, van 't lijf gerukt; de menigte slingerde hem de grofste beleedigingen naar het hoofd en straatbengels kwetsten hem met ijsschotsen en steenen. Enkele mannen gooiden hem lange koorden om het lijf en nu werd het een golvend trekken en beulen met den gevangene. Een lijfeigene met een boeventronie sloeg Bertolf met een knoestigen knuppel in 't gelaat onder 't gejuich van de wreede menigte. De gelatenheid van den proost wond den hoorige nog meer op en hij brulde : « Allerhoovaardigste proost, waarom richt ge 't hoofd niet op en smeekt ge niet om genade? » Maar de proost bewoog alleen de prevelende lippen.

De akelige stoet naderde de galg en daar werd Bertolf, zonder verdere plichtpleging, gehangen als een gemeene boef. Van geen enkele schande bleef hij verschoond, want vóór het hangen werd hem tot het laatste kleedingstuk uitgetrokken onder gemeene spotternijen van de omstanders. Een opgewonden menigte kan wreeder zijn dan de ergste beul. Nu

bond de scherprechter Bertolfs armen kruisgewijs aan den galgepaal en stak zijn hoofd door de opening in den dwarsbalk op zulke wijze, dat de proost met de teenen juist den grond kon bereiken. Het volk gierde onbedaarlijk!

Hoefgetrappel leidde de aandacht af en daar daagde een groep ruiters op in rood en groen laken. Het volk zweeg en opende een doorgang. Willem van Ieper reed aan met zijn gevolg.

Bertolf bemerkte den valschaard en sidderde van schaamte en woede. En Willem van op zijn paard : « Zeg mij, proost, op uw zielezaligheid, welke zijn buiten uzelf, Izaak, Burchaard en de verraders, die al openlijk schuld bekenden, de andere nog niet gekende moordenaars van den graaf? » Met een haast bovenmenschelijke inspanning slingerde Bertolf hem naar het hoofd : « Dat weet gij zoo goed als ik! » Willem verbleekte. De omstanders verstonden het antwoord als een striemende aanklacht tegen den Ieperschen kastelein. Deze verloor geen oogenblik zijn tegenwoordigheid van geest en raasde : « Leugenachtig tot in den dood! Steenigt hem! » Dat moest geen tweemaal gezegd worden. Iedereen ging er op los met wat hij in de handen kreeg : de straatjongens met vuilnis en steenen, de buitenlieden met hun mispelaar, enkele vischverkoopers zelfs met haken. In onbeschrijfelijke pijnen krinkelde het gefolterd lichaam. Ten slotte werden den gehangene de ingewanden van een afgemaakten hond om den hals gesnoerd en met wijd gapenden muil tegen het aangezicht van den proost werd het dier aan de galg vastgebonden, om te beduiden, zegt Waalbrecht, « dat Bertolf tijdens zijn leven op een hond geleken

had. » Zoo stierf de proost, wien Waalbrecht in gansch de moordzaak een hoofdrol toebedeelt, zonder anderen vorm van proces en zonder zich te kunnen rechtvaardigen. Hij werd te Ieper in de Sint-Maartenskerk begraven. « Dat is de eenige eer, de eenige gerechtigheid, die een misschien wel onschuldig man ten deel viel, » schreef in de vorige eeuw C. Carton, één van de zeldzame verdedigers van den proost, die tegen Waalbrecht in Bertolfs medeplichtigheid en schuld in twijfel durfde trekken en het pleidooi besluit met de woorden : « Hij heeft rechters gevraagd en men heeft hem beulen gegeven. » De uitdrukkelijke beschuldigingen van Waalbrecht lijken ons heel wat meer overtuigend dan de zwakke pleitrede van Carton.

Dienzelfden dag speelde zich vlak bij Ieper nog een ander wreed schouwspel af, insgelijks in verband met den moord op den graaf. Wie deze bladzijden leest, gelieve er ons niet van te beschuldigen, dat we behagen scheppen in de uitstalling van gruweltooneelen. Ze behooren tot het beeld van dien tijd. Wel was de Kerk er in geslaagd onze voorvaderen van het begin der twaalfde eeuw een diepe geloofsovertuiging in te planten, maar haast onuitroeibaar wortelden in den volksaard nog allerlei overblijfselen van de wilde zeden en gebruiken der heidensche Germanen. We vermeldden al bijgeloof en bijgeloovige praktijken, bloedschuld en onverbiddelijke familieveeten, wreede verminkingen en gruwelijken folterdood. De menschen, die dat alles bevalen, uitvoerden en bijwoonden, waren dezelfden, die geestdriftig het kruis op den schouder speldden ter vrijmaking van het Heilig Graf. Ze beschouwden

wraak als een heiligen plicht, vergeving als lafheid. Nog tientallen en tientallen jaren zal het duren, alvorens de Kerk, door het ridderwezen en gansch de samenleving al meer en meer met godsdienstigen geest te doordringen, het jeugdig geweld van die natuurmenschen uitsluitend op daden van gerechtigheid en edelmoedigheid zal kunnen richten.

Van op de markt bij de galg trokken de kijklustige Ieperlingen naar een open ruimte vóór het kasteel van Reninge, dicht bij de stad. Daar verbleef toen de ons welbekende medeplichtige Wijd van Steenvoorde, een koen en vermaard ridder, die gehuwd was met een zuster van Izaak van Reninge. Nu gansch Vlaanderen met ademlooze spanning de belegering van de moordenaars volgde en de eerste strafuitvoeringen bijwoonde, moet het ons niet verwonderen, dat Wijd van Steenvoorde ook in moeilijkheden geraakte. Een geducht ridder, Herman IJzerenlijf, beschuldigde hem openlijk van medeplichtigheid. Wijd heette de aantijging valsch en lasterlijk en door een uitspraak van Willem van Ieper zou een gerechtelijk tweegevecht over het geval beslissen, het beste godsoordeel, zegt Waalbrecht, « beter dan de proef door het water en door het vuur, want in deze laatste gevallen kan God den schuldige redden, zoo hij berouw heeft over zijn euveldaden; dat kan Hij niet in het tweegevecht, waarbij steeds één van de tegenstrevers het leven laat en God kan toch den onschuldigen niet laten straffen. »

Dadelijk na den dood van den proost had de ontmoeting plaats in het bijzijn van Willem van Lo. Daar rijden de beide ruiters het strijdperk binnen,

gevolgd door hun getuigen en schildknapen. Wat zien ze er verschrikkelijk uit met hun helm, maliënkolder en ijzeren strijdhandschoenen; in de linkerhand dragen ze een beukelaar, in de rechterhand een lange speer van taai esschenhout met ijzeren spits, en aan de zijde een zwaard. Eerst elkaar van op een afstand gemonsterd en dan schieten de paarden onder hevige spoorslagen op elkaar af. Reeds bij den eersten schok licht Wijd zijn tegenstrever door een duchtigen lansstoot uit den zadel; telkens hij zich wil oprichten, wordt hij door Wijds speer neergesmakt. Herman IJzerenlijf schijnt het onderspit te zullen delven, maar treft plots het rijdier van zijn tegenstrever vlak in den buik, zoodat ze nu beiden te voet en met het zwaard vechten. Het strijdperk weergalmt langen tijd van de felle zwaardslagen op de schilden; dikke zweetdruppels parelen niettegenstaande den ijzigen wind op de gezichten van de twee ridders, maar de kamp blijft onbeslist. Ze hijgen hoorbaar. Als bij afspraak gooien ze plots zwaard en schild op den grond en gaan elkaar met de vuisten te lijf om de beslissing af te dwingen. Wijd werpt zijn vijand op den grond, springt er op en slaat hem met den ijzeren strijdhandschoen op het hoofd, hard genoeg om den schedel te klieven. De toeschouwers houden angstig den adem in, want het dreigt hun favoriet slecht te vergaan. Herman krijgt Steenvoorde echter te pakken, stoot hem met alle kracht van zich af, rijt hem den onderbuik open. Wijd krimpt vreeselijk kermend ineen, terwijl het volk uitbundig juicht; het godsoordeel heeft hun verwachtingen niet bedrogen en een tweede schuldige heeft zijn verdiende straf ondergaan. Op een

teenen vlechtwerk sleepen ze den stervende naar de galg en hangen hem naast den proost. Wat later plaatst de beul de beide lijken in een omhelzende houding op een wiel boven op een paal, « alsof ze elkaar nog raadpleegden over den dood van hun glorierijken heer, den zeer vromen graaf Karel, » spot zelfs de ernstige Waalbrecht.

Hoe verging het den gewetenloozen Willem van Ieper? Met al zijn schipperen en laveeren had hij het toch niet kunnen klaarspelen buiten het gevaarlijk kielwater van de samenzweerders te geraken. We hebben hem in het begin van dit hoofdstuk gevankelijk naar Rijsel zien voeren, waar Willem van Normandië hem samen met zijn broer Dieboud in den burcht deed opsluiten. Door zijn onbehendigheid en zijn alleenheerschappij haalde de nieuwe graaf zich talrijke vijanden op den hals, zoo onder de edelen als in de steden, en daar Willem van Ieper bekend stond als een uitnemend veldheer, hadden de beide Willems belang bij een verzoening. Mits verzaking aan de gravenkroon herwon de kastelein zijn vrijheid en trad zelfs als legeraanvoerder op in den strijd van Willem Clito tegen Dirk van den Elzas. Toen deze na den dood van den Normandiër graaf geworden was, verzoende Willem van Ieper er zich ook maar mee en kreeg zijn goed van Lo terug. Hij hield het hier echter niet lang meer uit; veracht door zijn streekgenooten en wellicht belust op een avontuurlijk dadenleven, week hij kort nadien uit naar Engeland, waar de twisten om de kroon in dien tijd ook niet van de lucht waren. Aan het hoofd van zijn benden Vlaamsche huurlingen verwierf hij daar eenige vermaardheid in den dienst

van Stefaan van Blois die, eenmaal koning geworden, den Vlaamschen hoofdman verhief tot de waardigheid van graaf van Kent. Toen in 1155 de krachtdadige Hendrik II den Engelschen troon beklom, joeg hij echter den avonturier met zijn plunderende benden het land uit en de grijze Willem keerde met welgevallen naar het Iepersche terug, waar hij een rustigen ouden dag kende en nog tien jaar leefde.

Zooveel geluk was niet weggelegd voor Burchaard, den ongebreidelden geweldenaar, den moordenaar en den aanvoerder van de opstandelingen. Hoe en wanneer hij juist uit den burcht ontsnapte, vermeldt de kroniekschrijver niet. Wel weten we, dat hij gedurende een veertiental dagen ronddoolde door het graafschap, zich links en rechts verbergend, ongewenscht bij zijn eigen verwanten, onrustig als een nagezet roofdier, in machtelooze woede opschrikkend bij 't minste gerucht, lichamelijk vervallend en stilaan ten prooi aan folterende wroeging en louterend berouw. Op 't einde van April, toen de meeste eedgenooten hun straf al hadden ondergaan, leverde, naar het schijnt, zijn eigen oom hem uit aan den kastelein van Rijsel. Het was evenwel dezelfde Burchaard niet meer. Met zijn loodkleurig gelaat, zijn verwilderden baard, zijn koortsoogen, zijn verhakkelde kleeren en gebogen gestalte zag hij er uit als een havelooze schooier. De veer was gebroken. Het rechtsgeding verliep als de korte metten, want geen stem sprak voor hem ten beste, integendeel, een onbedaarlijk haatgetier riep de wraak van het volk neer over het hoofd van den booswicht. Hij werd geradbraakt. Daartoe bond de beul hem vast op een wiel, dat horizontaal op een dikken paal lag, en

verbrijzelde hem met een ijzeren staaf de uitgestrekte armen en beenen. Burchaard aanvaardde die verschrikkelijke straf met volkomen onderwerping; een vollen dag en een nacht lag hij nog op het foltertuig te kermen en te bidden. « Menschen, snijdt me de

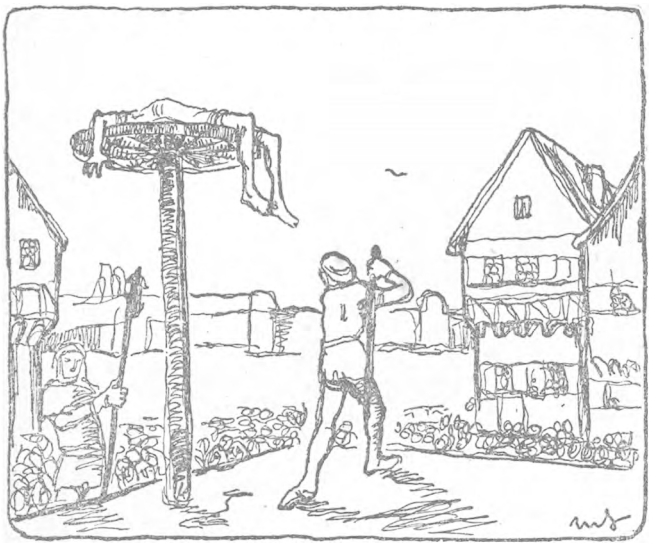

handen af, waarmee ik den graaf heb vermoord! Menschen, ik heb die straf ten volle verdiend, bidt als 't u belieft met mij voor mijn zielezaligheid. Heer en graaf Karel, vergiffenis! Almachtige God, wees mij zondaar genadig! » Dat gebeurde den eersten Mei 1127. Berouwvol gaf hij den geest.

Dat is al iets, Burchaard! Hoe jammer, hoe tragisch jammer, dat uw berouw zoo laat kwam! Het kwaad woekert voort in de wereld, omdat de men-

schen het laten kiemen in hun hart. Oneenigheid, haat, moord, oorlogsgruwelen, menschenslachtingen gaan steeds een telaatkomend berouw vooraf; dat is de tragiek van het menschdom. Dat hebben Burchaard en zijn handlangers, na en vóór zooveel anderen, in het aanschijn van den dood rouwmoedig beleden.

Wat een zegen ware een lange regeering van Karel den Goede voor Vlaanderland niet geworden! De Vlamingen ondervonden dit des te beter, daar het land na zijn dood meer dan een jaar lang ten prooi was aan onrust, verwarring, oorlog en burgertwist.

Willem Clito deed een onderzoek instellen naar de aanhangers van de Erembouds, die hen op eenige manier geholpen of gesteund hadden. Er werden er honderd vijf-en-twintig beschuldigd uit Brugge en zeven-en-dertig uit Aardenburg. Allen werden vogelvrij en hun goederen verbeurdverklaard; de meesten weken uit naar Zeeland, Brabant, Henegouwen en zelfs naar den Balkan.

De graaf slaagde er evenwel niet in de genegenheid te winnen van zijn onderdanen; hij toonde trouwens weinig begrip voor de verzuchtingen van de Vlamingen, zoo edelen als gemeentenaren, en verbrak meer dan eens zijn plechtigen eed. Te Rijsel schond hij op Sint-Pietersdag den marktvrede door er een lijfeigene te doen aanhouden; de burgers joegen hun graaf de stad uit, maar hij keerde met een leger terug en legde een zware boete op van veertienhonderd mark zilver. Een goede maand later, op 12 September, eischte hij van de Bruggelingen een kwijtgescholden tol op en weigerde ze uitsluitend

door hun eigen schepenen te laten vonnissen, zooals hij het hun gezworen had. Vandaar wrevel en haat tegen den vreemdeling! Dan kwam Sint-Omaars aan de beurt, waar Willem nochtans zoo vreugdevol onthaald was geworden. In Februari 1128 stonden de inwoners op tegen den onuitstaanbaren verdrukker van een kastelein, wien graaf Willem door dik en dun de hand boven het hoofd hield, en ze erkenden zelfs een nieuwen graaf, Aarnoud, den zoon van Ingerde van Denemarken, Karels zuster. De stad moest zich echter ook onderwerpen en betaalde eveneens een zware boete. De Gentenaars bekloegen zich ook al over de gewelddaden van hun kastelein en beschuldigden den graaf van eedbreuk. Twee voorname ridders, Daniël van Dendermonde en Iwein van Aalst, verwanten van de vroegere kasteleinen, werden door Gent afgevaardigd om den graaf hun klachten over te maken en hem voor te stellen op 16 Februari te Ieper een vreedzame vergadering te beleggen, om over zijn gedrag te oordeelen. Het antwoord van den graaf was een uitdaging van Iwein tot een tweegevecht; maar Iwein wees dat van de hand, daarvoor was hij niet gekomen, en ten slotte aanvaardde Clito toch de bijeenkomst te Ieper. Hoe kwam hij deze plechtige verbintenis na? Hij trommelde in het Brugsche een leger bijeen en verscheen daarmee te Ieper op den vastgestelden dag. Gelukkig waren de Gentenaars daarvan op de hoogte en ze zonden alleen herauten om Willem Clito te beteekenen, dat ze hem niet meer als graaf erkenden; ze braken zonder meer de zinnebeeldige stroohalmen over Willem Langzwaard.

Een gevaarlijk oproer was dus gansch Vlaanderen door aan 't gisten; de pretendenten staken weer het hoofd op en verdeelden de bevolking in verschillende partijen. Willem telde nog talrijke aanhangers onder den adel, aangevoerd door Gervaas van Praat; we vernoemen slechts Dankmaar van Straten en zijn familie, Lambrecht Nappin van Aardenburg, Willem van Lo. Anderzijds deed Aarnoud van Denemarken op 21 Maart voor den tweeden keer zijn intrede te Sint-Omaars; Willem nam hem gevangen en hij mocht slechts naar Denemarken terugkeeren, nadat hij voorgoed zijn rechten op de Vlaamsche kroon had afgezworen. Boudewijn van Henegouwen was voor 't oogenblik minder te duchten. De meest gevreesde tegenstander van Willem van Normandië was Dirk van den Elzas. Op 11 Maart 1128 haalden de Gentenaars hem vreugdevol binnen hun poorten en huldigden hem als graaf; veertien dagen later onthaalden de Bruggelingen hem op het Zand en ook Gervaas van Praat koos weldra zijn partij; op 2 April kwam ook een geheime afvaardiging van Ieper Dirk verzoeken om Willem van Normandië uit hun stad te verjagen.

De koning van Frankrijk poogde zijn beschermeling de kroon op het hoofd te houden. Hij riep voor Palmzondag van 't jaar 1128 de afgevaardigden van de steden bijeen te Atrecht, om 't geschil met den graaf bij te leggen. De Vlaamsche burgers hadden echter hun keus al gedaan en zetten den koning met kalmte en waardigheid uiteen, waarom ze de voorkeur gaven aan Dirk van den Elzas, die toch een kleinzoon was van Robrecht den Fries en hun vooral ernstige waarborgen bood voor de bescher-

ming van den handel met Engeland en de vrijwaring van hun rechten en stedelijke vrijheden. De koning vroeg zich af of hij droomde, toen hij die Vlaamsche stedelingen als koningen hoorde spreken. Dat was ongehoord! Den mokerslag dienden de afgevaardigden als slot toe, toen hun woordvoerder verklaarde : « Trouwens, de koning van Frankrijk heeft niets te zien in de keuze van den graaf van Vlaanderen; die hoort uitsluitend toe aan de grooten van den lande en aan de vrije burgers van de steden. »

Er viel niet verder te redeneeren en de koning nam zijn toevlucht tot wapengeweld en banbliksem. Maar Dirk van den Elzas veroverde Rijsel en dwong Willem van Normandië een toevlucht te zoeken bij den koning te Compiègne. Deze gelastte den bisschop van Noyon den banvloek uit te spreken tegen de aanhangers van den Elzasser. Ondertusschen bevochten de Bruggelingen uit alle macht de volgelingen van den Normandiër, vooral de gehate leden van het geslacht van Straten, en de Gentenaars belegerden aan hun kant in het Gravensteen de partijgangers van Willem, die op 2 Mei een uitval deden en verscheidene straten in asch legden. Strooptochten, plunderingen, vruchtelooze maar vernielende belegeringen van burchten zetten gedurende weken en maanden Vlaanderen te vuur en te zwaard. De Brugsche geestelijkheid, ver van zich te storen aan den banvloek van den bisschop, deed op haar beurt den graaf zelf en al zijn getrouwen in den ban. Wat een verwarring in het land!

Willem Clito behaalde den 21 Juni een overwinning op zijn tegenstrever bij Akspoel, een afhankelijkheid van Ruiselede, zoo beslissend, dat Dirk

slechts met enkele overblijvende ridders en wapenknechten Brugge weer kon bereiken en daar een bange verslagenheid verwekte. In allerijl lichtte hij een nieuw leger, maar leed een tweede nederlaag, nu te Oostkamp, vlak bij de poorten van Brugge. De kansen schenen totaal gekeerd, sedert Willem den steun had weten te verkrijgen van den hertog van Brabant, Godfried met den Baard. Weer stampte Dirk een leger uit den grond met de hulp van de getrouwen van het eerste uur, Daniël van Dendermonde en Iwein van Aalst, en trok het samen in de sterke vesting van Aalst. Willem met zijn Normandiërs en hertog Godfried met vierhonderd Brabantsche ridders sloegen het beleg vóór de vesting aan de Dender. De Vlamingen waagden een verrassenden uitval. Willem wilde zijn mannen vervoegen, maar kwam te midden van zijn vijanden terecht. De Gentsche poorter Nikaze Borluut richtte zijn lans op de borst van den graaf; deze kon ze vastgrijpen, maar Borluut stootte ze hem in den arm, van de hand tot aan den elleboog. Het vuur sloeg in de wonde en na vijf dagen vreeselijke pijnen overleed Willem van Normandië op 27 Juli 1128 in den ouderdom van zeven-en-twintig jaar. Er wordt verteld dat zijn vader, die sedert jaren de gevangene was van den Engelschen koning, dien dag uit een droom opschrok en riep : « Mijn zoon is dood! »

Nu had het beleg van Aalst geen zin meer en Godfried vroeg Diederik van den Elzas om het ongehinderd te mogen opbreken. Gansch verwonderd, daar hij onwetend was nopens den dood van zijn tegenstrever, nam Dirk dit voorstel gretig aan. Daarop deelde de hertog hem mee : « Heer Dirk,

nu zijt ge alleen graaf van Vlaanderen, want Willem van Normandië, dien ge zoo verwoed en met zoo een onversaagdheid bevochten hebt, is zoo pas aan de gevolgen van een doodelijke verwonding gestorven. »

Kort nadien erkenden de koningen van Frankrijk en Engeland den nieuwen graaf. Het volk verademde en jubelde; na zeventien sombere, bloedige maanden van moord en brand en schrijnend oorlogswee gloorde met gouden morgenbeloften de vredezon weer over het nijvere Vlaanderen.

XII. VERHEERLIJKING

A DE INNEMING VAN DEN KERKtoren was de Brugsche geestelijkheid dadelijk in de weer om den graaf een plechtige uitvaart en een waardige rustplaats te bezorgen, want nu waren al zeven weken verloopen sedert den moord en de voorloopige begrafenis. Aangezien de Sint-Donaaskerk nog niet herwijd was, moest alles in gereedheid gebracht worden om het lichaam naar de Sint-Christoffelkerk te vervoeren, waar de lijkdienst zou geschieden. De kanunniken lieten een hoos in hertevel gereednaaien voor het stoffelijk overschot en bestelden een waardig schrijn. Daags nadien werd overgegaan tot het openen van het voorloopig graf. De reuk- en wierookvaten, die de geestelijkheid uit voorzorg had bijgebracht, walmden hun geuren gansch overbodig door de kapel, want tot iedereens verbazing verspreidde het goed bewaard lichaam niet den minsten ontbindingsreuk, wat voor het volk als een nieuw bewijs gold van goddelijke tusschenkomst ten gunste van den heiligen martelaar. Na

wassching en balseming werd het vereerd lichaam in de nieuwe kist op een verhoog geplaatst midden in het koor; de Fransche koning met zijn gevolg en een groote menigte burgers vormden een eerewacht er omheen.

Een indrukwekkende stoet van geestelijken, voorafgegaan van het kruis, verliet de Sint-Christoffelkerk en stapte in de stralende lentezon op in de richting van den burg; Simon, de bisschop van Noyon en Doornik, en drie gemijterde abten maakten vooral de aandacht gaande van de toeschouwers. Op de grens van stad en burg vertrouwde de koning de kist toe aan de geestelijkheid en nu keerde de lijkstoet, aangevuld met den koning, den graaf en een menigte edelen en ridders in kleurrijke kleedij en wapendracht, naar Sint-Christoffel terug. De zonneglorie tooverde deze uitvaart om in een ware verheerlijking. De lijkdienst had de kerk vol doen stroomen en toen de bisschop ten slotte het « In paradisum » aanhief : « Ten paradijze begeleiden u de engelen... », dan waren de aanwezigen er van overtuigd, dat het hier niet enkel een vromen wensch gold, maar hadden ze de zekerheid, dat hun goede graaf al de eeuwige glorie genoot in de paleizen van het hemelsch Jeruzalem.

Drie dagen rustte Karels stoffelijk overschot in de Sint-Christoffelkerk, den tijd om de Sint-Donaaskerk verder op te knappen en er het praalgraf te voltooien. Den Maandag 25 April 1127 herwijdde de bisschop de kerk in den vroegen morgen en in den voormiddag bracht een schitterende praalstoet het schrijn met het lichaam van Karel terug naar de burchtkerk, waar het werd bijgezet in de sierlijke

graftombe te midden van het koor. Daar zal het rusten tot op het einde van de achttiende eeuw, verheerlijkt door de geestelijkheid en als martelaar en heilige vereerd door de geloovigen. In dien tijd beschouwde men trouwens de plechtige verheffing van een overledene uit het graf door den plaatselijken bisschop als den eersten stap naar de heiligverklaring.

De middeleeuwsche kronieken roemen eensgezind de buitengewone deugden van Karel den Goede en talrijke Latijnsche gedichten van tijdgenooten verkondigen zijn lof. We lieten reeds de meening kennen van Waalbrecht van Brugge en van Wouter van Terenburg. Jakob van Maerlant getuigde in de volgende eeuw over den graaf in zijn Spieghel Historiael :

« wart hi omme sine rechte ghewerke,
te Sente Donaes in die kerke
omme rechtswille ghesleghen doot.
Daer gheschiede miracle groot. »

Telken jare werd op den verjaardag van den moord in Sint-Donaas een groote lijkdienst gedaan en in het koor een drama voorgesteld over het voorbeeldig leven en den gruwelijken dood van graaf Karel; dan vereerden de geloovigen zijn relieken als die van een heilige. Jakob de Meyere, een vermaard geschiedschrijver, gewezen directeur van de kapittelschool van Sint-Donaas en titelvoerend pastoor van Blankenberge, spreekt in zijn Vlaamsche Annalen over die openbare vereering in de zestiende eeuw; kanunnik Gooris, een andere levensbeschrijver

van Karel, verklaarde op zijn beurt in 1632, dat de geloovigen, wanneer ze aan koorts onderhevig waren, genezing zochten door te drinken uit een schaal, vervaardigd uit een deel van den grafelijken schedel.

In de zestiende eeuw was de kerk van Sint-Donaas kathedraal geworden en in de volgende eeuw zette Karel-Filips de Rodoan, vierde bisschop van Brugge, aan de vereering van Karel den Goede nieuwen luister bij. Hij deed het reliekschrijn met kostbare roode zijde overtrekken en het op het altaar in de O. L. Vrouwekapel plaatsen, de gewezen kapel van den graaf. Sedert 1610 werd op 2 Maart in plaats van het jaargetijde telkens een solemneele mis van de H. Drievuldigheid gezongen en zulks tot aan de verwoesting van de kerk in 1794. Dat was een roerende plechtigheid; trompetgeschal kondigde het feest aan en het volk vergaderde bij den ingang van de kathedraal; de geestelijkheid verscheen op den drempel en uit een oud boek, Die excellente Cronicke van Vlaenderen, van 1531, werd het relaas van het martelaarschap voorgelezen, met de vergissingen er bij, die in het boek waren geslopen. Tot in de negentiende eeuw leefde te Brugge nog een ander oud gebruik voort, de Drijkoen. Op bepaalde dagen, onder andere op de eerste drie Vrijdagen van Maart, blies een daarvoor aangesteld man driemaal op een koehoren en riep :

O almogende God, zijt genadig
Den goeden Kaerle ende 's burggraven Jan!
Ter zulker vaert moeten zij varen,
Die 't recht krenken ende 't onrecht sterken.
Elk spreke een Pater Noster ende Ave Maria.

Ten slotte las hij den banvloek af, een stuk vol smaad voor de moordenaars.

Bij de verwoesting van de kathedraal konden de relieken gelukkig gered worden, maar de openbare vereering werd tijdelijk geschorst. Pas was echter de storm van de Fransche omwenteling voorbij, of het volk keerde terug naar zijn ouden eeredienst, maar nu in de Sint-Salvatorskerk. Ter gelegenheid van de zevenhonderdste verjaring van den marteldood werden de relieken in 1827 processiegewijze in de kerk omgedragen en kregen ze een plaats op het altaar

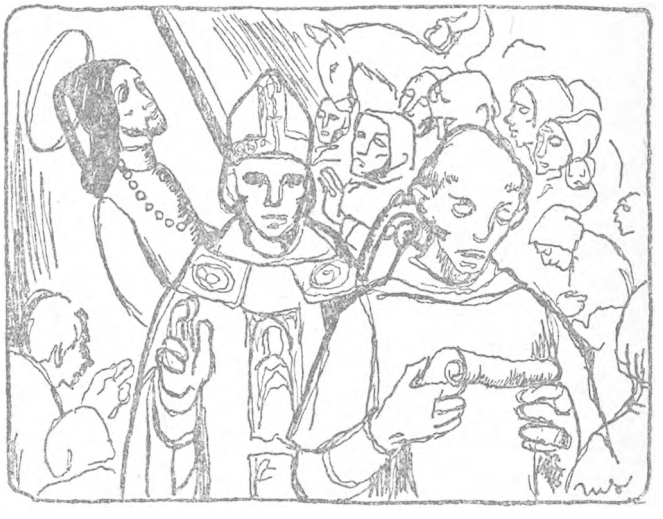

van de Sint-Lievenskapel. In 1877 vierde Brugge met evenveel plechtigheid den zevenhonderd-vijftigsten verjaardag. Het jaar nadien deed Mgr. Faict de

relieken opnieuw nazien; hierbij was kanunnik A. Duclos de aktenschrijvende notaris en in zijn levensbeschrijving van Karel den Goede heeft hij daarover een verslag opgenomen. In het schrijn kwamen vier-en-zestig stuks gebeente voor, zoodat bijna gansch het geraamte te herstellen was, op enkele destijds naar Denemarken gestuurde relieken na; naar zijn getuigenis en dat van bevoegde dokters droegen het voorhoofdsbeen en het kruinbeen duidelijk het spoor van den zwaardslag.

Dat onderzoek stond in verband met een actie tot heiligverklaring van Karel den Goede. Tot in de twaalfde eeuw was elke bisschop in zijn bisdom daartoe bevoegd en de bekrachtiging gebeurde door de verheffing van den heiligverklaarden persoon; daartoe werd het lichaam uit het graf gehaald en op een altaar verheven; dan mocht er mis gecelebreerd worden te zijner of te harer eer. Maar door de wetgeving van de pausen Alexander III en later van Urbanus VIII en Benedictus XIV, werd de canonisatie aan den paus voorbehouden en sedertdien komt een dubbele vorm van heiligverklaring voor.

De gewone vorm is de canonisatie door den H. Stoel, waarvoor als volgt te werk wordt gegaan. De plaatselijke bisschop onderzoekt of de persoon, die in geur van heiligheid moet gestorven zijn, het martelaarschap heeft ondergaan of de deugd op heldhaftige wijze heeft beoefend; dan verzoeken de postulatores of vragers de Congregatie der Riten te Rome om het proces te doen aanvangen; wordt zulks ingewilligd, dan wordt tevens de titel eerbiedwaardig verleend. Nu volgt een tweede onderzoek ten

einde het bewijs te leveren, dat ten minste twee wonderen door de voorspraak van de(n) eerbiedwaardige zijn verricht. Maar de promotor fidei spoort alle onvolmaaktheden op in het leven van de(n) betrokkene en voert alle bezwaren aan tegen de zaligverklaring; vandaar zijn naam van duivelsadvokaat. Bij gunstigen afloop volgt de zaligverklaring, die recht geeft op een openlijke maar beperkte vereering in een kerk, bisdom of kloosterorde. Voor de heiligverklaring wordt nog vereischt toeneming van de vereering en ten minste nog twee, soms zelfs vier andere wonderteekenen. Slechts dan wordt door den paus onder plechtig ceremonieel de bul verleend van de heiligverklaring, met de toelating van openbare vereering door gansch de Kerk en van het oprichten van altaren en kerken te zijner of harer eer.

De tweede vorm is de bekrachtiging door de Congregatie der Riten, en dus door den H. Stoel, van een bisschoppelijke uitspraak, en zulks is het geval geweest voor Karel den Goede. De eischen hiervoor door de Congregatie der Riten gesteld zijn : reputatie van deugd of martelaarschap, wonderteekenen en een gevestigde eeredienst. Op 15 Juni 1877 had Mgr. Faict een commissie ingesteld om te onderzoeken of een onheuglijke eeredienst bestond voor graaf Karel. Na twintig vergaderingen kwam de commissie met haar werkzaamheden klaar en bracht een gunstig verslag uit. Twee kanunniken droegen de omvangrijke verslagen naar Rome en maakten de vraag om een plechtige uitspraak bij de Congregatie der Riten aanhangig in den naam van den bisschop van Brugge, die in zijn verzoekschrift verklaarde, dat de eeredienst wel degelijk sedert onheuglijke tijden be-

stond met de goedkeuring van de bisschoppen van Doornik, Brugge en Gent, en dat Karel bij het volk reeds de titels droeg van zalige en heilige; verder vroeg hij den Paus eerbiedig, den eeredienst plechtig te willen goedkeuren alsmede de mis en het officie van den martelaar op 2 Maart. Van verschillende kanten kwamen te Rome brieven toe om deze vraag te steunen, namelijk uit Denemarken en vanwege de bisschoppen van Gent, Doornik en Amiens.

Drie en een half jaar verliepen, want de Congregatie werkt voorzichtig en traag. Op 4 Februari 1882 viel de verheugende gunstige uitspraak en op 9 Februari bekrachtigde Leo XIII het vonnis van den bisschop van Brugge en keurde de titels zalig, heilig en martelaar goed. Hierna volgt de vertaling van dat belangrijk stuk.

> *Decreet behelzende bekrachtiging van den sedert onheuglijke tijden bewezen eeredienst aan den dienaar Gods Karel, bijgenaamd den Goede, dertienden graaf van Vlaanderen.*

Op verzoek van den E. P. August Negroni, priester van de Sociëteit van Jezus, aangesteld als postulator van bovengenoemde zaak, heeft Z. Em. kardinaal Raphaël Monaco La Valetta tijdens de gewone zitting van de H. Congregatie der Riten, dezen dag gehouden in het Vatikaan, de vraag gesteld « of de uitspraak van Z. Hoogw. den Bisschop van Brugge betreffende den eeredienst sedert onheuglijke tijden bewezen aan bovengemelden dienaar Gods, dit is over het geval van uitzondering op de decreten van Urbanus VIII zaliger gedachtenis, moet bekrachtigd worden in dit bijzonder geval en met het gevolg

waarvan sprake is. » De zeer doorluchtige en zeer eerwaarde Vaders belast met de bewaring der Riten, na alles rijp overwogen en na den E. P. Laurens Salvati, promotor fidei, gehoord te hebben, zijn van oordeel geweest, dat de uitspraak moet bekrachtigd worden, zoo de Heilige Vader het goedvindt. Den 4n Februari 1882.

Nadat van dat alles getrouw verslag werd uitgebracht aan Onzen Heiligen Vader Paus Leo XIII door ondergeteekenden Secretaris, heeft Zijne Heiligheid het bevelschrift van de H. Congregatie bekrachtigd en bevestigd, den 9n Februari van hetzelfde jaar.

KARD. BARTOLINI
Prefect van de H. C. der R.

PLACIDUS RALLI
Secretaris van de H. C. der R.

Dat was verheugend nieuws voor de Bruggelingen. Nu de hoofdgunst verkregen was, maakte het bisdom er dadelijk werk van om ook de bijzaken tot een goed einde te brengen en diende te Rome een vraag in om voor gansch het bisdom op 2 Maart een feestdag te verkrijgen, met eigen officie en mis, waarvan het ontwerp werd overgemaakt, en om den gelukzaligen Karel den Goede als tweeden patroon van stad en bisdom te mogen nemen. Mgr. Dechamps, aartsbisschop van Mechelen en primaat van België, steunde dit verzoek, waaraan in December van dat jaar een gunstig gevolg gegeven werd.

Den 2n Maart 1883 zong kanunnik A. Duclos te

8 uur de eerste mis ter eere van den nieuwen gelukzalige in de Brugsche kathedraal en gansch den dag stonden de relieken midden in de kerk uitgesteld. Hierbij bleef het echter nog niet. De aartsbisschop van Mechelen en de Belgische bisschoppen verzochten te Rome om de toelating mis en officie tot gansch het land te mogen uitbreiden. Bij decreet van 14 Augustus verleende Leo XIII ook deze toelating, zoodat thans gansch het land door op 2 Maart de mis met meerderen dubbelen ritus ter eere van den gelukzaligen Karel den Goede mag opgedragen worden, met in de collecte het goed gekozen gebed: « Almogende en mededoogende God, die den gelukzaligen vorst Karel, van ijver brandend voor de handhaving en de bescherming van de rechtvaardigheid, met een roemrijken marteldood hebt willen verheerlijken, geef ons door zijn bescherming en naar zijn voorbeeld, zóó alle gerechtigheid te beoefenen, dat wij het eeuwig leven bekomen. »

Nog nieuwe gunsten werden daaraan toegevoegd, zooals de toelating om de verheffing van de relieken te doen en ze processiegewijs in de stad om te dragen. Zulks gaf in de maand Augustus van het jaar 1884 te Brugge aanleiding tot een reeks feesten en plechtigheden, die een gansche week in beslag namen. De bij deze gelegenheid ingerichte stoet behoorde tot de schitterendste optochten, die Brugge ooit door zijn straten heeft zien trekken en iedereen weet, dat de stad der H. Bloedprocessie daarmee niet aan haar proefstuk was.

De ziel van gansch de actie was nogmaals kanunnik A. Duclos, de bewaarder der relieken van het bisdom, die als secretaris van de algemeene feest-

commissie en tevens van de bijzondere commissie voor den stoet fungeerde. Reeds het voorbereidend werk nam maanden en maanden in beslag : grondige studie aan de hand van betrouwbare oorkonden van het leven en den tijd van Karel den Goede, van de politieke gebeurtenissen, de kleederdracht van mannen en vrouwen, van koningen, geestelijken, edelen en laten, de wapens, de woningen, de burchten, den handel en de zeevaart; opzoekingen naar machtige tijdgenooten van den graaf en hun families, hun schilden, hun zeden en bezigheden, want de geschiedkundige Duclos stelde er prijs op naar beste vermogen een brok verre geschiedenis in de kleuren van de voorbije werkelijkheid te doen verrijzen. En wat al hoofdbreken, vergaderen en beraadslagen, wat al over en weer geloop voor het bijeenbrengen van honderden figuranten voor den optocht uit alle lagen van de samenleving, voor het opstellen van de groepen, het vervaardigen van de geschikte kleedij, het optimmeren van praalwagens, het aanleeren van gezangen. Ten koste van een niets ontziend geduld en een taaie volharding geraakte ten slotte toch alles in zijn voegen. De stoet kon uitgaan.

Drie namiddagen trok de schitterende optocht voorbij tienduizenden verwonderde en bewonderende toeschouwers, in het eenig middeleeuwsch kader van stille straatjes en droomende, bezwaande reien, waarin zwierige bruggen en hupsche trapgevels naast stoere torenreuzen een roemrijk verleden en een dichterlijk heden weerspiegelden. Zondag 24, Dinsdag 26 en Donderdag 28 Augustus 1884 waren gloriedagen voor Brugge, want toen verheerlijkte de stad op waardige wijze haar goeden graaf, den men-

schenvriend en den vredesapostel.

Tientallen groepen waarin, naast gewone burgers en burgervrouwen, leden opstapten van de hoogste adellijke familiën uit het Brugsche, vormden onvergetelijke tafereelen uit het leven van de twaalfde-eeuwsche menschen en meer in 't bijzonder van den gelukzalige en zijn onmiddellijke omgeving.

Feestelijk schallen de bazuinen. De menschen rekken de halzen, het geroezemoes valt stil. Ginds nadert de stoet tusschen de bevlagde huizen. Twaalf bazuinblazers stappen voorop. Een vaandrig draagt een roode vlag met een wit liggend kruis, het vaandel van Denemarken. Nu stapt een bruiloftsstoet voorbij: twee hofknapen dragen de wapens en een koninklijke kroon, dan volgen ridders, vedelaars en edele vrouwen in ruischende zijden gewaden, jonkers met brandende reukvaten en eindelijk onder een huwelijksbaldakijn Kanuut van Denemarken en Adele van Vlaanderen in rijken, smaakvollen bruiloftstooi, met een uitgelezen gevolg edelen en edelvrouwen in het fijnste laken uitgedost, een kleurenfeest van rood en groen en blauw onder een glanzende Augustuszon, met schitteringen van goud en stralenschietende robijnen, smaragden, turkooizen en amethisten. Gansch het leven van den held van den dag ontrolt zich verder voor de kijkgrage toeschouwers. Eerst zijn jeugd. Een Deensch drakenschip brengt na den marteldood van den H. Kanuut dezes echtgenoote Adele met den kleinen Karel en een gevolg naar Vlaanderen, waar de jongen opgroeit te Wijnendale; eens ridder geslagen, vertrekt hij van Torhout ter bedevaart naar het H. Land in gezelschap van eenige ruiters; geestelijken en edel-

lieden doen hem uitgeleide. Onder het bestuur van den strengen Boudewijn Hapken heerschen vrede en voorspoed in het graafschap; de rust gedurende dat tijdperk wordt verbeeld door een jachtstoet in de bosschen van Wijnendale, met jachtknechten en valkeniers, een bende blaffende hazenwinden, dan een ruiterstoet van hertogen en graven met hun bevallige echtgenooten en als slot de dragers van het wild. Een derde deel van den historischen optocht stelt het bestuur voor van Karel den Goede. Vooreerst zijn troonsbeklimming en de huldebewijzen van geestelijken, abten, bisschoppen, van de afgevaardigden der dorpen in ruiterstoet, van de Vlaamsche edelen vergezeld van hun edelvrouwen. Muzikanten in de kleedij van de jaren 1100 zorgen voor de feestelijke noot. Dan rijdt een praalwagen voorbij met het tafereel van de troonsbeklimming. Vol afwisseling vertelt en vertoont de stoet maar verder zijn levende prenten. Gezanten te paard van het Heilig Roomsch Rijk en van het Heilig Land komen Karel den Goede de kroon van hun land aanbieden. Deze geeft er echter de voorkeur aan zijn beste krachten verder te besteden aan 't welzijn van zijn volk. Verscheidene groepen verbeelden de weldaden van zijn regeering : burgers uit Brugge, Ieper, Sint-Omaars, enz. stappen in opgewekte stemming voorbij, daar ze nieuwe voorrechten verkregen; kooplieden uit Keulen, Londen, Laon en Champagne komen naar de Vlaamsche jaarmarkten. Een wagen, met een nabootsing van de Loove, verheerlijkt Karels liefdadigheid : bijgestaan door zijn aalmoezeniers deelt hij brood uit aan de armen. Intusschen gaan de Vlaamsche mannen en vrouwen veilig hun gang,

daar ze zich door hun graaf beschermd voelen tegen de geweldenarijen van de grooten. De rustige arbeid der landbouwers met de ossen vóór den ploeg wijst op den vrede in Vlaanderland. Welke scherpe tegenstelling vormt hiermee het volgend deel, dat het martelaarschap van den graaf uitbeeldt!

Vooreerst een wagen met een nabootsing van de kapel, waar de misdaad gebeurde. De moord zelf wordt voorgesteld door beelden; onder den toren staan zes vrouwen en er op eenige van Burchaards aanhangers. Weldra slaat echter het uur van de wraak. Daar rijden de ridders aan met Gervaas van Praat aan het hoofd. De Fransche koning komt de schuldigen straffen, vergezeld van den nieuwen graaf en een aanzienlijk gevolg. Burchaard en zijn handlangers worden geboeid meegevoerd door de sergeanten van den vorst. De ruiterstoeten van de gravin van Holland en van Oostvlaamsche edelen sluiten dit gedeelte af. Nu volgt de verheerlijking van den held: zijn verheerlijking als graaf van Vlaanderen door een in geel en zwart gekleeden stoet, gevolgd door den standaard van Vlaanderen, de wapperende leeuwenvaan; zijn verheerlijking als martelaar, door een groep in 't rood, de kleur van de martelaars; een koor van jonge vrouwen met palmtakken en van jonge mannen, voorafgegaan door muziek, zingt een hosannalied; zijn verheerlijking als stadgenoot door een groep met gewaden in de Brugsche kleuren, wit, blauw en rood, met de schilden van de stad en van de latere ambachten; ten slotte zijn verheerlijking als beschermheilige: hofknapen dragen linten met opschriften ter eere van den gelukzalige.

Als hoogtepunt en tevens als slot van den historischen stoet, rijdt dan de wagen van de verheerlijking voorbij. De gelukzalige Karel de Goede zegent de steden die eertijds onder zijn gebied stonden, alsook de landen waarmee hij nauwe betrekkingen onderhield. Op een voetstuk praalt het beeld van den gelukzalige; er omheen vier engelen met vier welsprekende zinnebeelden in de hand : de grafelijke kroon, de beurs van den milden aalmoezenschenker, het zwaard van den plichtgetrouwen vorst en den palm van den martelaar; dan de afbeeldingen der vier landen Denemarken, België, Frankrijk en Duitschland; en vóór op den wagen de maagd van Vlaanderen en op de treden van het verhoog dertig steden van het oude graafschap.

Niet minder indrukwekkend is de bij den geschiedkundigen stoet aansluitende godsdienstige optocht. Voor deze gelegenheid hebben al de parochiekerken van Brugge hun kostbaarste en rijkste bezittingen uit de schatkamers gehaald : de hoofdkerk onder andere het schrijn van Sint Elooi, haar stichter; de parochie van Onze Lieve Vrouw, gesticht door den H. Bonifacius, het reliekschrijn van dezen heilige; de Sint-Jakobskerk vertoont tafereelen uit het leven van de H. Godelieve van Gistel, met relieken van deze heilige en de reliekenkast van de H. Barbara; verder de reliekschrijnen van Sint Gillis, Sinte Walburga; van de H. Anna; groepen uit het leven van de H. Maria Magdalena en het beeld van deze heilige; dan weer een tweede groep van de hoofdkerk, voorafgegaan door het kruis van het kapittel, tafereelen uit het leven van Sint Donaas, de reliekenkast van dien heilige met lichten omringd; geestelijken en nog

geestelijken, dekens, kanunniken en prelaten, de apostolische prefect van Denemarken. En nu een wagen, ditmaal het hoogtepunt van gansch den optocht, met het heerlijk nieuw reliekschrijn van den gelukzaligen Karel den Goede, geteekend door den kunstgeleerde baron Bethune en uitgevoerd door het kunstwerkhuis Van Damme te Brugge. De hoogste geestelijkheid van het land, met Mgr. Goossens, metropolitaan van Mechelen, aan het hoofd, de bisschoppen van Brugge, Luik, Doornik, Namen, de hulpbisschop van Gent, de bisschop van Beauvais, de gemijterde abt van Maredsous en afgevaardigden van Rijsel met den standaard van O. L. Vrouw ter Tralie, patrones van de stad, sloten dien zoo rijken en afgewisselden stoet, een feest voor de oogen en voor het gemoed.

Van heinde en ver waren tienduizenden vol verwachting naar de hoofdstad van Westvlaanderen toegestroomd en ze werden niet ontgoocheld. Nu nog vertellen grootvaders en grootmoeders, beurtelings uitbundig en vroom, hun kleinkinderen over de pracht van deze verheerlijking van den gelukzaligen Karel den Goede als over de kleurigste feestherinnering uit hun verre kinderjaren.

Datzelfde jaar 1884 zagen twee levensbeschrijvingen van Karèl den Goede het licht, een Nederlandsche door kanunnik A. Duclos en een Fransche door E. Le Glay.

Dichter bij ons werden ook twee herdenkingsfeesten gevierd. In 1927 waren er achthonderd jaar verloopen sedert den moord op den zaligen graaf. Artikels en studiën in dagbladen en tijdschriften gaven blijk van de onverminderde belangstelling voor

Karel den Goede en zijn tijd. De viering van het feest op 2 Maart was te Brugge plechtiger dan naar gewoonte. De jubelherdenking werd evenwel verlegd naar den Zondag volgend op 14 October, dag waarop een dankprocessie uitgaat ter eere van den H. Donatiaan en van den gelukzaligen Karel den Goede, ter herinnering aan de bevrijding der stad in 1918. In de processie werd bij deze gelegenheid het groot reliekschrijn van Karel meegedragen en op de plaats, waar vroeger de Sint-Donaaskerk stond, werd halt gehouden en een predikant wees op de beteekenis van het leven en den dood van Brugge's tweeden patroon en beschermer. Het jaar 1932 bracht de vijftigste verjaring van de zaligverklaring met een triduum en sermoenen ter eere van den goeden graaf.

Aan belangstelling voor Karel den Goede heeft het waarlijk nooit ontbroken. Na de geschiedkundigen hebben vooral in beroerde tijden letterkundigen, toondichters en schilders zich aangetrokken gevoeld door het edel leven en den tragischen dood van den man, die een echt toonbeeld mag genoemd worden van een vorst en wiens streven en daden het uitvloeisel waren van de twee meest verheven menschelijke deugden : goedheid en heiligheid.

BESLUIT

In de voorgaande bladzijden hebben we de belangwekkende overgansperiode tusschen den leentijd en den gemeentetijd in het graafschap Vlaanderen rondom de figuur van Karel den Goede in haar voornaamste uitzichten pogen op te roepen. Het was de tijd, dat de noeste burgers van de opkomende steden eerbied eischten voor hun persoonlijkheid en voor hun goederen, en bescherming afdwongen tegen de willekeur en het machtsmisbruik van kleine of machtige heeren, die hen over denzelfden kam poogden te scheren als de hoorigen. Hartstocht en wreedheid zwaaiden echter maar al te vaak den schepter over deze samenleving in vorming. Veel hadden de menschen nog bewaard van de ruwheid der onbeheerschte natuurkinderen. Hoe treurig was het gesteld met den eerbied voor het leven en de rechten van den evenmensch! Wraak, veete, vuistrecht, doodslag, tweegevecht, opstanden, plunderingen, brandstichtingen werden opgeëischt als onbetwistbare rechten en als deugden beoefend. Tot een beleving van hun godsdienstige overtuiging brachten de meesten het niet, daarvoor was hun natuur te heftig en te onbeheerscht. Maar ook in de edelmoedigheid konden ze tot het uiterste gaan. Met welk een geestdrift beantwoordden die menschen van het einde der elfde en het begin der twaalfde eeuw den oproep van den paus tot den kruistocht, al speelde hierbij ongetwijfeld bij sommigen ook lust op avonturen en buit een zekere rol. Kon de hartstocht echter eens tot zwijgen gebracht worden, dan sprak uit het eenvoudig gemoed van die menschen een kinderlijk geloof, zoo-

als Waalbrecht getuigt van de moordenaars van Karel den Goede, die allen tot inkeer kwamen in het aanschijn van den dood.

In zijn geheel genomen was het een harde en sombere tijd, vol tuchteloosheid en verwarring. Tegen dezen duisteren achtergrond rijst Karel de Goede op als een lichtbaak van orde en tucht, van verantwoordelijkheidszin en plicht in den dienst van het volk.

Graaf Karel spande al zijn krachten in om stoffelijken en geestelijken welstand aan zijn volk te bezorgen. Neen, Karel verwaarloosde de stoffelijke belangen niet, hij de beoefenaar der zeven werken van barmhartigheid, de aanmoediger van den ontluikenden handel, de afkondiger van land- en marktvrede, de verleener van voorrechten en vrijheden aan de groeiende gemeenten. De maatschappelijke orde lag hem ook zeer nauw aan het hart; daarom beteugelde hij de vergrijpen van de grooten, die steeds den mond vol hadden over hun rechten, en bracht hun kordaat aan het verstand, dat ze krachtens hun plicht als heer en als christen hun onderdanen bescherming en recht verschuldigd waren. En hoe spande hij zich in om de zeden te verzachten en de Kerk ter zijde te staan in haar beschavingswerk, hij de ontwikkelde, de ernstige, de vrome, de diepmenschelijke, de heilige idealist! Ja, Karel de Goede was een idealist, voor wien we een vereerende genegenheid gevoelen, maar een idealist met een levendig besef van de nooden van zijn volk en van zijn tijd, geen droomer, maar een man van de daad, die wist wat hij wilde en zijn wil krachtig, bedaard en volhardend kon doorzetten. Hij was eerst en vooral een christelijk vorst, met in zich de vastgeankerde over-

tuiging, dat de eenige waarborg voor het heil van de gemeenschap te vinden is in de heerschappij van rechtvaardigheid en naastenliefde over zelfzucht en harteloosheid, van nauwgezetheid en plichtsbesef over gemakzucht, hoogmoed en oogendienerij, van saamhoorigheidsgevoel over de versplintering van de samenleving door de jacht op persoonlijke of groepsbelangen. En Karel de Goede predikte niet met holle woorden, maar door zijn voorbeeld van elken dag.

Graaf Karel was een hoogstaand vorst en een mensch met een onberispelijken levenswandel, goedhartig, rein, streng voor zichzelf en mild voor anderen, werkelijk ascetisch van levenswijze. Door zijn diepe vroomheid verkregen zijn daden de waarde van een ononderbroken gebed, werden ze een aaneenschakeling van goede werken, onwrikbaar, standvastig te midden van de grootste moeilijkheden en bedreigingen. Door buitengewone daden is het leven van dezen bescheiden held en volmaakten ridder niet opgevallen, wel door getrouwheid aan den dagelijkschen plicht door dik en dun, door rechtvaardigheid, liefdadigheid, door een rijk inwendig leven van offer en gebed. En omdat een heldhaftig en ridderlijk beoefenen van de deugd zijn stempel heeft gedrukt op het leven van Karel den Goede, heeft de Kerk dezen aangenomen zoon van Vlaanderen den nimbus der gelukzaligen om het hoofd doen stralen en hem glorierijk op het altaar verheven. Moge de goede graaf, de gelukzalige Karel van Denemarken, een plaats veroveren in onze genegenheid en in onze vereering, en moge zijn warme menschelijkheid de zelfzucht, de hardheid en de wreedheid van deze kille tijden met wat mildheid doorstralen.

D
F